

politički ZATVORENIK

GODINA XVIII. - STUDENI 2008. CIJENA 15 KN

BROJ 200

200

Pokopan ubijeni dubrovački gradonačelnik dr. Niko Koprivica

Ubijali su i djecu i trudnice

Gospićko stratište

Krug za trg - ponovno manifestacije protiv imena zločinca Tita

Spomen-križevi nad masovnim gubilištima

Dokumenti, sjećanja i

ZATVORENICI – POVLAŠTENI HRVATSKI GRAĐANI

Kad je proljetos u lepoglavskoj kaznionici došlo do neke vrste štrajka zatvorenika, zapazio sam da prosvjeduju zbog dvije stvari; zato što nisu zadovoljni razinom medicinske njage, i zbog zastarjele opreme u teretani odnosno u dvorani za rekreativnu.

Pročitavši to, osvrnuh se na naslov misleći da se radi o nekakvoj rekreativnoj ustanovi, a nipošto kaznenom zavodu.

Dakle, za zdravlje oko 800 osuđenika u Lepoglavi brine i bdije jedan liječnik, dok nas slobodnjaka ima 1.500-2.000 na jednoga obiteljskog liječnika. No, to je manji razlog ovom tekstu. Pokrenula me spoznaja, da nedavni dileri, ubojice, kradljivci, razbojnici i ostale vrste kriminalaca, a sadašnji zatvorenici, ne moraju raditi. Samo oni koji dobровoljno pristaju na rad. Ostali se razgibavaju i pripremaju za nove životne podvige na tim zastarjelim spravama u teretani.

Bivši politički uznici, možete li u to povjerovati? Vjerujte, to je nažalost tako, i to temeljem Zakona o izvršavanju kazne koji u čl. 2. govori, kako je «glavna svrha izvršavanja kazne osposobljavanje zatvorenika za život na slobodi», ili u čl. 12., da «kaznionica poduzima sve kako bi život zatvorenika tijekom izvršavanja kazne bio što sličniji općim životnim okolnostima» i na koncu čl. 80., da «zatvorenika koji je pristao na rad raspoređuje se na rad kroz uobičajeno radno vrijeme».

Nisam pravnik i pišući ovaj tekst nisam se namjerno savjetovao s pravnicima, pa, služeći se logikom i svojim skromnim znanjem, mislim, da spomenuti Zakon sam sebe poništava. Naime, kako namjeravaju zatvorenike ospobiti za život na slobodi, ako ne radom? Po čemu bi to život u kaznionici bio što sličniji općim životnim okolnostima, nego po redovitim radnim obvezama?

Zatvorenici su u boljoj situaciji od mnogih koji zarađuju kruh svoj svagdašnji kao slobodni građani. Naime, koliko ih radi puno duže od 8 sati dnevno samo da bi sačuvali radni odnos, koliko ih radi sve dane u tjednu, i subote i nedjelje, a da ih nitko ne pita za njihov pristanak?

O radu i pravu na rad napisane su tisuće knjiga, no ja bih citirao nekoliko redaka jednog anonimnog tekstopisca koji kaže: «Ma što radili, ako to dobro izvodite, vrijedno je štovanja. Bez obzira na vrstu i složenost posla, ako se on radi srcem i predano proizvest će neko dobro. A svako dobro je vrijedno štovanja. Znoj proliven radom ne smrdi. Ruke nažuljane od rada mogu biti nježne. Rad čovjeka čini plemenitijim. Fizički rad oslobađa stresa. Umani rad produhovljuje. Radinost je osobina od najvišeg štovanja koju čovjek može posjedovati».

Smatram da bi zatvorenicima i domovini učinili dobro, ako bi u Zakon ugradili radnu obvezu u vrijeme izdržavanja kazne. S druge strane Hrvatska vapi za radovima na javnim površinama. Spominjem samo tisuće hektara opožarenih površina u našemu obalnom pojasu koje treba sanirati i ponovno kultivirati - idealni poslovi za osuđenike s manjim kaznama, a zahvaljujući podneblju može se raditi tijekom čitave godine.

Ovako proizlazi da sastavljači Zakona i oni koji su ga donosili imaju viziju, da građani Hrvatske mogu dobro živjeti bez rada.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

200

Pred Vama se, dragi čitatelju, nalazi dvjestoti broj mjesečnika Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Oni koji vole brojeve i statistiku, mogu pritom konstatirati da je u proteklom osamnaest godištu objavljeno više od deset tisuća stranica nekad vrednijega a nekad manje vrijedna, ali uvijek zanimljiva štiva, i da ja na tih desetak i više tisuća stranica surađivao veliki broj suradnika. Neki su se javljali jednom, neki više puta, a neke bismo s pravom mogli nazvati stalnim. U situaciji kad se prilozi ne honoriraju, tu suradnju treba naročito cijeniti. I kad se kaže da tisuće objavljenih svjedočenja i mnoštvo dokumenata koji su na ovim stranicama istrgnuti iz mračne povijesti predstavljaju važno vrelo za proučavanje hrvatske povijesti u XX. stoljeću, onda to nije tek samodopadna fraza. Tekstovi iz *Političkog zatvorenika* mnogo su puta citirani ili spominjani u historiografskoj literaturi, a ne zaobilaze ih ni sintetski pregledi naše povijesti nakon Drugoga svjetskog rata.

No ovaj list je važan već samim svojim postojanjem. Jer, i na drugim se mjestima povremeno objavi poneko svjedočenje, ali je *Politički zatvorenik* jedini koji to sustavno, iz broja u broj čini. On je jedini za kojeg se znade da će – unutar zakonskih okvira – bez ikakve cenzure objaviti svaki prilog kojega uredništvo, vodeći se samo načelom relevantnosti, prihvati. Nitko se ne može potužiti da mu je bilo koji prilog cenzuriran, da je bilo koja kritika bilo koje vlasti prešućena.

Ali, ako nema cenzure, ne znači – nažalost – da nema autocenzure. I doista nije nezanimljivo primijetiti da još uvijek, dvadesetak godina nakon sloma komunističke ideologije na planetarnoj razini i raspada Jugoslavije, brojni živi svjedoci ne žeje javno govoriti o onome što su proživjeli. Takvo bi stanje bilo korisno podvrgnuti i temeljitoj analizi, ali i na ovome mjestu treba navesti ono što se, s razlogom, navodi kao glavni uzrok tog stanja: u hrvatskoj državi (koja se naziva hrvatskom i hoće biti demokratskom) još uvijek prečesto vlada nehrvatski, ponekad i protuhrvatski duh. Totalitarna svijest, koja se nekad pozivala na komunističke ideale, još uvijek je nazočna u svim segmentima našega društva; nekad kao izravni recidiv naslijedene mržnje i nesnošljivosti, a nekad u zavodljivu obliku pseudodemokratske *političke korektnosti*. U oba slučaja zastrašuje i zabrinjava.

Jer, današnja je Hrvatska tek pretpostavka za ostvarenje Hrvatske, dosegnuti stupanj poštivanja demokratskih načela i pravila tek je zametak moguće demokratske Hrvatske. U što će se taj zametak razviti nemoguće je sa sigurnošću zaključivati, ali se sa sigurnošću može kazati da nije bilo i ne će biti ni slobode ni demokracije bez neovisne Hrvatske!

I u tom smislu naš list pokušava kazati svoju. Uređivalo ga je više glavnih urednika i svaki je pritom – htio ne htio – listu davao osobni pečat, otkrivajući pritom da ni u nacionalno-političkom pogledu nismo *jednobojni* i da o mnogim stvarima mislimo različito. Pomicala raščlamba bi na prvi pogled možda ukazala i ne ozbiljne razlike u polazištinama i u pristupu, pa bi vjerojatno iznenadila ljude koji su nas navikli promatrati (redovito ignorirati, a često i diskvalificirati) kao skupinu anakronih zasukanaca, koji ništa stvarno nisu zaboravili, niti su što novo naučili.

No, nema sumnje da nam je cilj svima bio isti, da smo svi nastojali – cesarićevski kazano – hljebu hrvatske slobode i državne neovisnosti prinijeti i svoj skromni klas. A te razlike među nama samo potvrđuju da je ogromna većina hrvatskih političkih uznika, i onih koji se njihove duhovne i političke baštine ne odriču za volju kojekakvih mešetara i njihovih «novih paradigmi hrvatskog patriotizma», odgojena na demokratskim načelima hrvatske nacionalne misli i stasala u uvjerenju da hrvatska država mora biti nužnim okvirom slobode, blagostanja i sreće svakog pojedinca, svake skupine i čitava naroda.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

KRATKO PREDAVANJE IZ POLITIČKE KULTURE	2
<i>Josip – Ljubomir BRDAR</i>	
DAN MRTVIH	4
<i>Blaž PILJUH</i>	
UZ STOTU OBLJETNICU SMRTI DAVIDA STARČEVIĆA	5
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
SAHRANA POSMRTNIH OSTATAKA DR. NIKA KOPRIVICE	7
<i>Dr. Augustin FRANIĆ</i>	
SPOMEN-KRIŽ NAD JAMOM GOLUBINKOM	14
<i>Josip MATEŠA</i>	
POTEŠKOĆE PRILIKOM POSTAVLJANJA SPOMEN-OBILJEŽJA PARTIZANSKIM ŽRTVAMA	19
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
NASTAVLJEN RAD DRUŠTVA ZA OBILJEŽAVANJE GROBIŠTA RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA U VARAŽDINU	20
<i>Franjo TALAN</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:	25
<i>Anka RUKAVINA</i>	
KAKO SAM PREŽIVIO GOŠPIĆKO STRATIŠTE	26
<i>Ivan ASIĆ, Kanada</i>	
ONI SU I DJECU UBIJALI	29
<i>Kaja PEREKOVIC</i>	
PARTIZANSKI ZLOČIN NAD ZAROBLJENIM HRVATSKIM VOJNICIMA NA BAŠKIM OŠTARJAMA	30
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
O MRTVIMA SAMO DOBRO ILI NIŠTA	33
<i>Dragutin ŠELA</i>	
NESMILJENO KOMUNISTIČKO ZLOSILJE NAD OBITELJI MARIĆ "ŠEPIĆ" IZ POSUŠJA	35
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (VIII.)	37
<i>Ivan MESAROV</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

KRATKO PREDAVANJE IZ POLITIČKE KULTURE

Netom završeni američki predsjednički izbori pobudili su nezapamćen javni interes, kako u Americi i diljem svijeta, tako i u našoj zemlji. Tomu se ne treba čuditi ako se zna da je Amerika vodeća svjetska gospodarska, politička i vojna sila, pa sve što se tamo događa pozitivno ili negativno, nalazi svoj snažan politički izraz u ostatku svijeta. Drugi razlog tako velikog interesa je činjenica da je jedan od kandidata za američkog predsjednika bio čovjek afroameričkog podrijetla. Ta je činjenica posebno intrigantna ako uzmemu u obzir da je majka **Baracka Obama** kao bjelkinja činom udaje za crnca učinila prekršaj u više od polovice država SAD-a. A to nije bilo prije dva stoljeća, nego 60-ih godina prošlog stoljeća. Eto, toj i takvoj Americi nije bilo potrebno niti pola stoljeća da „ustoliči“ čovjeka druge boje kože na pijedestal SAD-a. Premoćna pobjeda demokratskog kandidata Baracka Obama, i ne samo pobjeda, nego i predizborna kampanja unutar njegove stranke i među strankama, trebala bi se kod nas objelodaniti kao udžbenik iz političke kulture i demokratskih dostignuća. Taj „udžbenik“ trebalo bi podijeliti svim našim političarima i onima koji to žele postati. Normalno, ne samo podijeliti nego i upriličiti ispit iz toga „kolegija“.

Nije mi cilj obrazlagati dosege američke demokracije izborom Afroamerikanaca za predsjednika, nego prvenstveno povući paralelu političke kulture i demokratske razine američke i naše političke scene. Kada to čovjek usporedi, onda se dade shvatiti kvalifikacija – Balkan, koja nam se iz svijeta često imputira. A sintagma „Balkan“ je metafora za mržnju i netoleranciju.

Pobjednički govor Baracka Obama je izraz zahvalnosti svima koji su omogućili „ovaj trenutak“, kako je rekao, zahvala crncima i bijelcima, homoseksualcima i heteroseksualcima, zdravima i bolesnim, „svima koji su svijetu otposlali odgovor da Amerika nikada nije bila kolekcija crvenih i plavih država“ i zaključio: „Mi jesmo i uvijek ćemo biti Sjedinjene Američke Države“.

A ništa manji u svom „gubitničkom“ govoru nije bio **John McCain**, koji je

Piše:

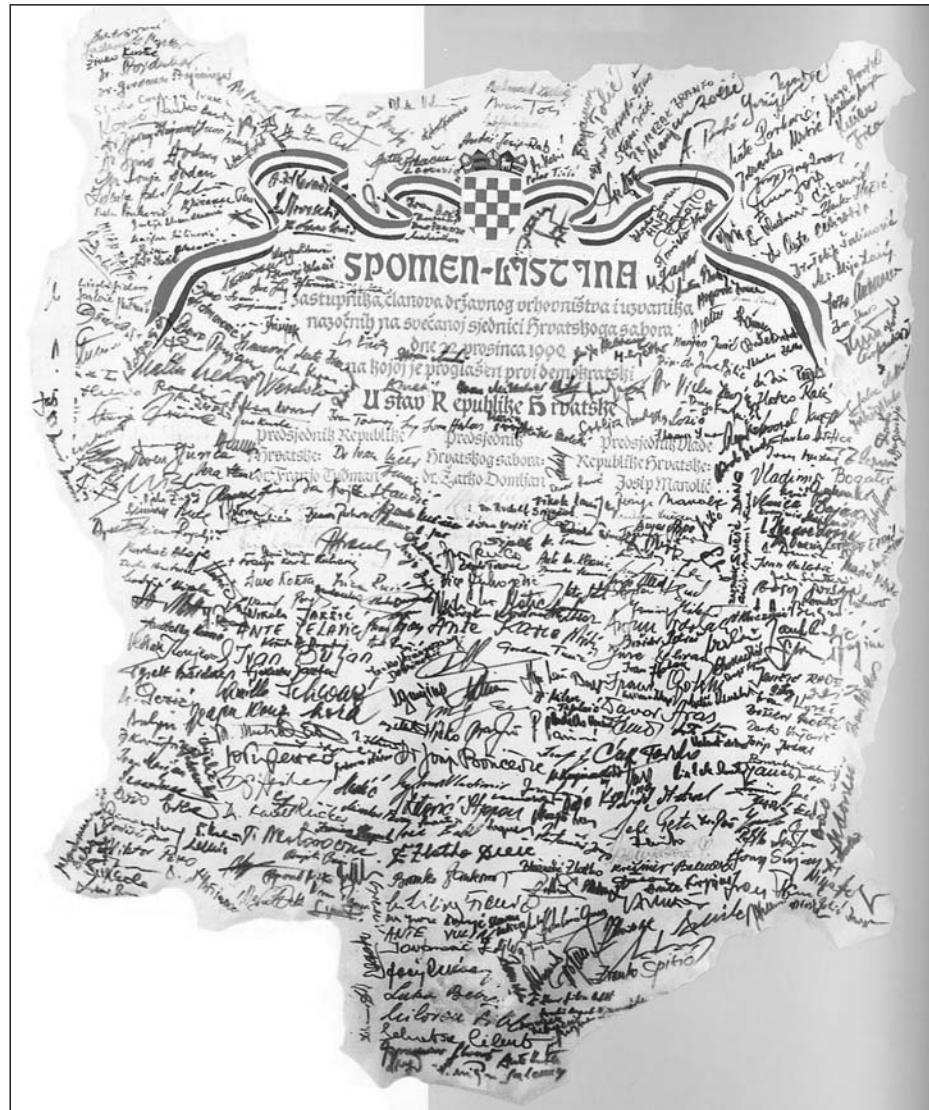
Josip – Ljubomir BRDAR

čestitao Obami na pobjedi, rekavši kako mu je on do jučer bio suparnik, „a od sada je to moj predsjednik i prisežem da će učiniti sve što je u mojoj moći kako bih mu pomogao da nas vodi ususret izazovima, jer mi podjednako volimo Ameriku“.

Ovo ističem usporedbe radi, da izrazim razinu političke, pa i opće kulture aktera naše političke scene. Prisjetimo se samo naših minulih parlamentarnih izbora, gdje lider SDP – a **Zoran Milanović**, umjesto čestitke HDZ – u na uvjerljivoj pobjedi,

energično odbija ne samo uputiti čestitku nego i priznati izborni poraz. U toj prljavoj i nedemokratskoj igri svesrdno ga podržava aktualni predsjednik države **Stjepan Mesić**. Izbjegavajući imenovati mandatara za sastav vlade, Mesić je držao u pat-poziciji hrvatsku državu i narod skoro dva mjeseca. A ta dva mjeseca, pokazalo se, bila su presudna za ne(realizaciju) niza hrvatskih obveza prema svijetu.

Ovaj primjer je eklatantan dokaz kako je političarima dometa Milanović – Mesić prioritetniji animozitet prema suparniku nego interes hrvatske države. No, kada bi opisana prigoda bila slučajna zločestoča ili eksces, to bi se dalo prevladati. Ali taj

Spomen-listina s potpisima sudionika saborske sjednice na kojoj je 22. prosinca 1990. donesen Ustav Republike Hrvatske

stil političke komunikacije je naša svakodnevica. Ima li uopće smisla reinterpretirati Mesićeve uvrede i diskvalifikacije njegovih političkih suparnika i neistomišljenika? Nema, jer to bi zahtjevalo veliki trud i veliki prostor. Nažalost, nije on u tome iznimka. On je samo vrh piramide jedne političke kulture koja je kvalificirana kao „Balkan“, a zauzela je cjelokupni politički prostor.

Najočitiji izraz te kulture je Hrvatski (državni) sabor. Kultura tolerancije, sloge ili uvažavanja drugačijeg mišljenja u toj instituciji demokracije je nepoznаница, pa čak i u situaciji kad su u interesu neosporni nacionalni projekti. Zašto je to tako? Logičan odgovor je u pretpostavci naslijedenoga mentalnog sklopa iz minuloga komunističkog sustava, prema kojemu je politički suparnik – neprijatelj.

Kako drugačije protumačiti strast osporavanja svega, doslovce svega što pozicija predlaže? Ta strast doseže razinu *revolucionarnog usijanja*. Tu razinu političke kulture, nažalost, njeguje i većina medija u Hrvatskoj. Živi se od diskvalifikacija, poluistina, etiketiranja, notornih laži i farbanja stvarnosti u crnoj boji. U tome medijskom *čušpaju* izjednačeni su moralni, čestiti pa i veliki ljudi s talogom društva. Takva stilizacija društvene scene je hranidbena podloga za kriminalne družine, jer ako je hrvatski general medijski stiliziran kao diler ili zločinac, kakva je zapreka da ga pravi kriminalci ne „oponašaju“?

Zbog tako oslikane stvarnosti u našoj zemlji ne postoji osoba koja bi bila nacionalni simbol, ponos, orientir, putokaz, moralni stožer. Sve je devastirano. Sve je izgorjelo u naslijedenoj revolucionarnoj strasti mržnje.

Uvodno spomenuta Amerika geografski je vrlo daleko od Hrvatske, a nemjerljivo daleko u demokratskim dosezima. Mi u Hrvatskoj bar za sada možemo samo sanjati hrvatsku inaćicu jednog Obame i jednog McCaina. Kada se, i ako se to dogodi, Hrvatska će biti sretna što ima takve lidere, a oni će biti sretni što imaju takvu Hrvatsku.

Ako se i kada se to dogodi, nadam se da će kao simbolika tog trenutka jedan zagrebački trg krasiti spomenik utemeljitelja moderne hrvatske države, **dr. Franje Tuđmana**. Spomenik zahvalnosti i Spomenik sloga.

KRUG ZA TRG

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanom imenom zločinca maršala Tita

Pozivamo Vas na drugo veliko javno okupljanje

kojim u duhu Rezolucije Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima te Deklaracije Hrvatskog sabora o osudi zločina komunističkog poretka u Hrvatskoj, a vezano uz Dan ljudskih prava koji se obilježava 10. prosinca, tražimo povratak imena Kazališni trg zagrebačkom trgu nazvanim imenom zločinca maršala Tita.

Maršal Tito odgovoran je za masovna pogubljenja, pojedinačna ubojstva, zatvaranja ljudi u logore, mučenja i progone i zabranu svakog pluralizma. Veličanje zločinca i totalitarnog sustava ozbiljna je zapreka demokratskom napretku hrvatskog društva.

UKLONIMO MARŠALA TITA IZ ZAGREBA I HRVATSKE!

Dodata

u subotu, 13. 12. 2008. u 11 sati

pred Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu!

Obavijesti: Kordinacijski odbor Građanske inicijative Krug za trg: Zdravka Bušić, tel. 098/1726143; Ante Beljo, tel. 098/318842; Biserka Cetinic, tel. 098/772217; Josip Miljak, tel. 0914811367; Branimir Petener, tel. 091/5388661; Maja Runje, tel. 4668137 i 091/9578969; Tomislav Stockinger, tel. 099/2265779; Željko Tomašević, tel. 091/7255746 i Zorka Zane, tel. 098/9684192 •

P O Z I V

na blagoslov kamena temeljca spomen-crkve

sv. Mihaela Arkandela

Stara Gradiška

Crkva se podiže u spomen na sve koji su robijali i umirali u kaznionici Stara Gradiška. Blagoslov kamena temeljca obavit će mons. Marin Srakić, nadbiskup đakovačko-osječki i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije te mons. Antun Škvorčević, biskup požeški.

Svečanost blagoslova bit će u nedjelju, 23. studenog 2008. u 15 sati, na blagdan Krista Kralja. Pozivamo sve bivše robijaše, bivše političke uzničike kao i ostale naše članove da dođu na svečanost. •

DAN MRTVIH

Uti dan je za me kako i svaki drugi! Vero je! Zašto? Zato ča je poli nas svaki dan... Dan mrtvih! Pa da! Kad ste zadnji put čitali novine, slušali radio, gledali televiziju, a da ni bilo vijesti da je niki nikoga ubija! Eli baren... samega sebe! Dica dicu "cipelare" do smrti, mladež se međusobno kolje, usrid dana puca se ljudima u glavu! I novinare ubijaju, zar ne!

Još san ništo stija reći. A, da! Gledan na televiziji uni pogreb Ive Pukanića. Tužno, ter žalosno! Ma ne samo zato ča je strada jedan *vrsni* novinar. Novinari, kakovi su da su moraju vajk ništo iskopati. Ako žele da njin se list prodaje. E, ali u uvoj našoj zemlji i kad kumpir kopaš, moreš naletiti na minu! Jer puno je tega ustalo minirano u unen našen Domovinsken ratu. U kojen su jeni ratovali, a drugi... trgovali, Jeni krvarili, a drugi meštarili!

Inšoma, gledan ja uti pogreb, pak gledan ki je tamo sve doša. Na čelu povorke, društvena krema! Elita! Politički moćnici, privredni moćnici i... niki drugi moćnici! Pak se pitan, kako to more biti! Pak sam sebi odgovorin: "Šturla, ter štupido, koja glupa pitanja postavljaš! Ča je čudnega da se druže ljudi koji imaju toliko tega zajedničkoga!"

Jer...! Političari, tajkuni i kriminalci imaju zajedničku jenu bitnu stvar: SVE ČA IMAJU, STEKLI SU NA NEPOŠTEN NAČIN!!!

Ki je bija Pikoj?

Mali, črni, grdi Sicilijanac! Koji je sigrorno već uzdavna pokojni. Pokoj mu duši! Ma dokle je živ bija, je strah i trepet sija! Vero je! A poli nas u Istru ga je poslala nova talijanska vlast tamo nidi potle unega prvega, velikega rata, dvadesetih lit prošlega stoljeća. Pak je uti Pikoj službova kako zapovjednik karabinjera u mojen užen zavičaju.

E, a njegov suvremenik i antipod je bija Vincan. Isto strah i trepet! Samo, uti Vincan je bija drumske razbojnike, pljačkaš i nemilosrdni ubojica. Neuhvatljiv je bija i je dela ča je stija. Ali on ni bija sam. Tih posliratnih lit se je po Istri razmaha banditizam, seljački, primitivni, okrutni. Upadalo se je po noći u hiže, pljačkalo, silovalo, ubijalo. Krelo se je blago iz štalih, ljudi su u strahu mučali. Ča si čuja, nisi čuja, ča si vidija, nisi vidija. Zakon šutnje, vlast nemoćna!

E, a onda je doša narednik, mareshialo Pikoj. Sa Sicilije, domovine mafije. Tamo

je on zanat ispeka. I kad se je Pikoj prihvativatija posla, u rekordnen vrimenu je uveja red i mir. "Dežerturi", kako su poli nas zvali uti naš "zeleni kadar", uglavnem nisu nikad ni vidili sud. Škvadra mareshiala Pikoja hi je... upokojila! A une koji su priživili hajku čekala je "galera", tamnica ud 30 - 40 lit. Pikoj baš ni ima smisla za humor, š njin ni bilo šale!

I ča vas ja sad gnjavin s tin uzdavna po-kojnina Pikojen? I razbojnikom Vincanon koji je ubijen na spavanju. Zato ča iman osjećaj da u toj našoj zemlji na svaken kantunu vrebaju niki novi Vincani, a nideri ne vidin Pikoja! Smijene tako nespособnega šefa policije. Vržu novega, a za savjetnika mu daju... smijenjenega! Ki je tu munjen! Uostalen, poli nas to ni niki izuzetak, eksces, nego praksa. Izbaće čovjeka iz jene fotelje, a on... hop u drugu! Sad si župan, pak kad te razzupane, čeka te saborska klupa. Inšoma za svakega u toj vladajućoj ekipi vajk se najde... rezervna klupa! E, moj narode! Sam si si kriv ča imas vlast koja je sama sebi svrha!

Nego, da se ja jopet vratin na Pikoja. Zašto je uspija? Zato ča je bija sposoban, iskusni i ča je prema kriminalcima bija nemilosrdan! Zato ča je primjenjiva našu staru narodnu mudrost: "Na ljutu ranu - ljuta trava!" A kad poli nas to izgovoriš, te proglose ustašom.

Ča san još stija reći? A, da! Nisan ud unih koji samo njrngaju, a ne nude rješenje. Da san ja premijer (naravno, ne da san Sanader!), bin zajno to rješija. Pro-naša bin novega Pikoja i vrga ga na čelo policije. Na ljutega Vincana - ljutega Pikoja! A imamo li mi kojega? Naravno da imamo! Znan, na primjer jenu damu, lipu, pametnu, odrešitu, sposobnu, iskusnu. Koja je bila profesionalna policajka i zanat ispekla na Zapadu. To je una koja je unen bezobraznen kolegi, saborsken zastupnik, usrid Sabora jenu teplu trisku zatukla! I da ni ženska, bin reka da stvarno... ima muda! E, ali! Bila je u... krivoj stranki! I ča je još gore, kad joj se politika zgadila, izašla je van i iz te krive stranke! E, moja Ružo! Ružo hrvacka! Nikad ti više ne ćeš fotelje viditi! Kad nisi ni u HDZ-u, ni u SDP-u!

Uostalen, zašto bi lopovi za šefa policije... izabrali Pikoja?!?

Vaš

Blaž PILJUH

Prije točno deset godina, tekstom **mr. Nikole Bićanića**, u *Političkom zatvoreniku*, god. 18./1998., br. 80, studeni 1998., na stranicama 25.-26. obilježili smo 90. obljetnicu smrti poznatoga hrvatskog političara i pučkog tribuna **dr. Davida Starčevića**. Ovih se dana navršava stota obljetnica toga pravaškog političara, koja će, nema sumnje, biti uglavnom prešćena. Ako ju tko i zabilježi, bit će to *autsajderska* priopćivala, baš kao što je hrvatskoj nacionalističkoj misli u zemlji u kojoj se – kako nedavno reče visoki predstavnik međunarodne zajednice za ovaj dio Zapadnoga Balkana, **dr. Ivo Šanader** – «*njeguju nove paradigmę patriotizmu*» – namijenjene *autsajderske* pozicije. Uostalom, tamo gdje se slave nehrvatska, pa i protuhrvatska slavlja, ne bi bilo ni pristojno čestiti hrvatske političare.

Zato, evo, uz dlaku tim *novim paradigmama*, podsjećamo na Davida Starčevića. Rođen je 17. rujna 1840. u Velikome Žitniku kod Gospića. Poslije školovanja u Pazarištim, Klancu i Smiljanu, u Zagrebu je upisao prvi razred gimnazije. Nakon mature u 24. godini studirao je pravo u Zagrebu, Grazu i u Pešti, gdje je u prosincu 1869. doktorirao i vratio se u Zagreb. Kao gimnazijski se profesor odmah uključio u politički život, dinamizmom i strašću koja dotad u Hrvatskoj nije viđena, ne bježeći od sukoba s političkim suparnicima i ratujući s mitovima koje je smatrao protivnim hrvatskome interesu. Tako se u brošuri *Slaviteljem Jelačića bana* narugao obožavateljima «*kobile*» na središnjemu zagrebačkom trgu, smatrajući – poput očeva bratića **dr. Ante Starčevića** – da Jelačić nije djelovao u hrvatskome, nego u austrijskom interesu. Radi te brošure i koškanja na trgu, na pritisak

STUDENI 1991.

*Urlice krv i ludilo
u vremenu patnje i smrti;
Hrvatske oči su uplakane,
ali četnici nas ne će strti.
Mnogi domovi naši su srušeni
i Hrvatska je more plača,
al' Providnost Ruke Božje
od zločina bit će jača!*

Ivica KARAMATIĆ

«NE MUČITI HERVATSKU DETCU S ONIMI ZA NAS NEPOTREBITIMI KVAKAMI, NAPERENIM NA SERBIZIRANJE HERVATAH!»

(Uz stotu obljetnicu smrti Davida Starčevića:
17. rujna 1840. - 18. studenoga 1908.)

David Starčević

jugoslovenskih popećitelja poput **Vatroslava Jagića** i sličnih slavoserba, izbačen je iz gimnazije, pa je napustio Zagreb i u Jastrebarskom se posvetio odvjetništvu, najprije kao perovođa, a od 1873. kao odvjetnik. Poput Ante Starčevića, u listopadu 1871. pritvoren je radi Rakovičkog ustanka («rakovičke smutnje»). Kao nenadmašni agitator bitno je pridonio širenju pravaške misli u širokim narodnim slojevima. Od 1881. u više je navrata biran narodnim zastupnikom, a u tom je svojstvu sudjelovao i u znamenitome **sabor-skom nogometu**, kad su pravaški zastupnici na doličan način iz Sabornice istjerali bana **Khuena** (dok nekoliko desetljeća kasnije kradljivci hrvatskih arhivalija nisu proglašeni lupežima, nego su slavljeni – i danas se slave! – kao oslobođitelji i antičašisti!).

U vrijeme stranačkog raskola ostao je na domovinskoj strani, ali je 1898. prisupio Čistoj stranci prava. Desetljećima

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

progonjen, klevetan i iz političkih i iz profesionalnih pobuda, osuđivan kao prevarat na temelju laži i krivotvorina (i kasnije rehabilitiran!), David Starčević je 18. studenoga 1908. umro u Jastrebarskom. Njegovo je tijelo vlakom prevezeno u Zagreb i potom pokopano u šestinskom groblju sv. Marka, dvadesetak metara od groba Oca Domovine. U spomen na Davida Starčevića, u cijelosti objavljujemo predstavku koju su 1862. potpisali on i profesorski mu kolega **Ivan Kiseljak**, protiveći se obveznomu učenju cirilice u hrvatskim školama. Jer, ni onda ni kasnije nije se radilo o otporu prema znanju i poznavanju stranih jezika i tuđih pisama, nego se radilo o nečemu sasvim drugome. Jer, cirilica se ni tada, a ni 1918. i 1945. nije uvodila iz kulturnih i prosvjetnih pobuda, nego iz političkih motiva; kao takva, ona je bila «naperena na serbiziranje Hrvatah».

Predstavka protiv nametanja obveze učenja cirilice.

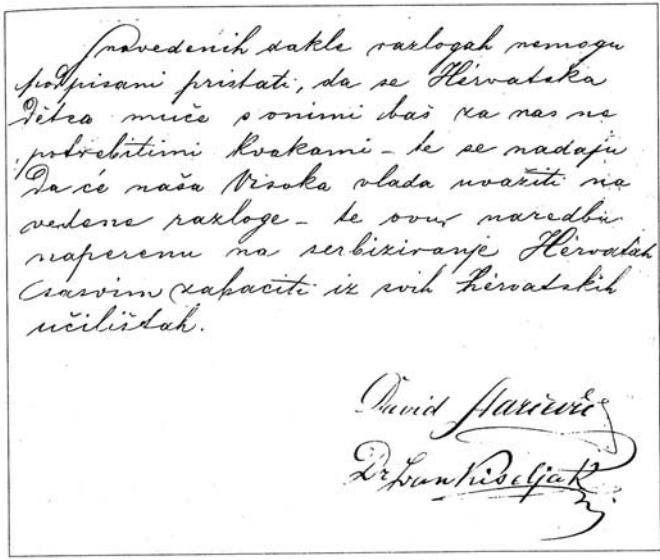
Na zahtev g. ravnatelja, da učenici kod hrvatskih zadaćah perva redaka pišu cirilicom da se tako praktički oživotvoriti naredba obstojavše Visoke-Hrvatsko-slavonske kancelarije od 1862 br. 3180 učini namestni učitelj David Starčević predlog, da se sve do sada neoživotvorena naredba Visoke kancelarije i sada neoživotvoriti. Tomu predlogu pristupiše podpisani s razlogah sledećih:

a) Gimnazijskoj mlađeži uz ostale predmete propisana su četiri jezika (nebrojećamo staroslavenski) troverstnih pismenah a četveroverstnih različitim izgovaranjama tako, da se i bolji mladić kroz svu gimnaziju jedva nauči, da takozvani diktando u tih četirih jezicima bez pravopisnih pogrešaka piše.

b) Netemeljito je umovanje onih, koji ovako u nas kažu: "zato što cirilaš knjige latinicom pisane nečita, nemojmo mi zato cirilice ignorirati". To umovanje stoga je netemeljito, što niti s daleka važnost cirilice nije ona, koja je latinice, pa što nas na cirilicu nikakova nužda negoni te nam se premašena korist nudja od znanja cirilice tobože proiztičuća, n. p. napose od čitanja narodnih pesamah od Vuka sakupljenih. Kad i nebi stajalo, što uostalom stoji, da u hrvatskom narodu ikavskoga osebito izgovaranja imade mnogo više narodnih pesamah nego li specifično serbskih, to već tiskom izašla klasična dela naših ikavskih pesnikah tolika su, da jih čovek, koji se izključivo našom starom knjigom nebavi, jedva pročitati a kamoli proučiti može. O takovoj staroj literaturi serbskoj svet nezna ništa - što se pako novije tiče, prem ona kod nas u novije vreme krivimi pojmovi nazaduje, to će nam ipak jedva uzmoći cirilaši našemu pokojnomu Vrazu jednoga svoga dosada, njim proizvodom Preradovića, Ternskoga jednakih svojih protustaviti.

c) Cirilica neima i to već skore, prave budućnosti. Izuvez Gerke, Ruse i Serblje, svi ostali europski narodi pišu latinicom a žilavo pleme romansko, anglosasko, skandinavsko, zatim velik dio istih Nemaca pišu latinicom. Romanski i Anglogermanski živalj preko Atlanta uveo je latinicu po svoj Ameriki, svoj jezik, škole, sveučilišta s latinicom tja u Australiji i istočnoj Indiji. Latinica ugnjezdi se već po svih civilizovanih obala Afrike. Žilavi, sve više razprostirajući se Rumunji izmaknu se gospodstvu Rusije i zabaciv cirilicu pišu sada latinicom.

Prepokorno podpisani u svoj smernosti usudjuju se ovde samo toliko politizovati, na koliko se to može u kratko, pošto to stvar ista i savest iziskuje. Jer budi skojeva godar uzroka ovde okolišati, značilo bi s malodušna straha neusuditi se one istine kazati, koju najdulje za dve godine uvidit će svatko. Ovde ne usuditi se s poli-

Predstavka D. Starčevića i I. Kiseljaka

tičkoga gledišta nekih stvarih navesti, značilo bi izpustiti nervum probandi.

Tko neuvidja, da sav rat krimski, sva dosadanja politika zapadnih velevlastih, najnovije stvari medju Turskom i Gerčkom nisu ino već dokaz: da je Rusija već sada od istoka iztisnuta, da su Francezka, Englezka, Austrija i ista Italija složne u onaj mah, kano što nas i poslednja parižka konferencija uči, čim i najmanje opaze, da Rusija teži za uplivom preko dunavskoga ustja. Ili kratje u drugoj oblici: nevidljive ali još uvek najmoćnije niti iz Vatikana umiju te mogu i različita elementa složiti proti bizantinštini, kojoj Vatikan nemože oprostiti rusiziranja Poljakah, što ga Rusija u svakom smislu uvadja. Proti Rusiji ima neprijaznih članaka ista protestantska englezka žurnalistika. Rusija sve više uvidja, da tolikim neprijateljem nemože odoleti, ma to Rusija i sakrivala, kojoj poverh lanjske i letošnje nerodice nutarnjih neprilikah i nevoljah još i skori cerniji dani predstoje.

Tko neuvidja, da tim Serbia svakim danom od Rusije više oddaljena, od Rumunja, koji bližim serbskim selom već i porumljenjem prete, zatim od inih elementih i istih Bugarah drugamo težećih okružena nebude nikada moći, bilo glede prosvete, bilo glede buduće tergovine prednjačiti Hrvatskoj više zapadnim duhom zadojenoj i položajem i blizinom Susea znamenitoj? Tko nezna da Porta ili bolje rekuć za njom sakrivena Francezka nastoji železnicom Serbiju obići, prebaciv svu tergovinu preko Bosne na koju dalmatinsku ili albanazku luku? Sve neprekidni dokazi, kako se izobražen, jak i bogat za-

pad svigde protivi Rusiji bilo to ma u Cernoj gori ili na otoku Kandije. Ne može se već sada reći, koji će narodi i dokle par différence primati službena akta bez prevoda u cirilici, ali toliko stoji, da se Serbi napram imenim narodom zbog vlastitih interesah već sada nesluže cirilicom, gde se takovo différenc nene daju. Oni kano razborit narod biti će izvan svoje knježevine

sve popustljiviji napram drugim narodom. Oni su moralno prinukani, ako njim do pravoga napredka stoji, da sve više obljube latinicu.

Gde ima dakle cirilica svoje životarenje produžiti, kad već ima u istoj Rusiji izobraženih Rusah, koji su za to, da Rusija ne samo latinicu već u obče da duh zapada ogerli. Ima u Rusah i takovih koji spas Rusije sve u većem sprijateljenju sa Rijmom uvidjaju. Da kako, da je to još u Rusiji daleko, ali dosta da ih imade. koji to uvidjaju.

d) Obćenito i često vežbanje naše školske mlađeži u cirilici nebi bila malenkost, već po Hrvatsku nesretno seme, iz kojega bi niknuo nov razdor u domovini poticanjem nesnosnih i Hrvatskoj neprijateljskih duhovav. Kako berzo bi se našlo ljudih, koji bi mlađe i neiskusne cirilici privikle glave nagovarali, neka izključivo samo njom pišu, kako lahko bi se uvuklo dvostruko poslovanje u sve sudove i upravu na naš domaći nazadak i nevolju, na ruglo hrvatine, na njezino odudjenje od devetde-

setinah izobraženoga sveta i to sve na pravom kraju kraja iz neke neumestne i zlo razumljene différence i to sve zato, da Serbia, koja niti nam hoće niti može što pomoći, kroz nas još ponešto duže svojom cirilicom životari na našu domaću nevolju, pa prije ili kasnije bi se u nas proizvela strahovita reakcija. Te se nevolje neimamo bojati, ako si ju sami silovito na glavu nenavučemo, jer nema straha, da će se naša mladež vlastitim nagonom i s dobre volje ikada cirilice latiti, a komu napose cirilica treba prosto polje mu n. p. posebnim učenjakom, filologom ti neka se bave cirilicom i glagolicom, svimi slovenskimi narečjima, pa što dobra pronadju, neka nam prikažu u latinici da nam bude jezik što čistijim i bogatijim.

S navedenih dakle razlogah nemogu podpisani pristati, da se Hrvatska detca muče s onimi baš za nas nepotrebitimi kvakami - te se nadaju da će naša Visoka vlada uvažiti navedene razloge - te ovu naredbu naperenu na serbiziranje Hrvata sasvim zabaciti iz svih hrvatskih učilišta.

**David Starčević
Dr Ivan Kiseljak**

Grob Davida Starčevića na šestinskom groblju

SAHRANA POSMRTNIH OSTATAKA DR. NIKA KOPRIVICE

Dne 30. listopada 2007. u organizaciji HDPZ-a Podružnice Dubrovnik održano je predavanje o dubrovačkome gradonačelniku dr. Niku Koprivici, na čijem je kraju najavljeno da ima uslijediti sahrana posmrtnih ostataka (usp. *Politički zatvorenik*, br. 188, studeni 2007., str. 7.-18.). Međutim, zbog raznih razloga nije bilo moguće sakupiti sve sudionike u organizaciji toga čina, pa se sahrana otegla sve do 18. listopada 2008.

Za vrijeme spomenutoga predavanja i poslije njega mnogi su sebi, a neki drugima, postavljali pitanje: «Što je bilo ovom čovjeku da 4-5 dana prije ulaska partizana u Dubrovnik preuzeće upravu Grada? Je li pokojnik bio naivan ili neobavešten o tome što tzv. „oslobodioči“ rade?» Odgovor na to i slična pitanja razriješilo je Koprivičino oporučno pismo koje nam je rodbina predala u toku samog događanja. To pismo, koje je napisano za Sv. Petra i Pavla 1944., tj. skoro četiri mjeseca prije ulaska partizana u Grad, riješilo je zagonetku u potpunosti i bacilo još jasnije, kristalno jasno svjetlo na uzorni lik dr. Koprivice: ubijeni je gradonačelnik svjesno preuzeo dužnost, očekujući žrtvovanje i predajući se u ruke Božje. Svoj narod nije napuštao i služio mu je do kraja života.

To mogu učiniti samo veliki ljudi, produhovljeni i prožeti neizmjernom vjerom i ljubavlju. Takav je dr. Koprivica bio cijeli život, pa je to potvrđio i u tadašnjim teškim danima. Ta oporuka je glasila:

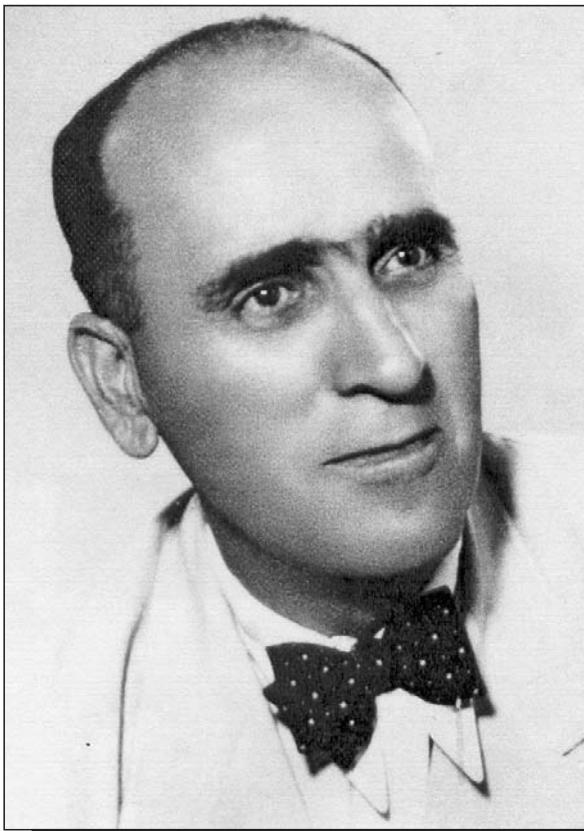
„Pod utiskom strašnog vremena u kojem se nalazi čovječanstvo, a osobito moj mili hrvatski narod, kojemu sam bio vjeran od najranije moje mladosti, smatram potrebitim, da mojoj miloj i vjernoj supruzi, kao i mojoj dragoj djeci Zlatku i Dorothy izjavim putem ovog pisma ono što im neću moći reći kada me stigne smrt,

Priredio:

Dr. Augustin FRANIĆ

koje se nikad nijesam u životu bojao, jer sam uvijek imao na pameti, da je ovdje prolaznost, a onkraj groba vječnost.

Svojoj sam supruzi osobito haran na svemu onome što je za mene učinila za moga života kao i našoj miloj djeci, kojima se je posvetila kao rijetko koja majka.

Dr. Niko Koprivica

Neka mi ostane do groba vjerna, kao što sam bio i ja njoj za života i neka pazi našu djecu kao što ih je i do sada pazila. Posebne preporuke uzor ženi i majci su suvišne.

Svojoj djeci preporučam majku, uzorom u svakom pogledu. Neka je do groba slušaju i ljube, a pogotovo neka se međusobno ljube i oni sve do groba i žrtvuju jedno za drugoga, jer time će dati i meni onkraj groba vječnu čast i poštovanje.

U pogledu moga imetka suvišna je sada raspoložba, jer su moja supruga i moja djeca zakoniti moji nasljednici.

Sprovod želim da bude skroman kao što sam bio skroman kroz čitav život. Ne želim nikakvih govora, niti nikakovih vjenaca, nikakovog sjaja. Svako tko bi se htio sjetiti mene kakovim sjajem – neka radije izvrši poklon u dobrotvorne svrhe.

Moji nasljednici neka me se sjete Sv. Misama, jer te su samo od koristi a sve drugo je ispravnost.

Dušu moju preporučam Bogu – neka mi bude blag sudac!

Dubrovnik, na Blagdan Sv. Petra i Pavla 1944. g.

**Dr. Niko Koprivica
Odvjetnik**

Iz čitava se prethodnog izlaganja vidi da naš Gradonačelnik živi, djeluje i umire nadahnut kršćanskim načelima milosrđa i žrtve. On dobro zna da se katolikom ne može zvati onaj koji nije spreman tomu služiti. Prihvatanjem spomenutih načela pružio je najbolje karakteristike prijateljima i neprijateljima. Ne samo to, nego njegova oporuka pokazuje nepogrešivost Sv. Oca, koji mu je za života dao javno priznanje obdarivši ga s visokim odličjem Katoličke crkve.

Hrabar, skroman i odan Gradu, hrvatskoj domovini i Katoličkoj crkvi, dr. Koprivica je pošao svjesno u smrt i položio svoj život, ostavivši iza sebe one koje je najviše volio.

Konačno je uslijedila dugo očekivana sahrana. Dana 18. listopada u 16.00 sati započeta je sv. misa u katedrali, koju je koncelebriralo deset svećenika: župnik katedralne župe – Dr. Stanko Lasić, župnici Miljenko Babaić, Josip Mazarekić, Josip Barišić, Jozo Njavro, kancelar Biskupije Ivan Šimić, tajnik Biskupije – don Robert Čibarić, rektor sjemeništa Bernard Pleše, te dominikanci Stjepan Krasić i Ivo Plenković. Crkva je bila puna građana Dubrovnika i okolice. Prisutni su bili

Dubrovačka katedrala u vrijeme mise za dr. Koprivicu

predstavnici gradskih i županijskih vlasti, zajedno s gradonačelnicom prof. Dubravkom Šuicom i njezinim zamjenikom, odvjetnikom Antunom Kisićem, županicom prof. Mirom Buconić, te znatnim brojem redovnica.

Riječi misnika dr. Stanka Lasića

Tijekom svečane sv. mise, koju je pratilo zbor katedralnih pjevača, progovorio je misnik-župnik **dr. Stanko Lasić** sljedeće:

«Poštovani Dubrovčani, draga rodbino i priatelji pokojnika, cijenjeni članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika!

Danas sudjelujemo u posljednjem činu životne drame našega časnog pokojnika dr. Niku Koprivice i u duhu njegove posljednje želje ovom svetom Misom, kao najzahvalnijom molitvom započinjemo ovaj dugo pripremani događaj dostoјanstvenog sprovoda, koji je kao ugledan građanin, poznat odvjetnik, zaslužan Dogradonačelnik i Gradonačelnik, uzoran muž i otac, te osvjeđočen kršćanin i vjernik s pravom zasluzio.

Zahvalni Bogu koji ga je obdario tolikim darovima i sposobnostima, njegovim časnim konavoskim obiteljskim korijenima, Cavtatu u kojem je rođen i započeo svoje obrazovanje, Dubrovniku u kojem je odrastao i sazreo za najviše gradske službe i poslove, želimo zahvaliti i morskim valovima koji ga nisu odnijeli daleko u tuđinu ili ostavili morskim nemanim, nego su ga dopratili u tihu šipansku lučicu, gdje je zaslugom prijatelja bio antigonski humano pokopan u zemlju, da u njoj strpljivo pričeka hrvatsku slobodu i dočeka ovaj veliki dan svoga mirnog povratka u svoj grad iz kojeg je prije 64 go-

dine nasilno odveden, okrutno ubijen i u more bačen.

Ovo je trenutak u kojem želimo javno izreći veliku zahvalnost Hrvatskom društvu političkih zatvorenika na čelu s dr. Augustinom Franićem, koji je uložio neizmjerno veliki trud i ljubav da konačno dođemo do njegova privremenoga groba i položimo ga u gradsku grobnicu, kao i svim ostalima koji su u tom časnom poslu pomogli.

Poštovat ćemo njegovu, nekoliko mjeseci prije okrutne smrti oporučno izraženu želju, da mu se na grobu ne drže nikakvi govor, ne stavljaju vijenci, nikakav sjaj, nego radije neka se izvrši dar u dobrotvorne svrhe. Svoje nasljednike zamolio je neka ga se sjete svetim Misama, 'jer te su samo od koristi, a sve drugo je ispraznost'.

Naš časni pokojnik u svojoj iskrenoj skromnosti nije želio da o njemu govorimo, ali to ne znači da ne smijemo govoriti o istinama, vrednotama i idealima u koje je vjerovao, koje je živio i koje je svojim životom, a osobito mučeničkom smrću svjedočio i posvjedočio. Njegova oporuka prava je duhovna poema Milosrdnom Bogu, dragoj obitelji i milom hrvatskom narodu. Ove tri temeljne točke poredane su redoslijedom koji odaje obrazovana i osvjeđena kršćanskog laika, odgojena u krilu Crkve i Katoličke akcije koja je u njegovo vrijeme obilježila laičku duhovnost i iznjedrila tolike svijetle likove, poput blaženih Alojzija Stepinca i Ivana Merza, te Ljubomira Marakovića, Maricu Stanković, Petra Grgeca i druge. U njihov časni zbor, i po godinama po nacionalnim osjećjima, a osobito po katoličkoj vjeri, s

pravom ubrajamo i našega dr. Niku Koprivicu.

Oporuka je po svojoj naravi kratka, a mi ćemo joj dodati i kratko tumačenje oslanjajući se uvijek na originalne riječi našeg dragog pokojnika:

Prvo: „*Dušu moju preporučam Bogu – neka mi bude blag sudac*“.

To je zadnja rečenica iz pokojnikove oporuke. Bogu pripada prvo mjesto i u njega uvijek treba imati potpuno pouzdanje. Stvari koje imamo u svijetu, nadane su. Primili smo ih od dobrote, od daržljivosti ljudi, prirode, primili smo ih od Boga. Možemo reći da smo ih i zaslužili, ali moguće je raditi i mučiti se i ništa ne primiti zauzvrat. A moguće je čak primiti zauzvrat i muke i smrt. Mnogo toga smo primili, i ono nužno i ono preobilno. Skloni smo vezati se za ono što je nadodano, što je prolazno, što nije bilo na početku niti će biti na kraju. Ali dolaze lišavanja, dobrovoljna, često i nasilna. Ako smo se vezali za nadodana dobra, ako je naše srce tam, onda ćemo zbog gubitaka krvariti do iznemoglosti. To je neka vrsta idolopoklonstva, stavit sve svoje pouzdanje u stvari, predmete, u ono prolazno što, istina, služi, ali čemu se ne može pokloniti duša i srce.

Najdramatičniji susret vječne volje Božje Oca i stvorene slobodne volje čovječe, zbio se kasne večeri onoga četvrtka kad je Isus iz Nazareta u Getsemanskom vrtu zavatio: „*Oče moj! Ako je moguće, neka me mimoide ova čaša*“ (Mt26,37). I opet: „*Oče moj! Ako nije moguće da me čaša mine, te je ne pijem, budi volja tvoja*“ (Mt26,42). Nešto dramatičnije upravo je

Svetu misu je koncelebriralo deset svećenika

nezamislivo! Kristova ljudska slobodna volja, unatoč tjeskobi, sasvim se predaje Očevoj volji: to je zgusnuto ostvarenje te želje iz Očenaša: „*Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji*“.

Smijemo, da pače moramo pretpostaviti, da je naš časni pokojnik Niko u danima iščekivanja svoje sudbine na Daksi u ono nekoliko dana od odvođenja do egzekucije, izgovarajući riječi ove molitve Očenaša, neizbjegno po mišljao na Isusovu molitvu u Getsemaniju i poistovjećivao se s Isusom. I nekako je logično da se u kršćanskoj svijesti do danas spominjanje volje Božje pretežno vezalo s podnošenjem neke patnje ili trpljenja koje nas je zadesilo, premda svi znamo da nas Bog nije stvorio samo zato da nešto trpimo i podnosimo, nego također – ili čak prvenstveno zato, da nešto činimo.

Mi smo krhki i ograničeni stvorovi. Bog nije sprječio naše patnje. Patnja je istodobno nužnost naše naravi i posljedica grijeha. Bog nije htio ponisti patnju. Nije htio od patnje napraviti neko dobro, neku vrhunsku vrijednost. Patnja u Božjim, a i u našim očima ostaje zlo. Ali je Božje remek-djelo, divan njegov pronalazak, što je od patnje i smrti učinio prigodu, još bolje, oruđe ljubavi i istinskog života. Bog je poslao na svijet svoga jedino-rođenoga Sina, da živimo po njemu.

Nikakvo umovanje, nikakvo dokazivanje ne će nam nikada riješiti zagonetku i sablazan zla, boli i smrti. Ipak možemo ući u tajnu, možemo je usvojiti, i koristiti za život ako promatramo raspetog Isusa. Još bolje, ako njegovu bol i njegovu smrt

prikažemo skupa s našom boli i smrću u žrtvi Mise.

Vjerujemo da se u Misi pretvaraju kruh i vino u Kristovo tijelo i krv, ali moramo i ovo vjerovati, da se u životu kršćanina pretvaraju bol i smrt u ljubav i život.

Ove misli zasigurno su i kao molitva i kao predanje, ali i kao živo vjerovanje

prožimale najdublje slojeve duše i tijela našega časnog pokojnika onih getsemanskih ura u vrtu Dakse i kad je u oporuci zaželio samo Misu, onda je dobro razumio njezino pravo značenje.

Ali iz pokojnikove oporuke ostaje nam i trajna poruka, nama, ovdje, sada, i ubuduće. Jedino povjerenje da je Bog Gospodar povijesti, da on podiže i obara, da on daje i oduzima, pravi je način da smireno, usprkos svemu i pouzdano prihvaćamo iz Božje ruke sve. To nije fatalizam, bespomoćnost, to je bistra nada da na kraju Bog pobjeđuje, premda se na razini ljudskoga mnogo toga ruši. Nestaje i ono što nam je najljepše i najdragocijenije, ali sve je to u vremenu nastalo i u vremenu nestaje. Gol sam došao bez ičega, gol ću se vratiti, kliće najveći patnik svih vremena, biblijski Job. Početak i kraj. U tome međuvremenu ne ću se optiti. Nešto mi služi, ali opasno je vezati se za te stvari kao da su vječne, kao da su Bog.

Obitelj pok. dr. Nike Koprivice za vrijeme mise

nati – daleko nas je više zateklo i iznenadilo ono što se zbivalo poslije te propasti komunizma, nego sam njegov nenadani raspad.

O drugome smo barem pritajeno sanjali, dok nas je prvo neugodno udarilo po glavi. Zato što su pritom najviše zakazali upravo katolici. Iako prvi u oporbi protiv komunizma, zadnji su prisjeli na gradište novoga demokratskog društva. Dok smo mi bučno slavili pobjedu i oduševljeno blagoslivljali sve što su pred nas stavljali, oni su osnovali brojne političke stranke posve različitih predznaka. Na kraju su sva mjesta bila popunjena. Nama je za utjehu ostalo nekoliko pomoćnih sjedala, valjda za pokriće i opravdanje svega nekršćanskog što je brzo uslijedilo i čega smo duboko svjesni, ali i tužni i nemoćni. Nažalost, neki i dalje nastavljaju slaviti, premda su praznici već davno prošli. A među njima je opet najviše katalika.

Nedavni brodom komunističke civilizacije sve nas je zatekao i iznenadio. Jer, zaista se nitko nije nadao da će taj naizgled čvrst i moćan poredak tako lako propasti. Što više, počeli smo bili gotovo vjerovati u njegovu dugovječnost i prilagođavati se toj procjeni. Ipak – sad to već smijemo bez odgađanja priz-

Zato, uostalom, i nije iznenadnje što se danas među katolicima proširio osjećaj gorčine, promašenosti, izigranosti i prevarenosti, a u najnovije vrijeme i straha od tzv. „podzemlja“ u kojem se smišlja organizirani kriminal, slaže oružje, brižno i stručno planiraju otmice i ubojstva, zastrašivanja i prijetnje.

Vrijeme je da se uhvatimo sadašnjosti i založimo se svim silama uma i srca za bolju budućnost. Jer svaki onaj koji je igrao na kartu prošlosti, uvijek je gubio, jer se dosad nikad nije dogodilo da se ona vratila, a kamoli uspjela pobijediti sadašnjost i budućnost. Katolici se u toj odgovornoj zadaći moraju nadahnjivati ideja-

Dubrovačka gradonačelnica Dubravka Šuica sa suprugom, odvjetnik Kisić i drugi vjernici na misi

Županica prof. Mira Buconić na misi

ma Drugoga vatikanskog sabora i porukama blagopokojnoga i sadašnjeg Pape: dijalogom, oprasťanjem, kajanjem, pomirenjem, mirom, snošljivošću, pomanjanjem, dobrotom, skromnošću. Crkva ni njezini predstavnici nikada ne smiju podleći napasti zastrašivanja ionako zastrašenog naroda o nekoj pobjedi nad zlim svjetom koju će nam kršćanstvo najučinkovitije omogućiti. Isus nije došao politički oslobođiti samo jedan narod, nego otkupiti grijehu cijelog svijeta. Ako u Evanđelju ima išta do kraja jasno napisano, onda je upravo ta misao.

Drugo: „*Smaram potrebitim, da mojoj miloj i vjernoj supruzi i mojoj dragoj djeci Zlatku i Dorothy izjavim putem ovog pisma ono što im neću moći reći kada me stigne smrt, koje se nikada u životu nisam bojao, jer sam uvijek imao na pameti, da je ovdje prolaznost, a onkraj groba vječnost. Svojoj sam supruzi osobito haran na svemu onome što je za mene učinila za moga života kao i našoj miloj djeci, kojima se je posvetila kao rijetko koja majka. Neka mi ostane do groba vjerna, kao što sam bio i ja njoj za života i neka pazi našu djecu kao što ih je i do sada pazila. Posebne preporuke uzor ženi i majci su suvišne.*

Svojoj djeci preporučam majku, uzorom u svakom pogledu. Neka je do groba slušaju i ljube, a pogotovo neka se međusobno ljube i oni sve do groba i žrtvuju jedno za drugoga, jer time će dati i meni onkraj groba vječnu čast i poštovanje.“

Da je naš vrijedni i zaslužni pokojnik napisao samo ove retke hvalospjeva ljubavi prema ženi i djeci, zaslužio bi ne sa-

mo naše divljenje i naš ponos, nego i našu obvezu da se ove riječi uvrste u najbiranije antologije kršćanskog pogleda na otajstvo braka i obitelji. On je ovim riječima, poput bana Petra Zrinskog u pismu svojoj ženi Katarini i književnika Dostojevskog, koji je malo prije smrti sličnim riječima obdario

svoju suprugu Anu i svoju djecu, izrekao ono što će Drugi vatikanski sabor dvadeset godina nakon njegove smrti, u najpoznatijem svom dokumentu, „*Radost i nada*“, usvojiti kao temeljne odrednice kršćanskog poimanja braka i obitelji.

U suvremenome hrvatskom društvu nema prećeg posla ni zadaće od promicanja kršćanskih vrednota braka i obitelji, kako na demografskom planu tako i na odgojnem, socijalnom i moralnom.

Treće: „*Pod utiskom strašnog vremena u kojem se nalazi čovječanstvo, a osobito moj mili hrvatski narod kojemu sam bio vjeran od najranije mladosti ...*“

Znakovito je da u ovim riječima nema lokalpatriotizma, nego sveopće hrvatsko rodoljublje. Kao visoko obrazovan čovjek u vremenima Austrije, kad je rođen, koja je zatirala hrvatski osjećaj i Kraljevine Jugoslavije koja je smisljeno i trajno progonila i zatvarala sve koji su se zalagali za očuvanje nacionalnog duha, u gradu i u kraju u kojem nije

manjkalo sokolaša, Jugoslavena, i drugih odnarođenih skupina, kao i onih koji su se proglašavali srbotatolicima, dr. Niko Koprivica u jeku Drugoga svjetskog rata, 29. lipnja 1944. godine oporučno hrabro otkriva svoj identitet i svoju pripadnost milomu

hrvatskom narodu i to od najranije mladosti.

I ovdje se skriva poruka osobito mladim naraštajima, da proučavaju ne samo slavnu dubrovačku prošlost i kulturnu baštinu, nego da trajno i ustrajno izgrađuju svoju nacionalnu svijest oslobođenu svih *izama* u duhu zrele kršćanske širine prema drugim narodima, dijalogu s drugima i različitim, poštivanju svakog čovjeka bez razlike. To nije bavljenje prošlošću nego znanstveno i stručno proučavanje naše slavne prošlosti, uključujući i onu najnoviju iz vremena Domovinskog rata, kako bismo učili od nje i pamtili one koji su za našu slobodnu Hrvatsku bili spremni na žrtvovanje i pripravni dati sve, pa i vlastiti život. Dr. Niko Koprivica spada u red najzaslužnijih povijesnih osoba ovoga grada baš po toj ljubavi prema svom gradu i svomu narodu, posebno svojom žrtvom života zajedno s ostalim mučenicima. Dakse i ostalih mučilišta našega kraja i domovine.

Današnji dan, 18. listopada, prije 64 godine bio je bolan i tužan ne samo za odvedene na Daksu i njihove obitelji, nego i za cijeli grad i kraj dubrovački. Danas pak nakon što smo punih 46 godina morali tugovati u šutnji i zadnjih 18 godina u slobodi, tješimo se onom utjehom koja nam je i prije i sada dolazila odozgor, izraženu riječima Knjige Otkrivenja: „*Blaženi mrtvi koji umiru u Gospodinu, govorи Duh, neka otpočinu od svojih trudova, život im se nastavlja jer ih prate djela njihova*“ (Otk 14,13). Bog će, nastavlja pisac iste knjige, otrti svaku suzu s njihovih očiju. Budući da je njihova smrt

Dio katedralnoga zbora

navukla suze na oči ne samo njihovim najmilijima, nego i nama svima, smijemo očekivati da će Bog otiti svaku suzu s naših očiju. Jednoga dana kad se s njima susretremo, kad vidimo koliko su sretni i proslavljeni, osjetit ćemo i mi istu sreću, istu njihovu slavu.

Pokojni dr. Niko Koprivica zaslužio je da mu danas iskažemo najveću počast ovom svetom Misom i sprovodom na Boninovu, i da ga se na ovaj dan ubuduće u skladu s njegovom oporukom sjetimo svetom Misom, jer ona je samo od koristi. Grad će sigurno iznaći načina da se njegovo ime vidljivo obilježi kako dolikuje, a naša biskupija bi mogla jednu katoličku obiteljsku udrugu, društvo ili obiteljsko savjetovalište nazvati njegovim imenom. Amen!»

Nadgrobno slovo zamjenika gradonačelnice

Nakon završene sv. mise nazočni su pohrili na groblje Boninovo, gdje se u 17.30 sati trebala obaviti sahrana. Tu su sahranu obavili don Ivica Pervan, Miljenko Babaić, Josip Barišić, te dva umirovljena svećenika iz staračkog doma: prelat Baldo Mladošević i Miho Dender.

Brojni su sugrađani nakon 64 godine od smrti pokojnika nastojali pružiti ruku članovima obitelji, jer dugi niz godina nisu za to imali priliku. Pogreb je krenuo. Lijes pokojnikov prekriven trobojnicom, čuvan od četvorice mladića u konavoskoj narodnoj nošnji, ponijeli su do vječnog počivališta. Za to vrijeme klecali je crkva Sv. Vlaha i još neke crkve na području Grada. Grad se oprištao od svoga pokojnog Upravitelja koji ga je volio i neizmjerno lju-

bio. Nakon što je lijes spušten na rub groba, pristupio je zamjenik gradonačelnice, **odvjetnik Antun Kisić**, i prozborio slijedeći oporoštaj:

«Poštovani
skupe!

U vihoru zavrska Drugoga svjetskog rata, u sukobu dviju totalitarnih ideologija, naci-

onalnih antagonizama i naporu hrvatskog naroda da sačuva bilo koji oblik vlastite državnosti, na dubrovačkome otočiću Daksi, tom simbolu i najavi budućih masovnih pogubljenja, dogodio se zločin smaknuća bez suđenja i dokazane krivnje. Partizanske jedinice koje su tada pobediljno ušle u Grad, pogubile su mnoge ugledne Dubrovčane, među kojima se posebno ističu fra Marijan Blažić, pater Petar Perica i dr. Niko Koprivica.

Danas smo se ovdje okupili kako bismo odali počast upravo spomenutom dr. Niku Koprivici, pogubljenome dubrovačkom gradonačelniku. Ulaskom partizanskih jedinica u Dubrovnik 18. listopada 1944..., dr. Niko Koprivica odmah je zatvoren i među prvima, u noći s 24. na 25. listopada iste te godine, odveden na Daksu, gdje je i strijeljan. Njegovo ime obznanjeno je na „poznatom“ plakatu o pogubljenima, a njegovo mrtvo tijelo pronađeno je i pokopano na otoku Šipanu.

Došavši do saznanja o mjestu pokopa posmrtnih ostataka dr. Nika Koprivice, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika obratilo se gradu Dubrovniku, sa željom da se izvrši ekshumacija i osigura dostoјna sahrana posmrtnih ostataka ovoga istaknutog hrvatskog i dubrovačkog mučenika, koji je u trenutku pogubljenja obnaša-

Polazak pogrebne povorke

o časnu dužnost dubrovačkoga gradonačelnika. Smatrajući to svojom moralnom dužnošću i obvezom, grad Dubrovnik priključio se navedenoj inicijativi i učinio sve što je u njegovoj moći kako bi omogućio dostojanstven pokop svoga nekadašnjega gradonačelnika. Uza sve navedeno, Županijskomu državnom odvjetništvu u Dubrovniku podnesena je i kaznena prijava protiv nepoznatog počinitelja radi kaznenog djela ratnog zločina.

Okrutnim ubojstvima na Daksi pokušala se u Dubrovniku uništiti hrvatska državotvorna nit. Ubijen je cvijet dubrovačke inteligencije i gospodarstva, pogubljeni su istaknuti domoljubi i Božji službenici, nevini promicatelji hrvatskog duha u našem gradu. To potvrđuje i ubojstvo dr. Nika Koprivice, osvjedočenog humanista, dobrotvora i prosvjetitelja, jednog od vodećih dubrovačkih intelektualaca tog vremena. Osim što je obnašao časnu dužnost gradonačelnika, dr. Niko Koprivica bio je i općinski upravitelj, ugledni odvjetnik, član „Družbe Braće hrvatskog zmaja“, aktivni član „Seljačke slove“, Katoličkog društva „Bošković“ i Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak“. Izuzetan događaj u njegovu sadržajnom životu bilo je i primanje ordena od Pape Pija XI, pod nazivom „Vitez komandor Reda sv. Grgura Velikog“. Dr. Niko Koprivica bio je osvjedočeni borac za pravednost, mir i humanost, koji se znao približiti „malom“ čovjeku, osluhnuti bilo hrvatskog naroda i ustajno raditi na njegovoj dobrobiti. Sve su to bile reference koje su bile nepoželjne pob-

Mladi Konavljani nose lijes

Lijes prekriven državnom zastavom u kapelici na groblju

jedničkoj ideologiji, koja je počivala na dijamentalno suprostavljenim načelima.

Dragi prijatelji!

Danas smo se okupili na ovome svetom mjestu, ne kako bismo se bavili temom zločina, njegovim nalogodavcima i izvršiteljima. Nismo se ovdje okupili niti s osjećajima mržnje, osvete ili bilo kojih drugih negativnih emocija. Okupili smo se kako bismo izrazili naše poštovanje prema žrtvi dr. Niki Koprivice, koji se ni u najtežim danima za svoju državu i svoj narod nije libio prihvati takо odgovornoga, i u to vrijeme tako opasnog posla, kao što je posao gradonačelnika. Njegova žrtva, moralnost i hrabrost dio su naše duhovne baštine, baštine na kojoj smo obranili našu državu u Domovinskoj ratu i na kojoj gradimo suvremenu, pravednu i humanu Hrvatsku.

U proteklih više od 60 godina obitelj dr. Niki Koprivice, ali i svi njegovi prijatelji, štovatelji i sljedbenici nisu mogli posjetiti njegovo posljednje počivalište. Današnjim danom ispravili smo tu povijesnu nepravdu. Posljednji ispraćaj posmrtnih ostataka dr. Niki Koprivice, prolazi u skromnosti, dostojanstvu i tišini. Upravo onako kako je dr. Niko Koprivica i želio. Neka nam njegovo djelovanje bude uzor, neka njegov hrabri život i mučenička smrt budu nadahnucе svim budućim naraštajima Dubrovčana.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!»

Ubojstva nedužnih u ime „antifašizma“

Poslije nadgrobnog slova zamjenika gradonačelnice, župnik Župe sv. Petra,

Ivica Pervan, prije nego što će izmoliti posljednju molitvu za dušu pokojnika, progovorio je:

„*A duše su pravednika u ruci Božjoj i njih se ne dotiče muka nikakva. Očima se bezbožničkim čini da oni umiru i njihov odlazak s ovog svijeta kao nesreća; i to što nas napuštaju kao propast, ali oni su u miru.*“ (Mudr3-19).

O, kad bi Daksa progovoriti mogla. Kadabi samoprošaptala i tek dio užasa nam prenijela, zaplakalo bi i muško i žensko, i staro i mlado, i živo i mrtvo. Svi bi zaplakali, i vjerujem da ne bi proklinjali, nego bi se sa šapatom molitve na usnama, jecajem u srcu, i tugom na obrazu razišli i možda u nepovrat pošli.

Kada bi nam i Dakse, i tolike Dakse širom Lijepa naše i još šire, samo na trenutak svoje grud otvorile, koju bismo strahotu ovoga našeg naroda vidjeli. I zato je možda bolje, o Bože pravedni i jedini, neka naša Daksa i sve druge Dakse svoje rane ne otvaraju, ali neka i u nama pamćenje ne izblijedi. Oprost udjelujemo, ali pamćenje nosimo i nositi nam ga je do kraja svijeta i vijeka. Naše rane ostaju našim ranama. Ali i naša pamćenja ne smiju blijediti, a kamoli izblijediti i nestati.

Upravo na današnji dan, 18. listopada, prije 64 godine, ovaj Grad je osjetio Bog zna po koji put strah i trepet. Ponovno su sudovi radili bez zakona, pravde i pravice. Naoružani su bili sudci, a metak presuda. Ponovno je ovim kopnom tekla krv i znoj. Upravo na današnji dan, na dan dolaska „antifašista“, na čijim idejama i temeljima, kako nas neumorno uvjeravaju, počiva

današnja država i državotvornost zemlje Hrvatske, upravo na današnji dan, njihovim dolaskom započeo je, progon, pokolj i smrt.

Smrt kao da je imala jedina pravo govoriti. Oduzimala je živote kako je htjela i komu je htjela. Upravo u tom „oslobodenju i oslobođanju“, ti i takvi su „oslobodili“ ovaj Grad i ovu zemlju od ljudi kao što su bili toliki svećenici (don Mato Dobud, don Josip Schmidt, don Mato Kalafatović-Milić, don Đuro Krečak, fra Marijan Blažić, fra Toma Tomašić, i pater Petar Perica), liječnici, odvjetnici, uglednici, nevini i nedužni. Ovaj Grad i ova zemlja, ljubljena Hrvatska, kako je govorio sluha Božji, Papa Ivan Pavao II., ostała je bez tolikih sinova i kćeri koji su samo željeli biti svoji na svome. Željeli živjeti u miru i raditi za bolju i sigurniju budućnost, svoju i naraštaja koji su trebali doći poslije njih. Međutim, sila tame je bacila svoju sjenu, zlo kao da je zagospodarilo. Glave su padale u bezvrijede. Ljudski život je bio ispod svake vrijednosti. A bio je zato što je zlo zagospodarilo na trenutak. Nažalost, taj trenutak je predugo trajao. Hajde što je trajalo, nego, molimo Boga, braće i sestre, da nam ne bi opet ponovno došao, i opet zlo zagospodarilo, bez obzira na boju ili predznak.

U naletu sile tame i zla, pa neka se zove kako god hoće, pa makar mu i antifašizam ime bilo, pogubljivani su ljudi kao što je bio dr. Niko Koprivica. Bio je spremjan umrijeti za svoje ideale i za ideale svoga naroda. Kao da je i sâm čuo riječi sad već blaženoga Alojzija Stepinca, koji je također bio žrtva „antifašizma“ i komunizma.

Obitelj nad rakom: unuk Axel, kći Dorothy, unučad i nevjesta

ma. O, kako je jasan Stepinac bio u svom izričaju kad je u pitanju njegov rod i narod. Sam je rekao: „Bio bih najveća ništarija kada ne bih poštivao volju svoga naroda.“

Gospodin gradonačelnik, dr. Koprivica, bio je spremam umrjeti. I kao što je skroman bio u životu, skroman je htio da mu bude i sprovodni protokol, kao što i jest. No, u svojoj skromnosti, u svojoj ljubavi prema Gradu i narodu, prema rodu hrvatskom, i prema Petrovim nasljednicima, nije se ni od koga dao nadvisiti.

„Duše su pravednika u ruci Božjoj i njih se ne doteče muka nikakva“. Duboko se nadamo i vjerujemo da je duša gospodina Niki Koprivice, u ruci Boga Trojedinskog, jedinoga pravednog i nepristranog suca. A što se očima bezbožničkim čini da pravednici umiru i da će more odnjjeti u nepovrat tijela pravednih, eto, tu su se prevarili. Pravednici Božji moraju počivati u miru. Danas u obiteljsku gorbnicu polažemo posmrtnе ostatke čovjeka koji je imao duboku vjeru u Boga, te vjernost pradjedovskim zavjetima, vjernost Svetoj Stolici i Petrovim nasljednicima. Stoga je Papa Pio XI. godine 1926. dodijelio gospodinu Niku Koprivici odličje, veliki križ viteza komandora Reda Sv. Grgura Velikoga.

Gospodine gradonačelnice!

U očima onih koji su jednostavno naredili, „kako bilo da bilo ubit ih se mora“, Vi ste bili kažnjeni, i to zamislite „u ime naroda“. No, međutim, Vaša je „nada bila puna besmrtnosti“ i bez obzira na njihovo izricanje presude, ostali ste stameni

u vjeri u Boga i hrvatskog čovjeka. Budući da ste se „ufali u Boga nad vojskama, spoznali ste istinu, budući ste mu bili vjerni, ostajete u ljubavi s njim, i kao izabranik njegov stječete milost i milosrđe.“

Gospodine Gradonačelnice!

Vaš Vas je prijatelj u tišini i bez pompe

predao zemlji, otgnuvši Vas valovima mora našega. A danas Vaš Grad, narod u čije ste, eto, „ime“ bili osuđeni, danas je došao i želi Vama, svomu ljubljenom gradonačelniku reći jedno veliko hvala, i laka Vam ova hrvatska gruda. Počivajte u njoj dok i Vi ne budete čuli zvuk trublje anđelove, te se svi zajedno ne nađemo pred Sudcem pravednim i pred licem uskrsnuloga Krista.

Do tada, gospodine gradonačelnice i viteže komandore Reda Sv. Grgura, počivajte u miru u sjeni ovih boninovskih čempresa i zvuka crkvenih zvona.

Pokoj vječni daruj mu Gospodine, i svjetlost vječna svjetlila njemu!»

Uz posljedne riječi molitve dvojica mladih Konavljana složili su državnu zastavu kojom je bio prekriven lijes, te je predali njegovoј kćerki, gospodi Dorothy. Dok su posmrtni ostatci spuštani u grob, prisutni je puk zapjevao „Lijepu našu“, a poslije toga „Kraljice neba, raduj se!“ Ta-

ko je zahvalni Dubrovnik iskazao svoje poštovanje, makar nakon 64 godine, svojem gradonačelniku.

Dr Niko Koprivica je smrt nadživio. Pripada dijelu naše tužne povijesti, Grada i Domovini. Svrstao se među istaknute ljude svoga kraja: Miha Klaića, Baltazara Bogićića,

Skidanje zastave slijesa dr. Koprivice

Frana Supila, Vlaha Bukovca, Tina Patitiere, a posebno Iva Trojanovića i Pera Bakića, te drugih koji su se borili za napredak, slobodu i dobrobit svog kraja i Domovine.

Svojim životom i smrću sam je sebe tako prerasao, da je postao mjerilo domoljublja, vjere i žrtve, dakle, narodni uzor. Njegova slika ostaje u svijesti mnogih, a njegova duša pokušava pred licem Božjim isprositi milost za naš narod. On lebdi nad nama i tu je. Sjat će i kad nas ne bude.

Stoga je bilo teško pronaći u ovom slučaju kompromis između želje skromnoga pokojnika izražene u njegovoј oporuci i dužne zahvalnosti svih nas koji prema njemu gajimo duboku zahvalnost i poštovanje.

Kći Dorothy uzima zastavu koju će poljubiti i pritisnuti uz grudi

DOK VELEBIT ORLE KRIJE

Dok Velebit orle krije,
dok galebe čuva more sinje,
dok nam žitna polja zlate,
oj, Hrvatska, mislim na te.

Osvijetlimo dane tmine,
nek' nepravda sada mine.

U svjetlige dane treba ići,
iz pepela Hrvatsku nam dići.

Ivan DUJMOVIĆ

SPOMEN-KRIŽ NAD JAMOM GOLUBINKOM

(Za podizanje spomenika žrtvama jugoslavenskog komunizma)

U srijedu, 8. listopada 2008., Temeljna skupina Hrvatske republikanske zajednice (HRZ) iz Vodica obilježila je Dan neovisnosti polaganjem vijenca na spomenik žrtvama iz Domovinskog rata i na novopostavljeni križ žrtvama jugoslavenskog komunizma nad jamom Golubinka u Tišnjanskoj Dubravi, podno brda Sopalj, desetak kilometara od Vodica, u koju su jugoslavenski komunisti za vrijeme Drugog svjetskog rata, ali i nakon njega, bacili između 250 i 300 osoba iz Vodica i okolnih mjesta. Žrtve Domovinskog rata i žrtve jugoslavenskog komunizma iz Drugog svjetskog rata i porača povezuje domoljublje i žrtva za Hrvatsku.

U nazočnosti brojnih građana Vodica i okolnih mjesta, novopostavljeni križ od bodljikave žice nad jamom Golubinka blagoslovio je fra Nikola Mate Roščić, koji je u prigodnom govoru napomenuo da Hrvatska još uvijek nema spomenik svim žrtvama koje su kroz povijest pale za domovinu, gdje bi strani državnici polagali vijenac u znak poštovanja prema zemlji koju pohode, te da je pokušaj s Medvedgradom odavno propao. Posebno je naglasio da sljedbenika jugoslavenskog komunizma još uvijek ima u svim porama hrvatskog društva. Nakon blagoslova prigodnim riječima skupu su se obratili i predsjednik ogranka Hrvatskog domobrana iz Vodica, Vladimir Jurićev Polica, koji je govorio o stravičnoj okrutnosti izvršitelja ovih zločina, te pisac ovog teksta kao predsjednik Temeljne skupine HRZ Vodice i autor novopostavljenog križa. Recitirao sam pjesmu "Pobjeda u znaku križa" koju sam svojedobno napisao, a posvećena je svim žrtvama križnih putova: «*Dugo su te zatirali, / od pogleda sakrivali, / silom bijesa na te sijevali, / mržnjom spram tebe ridali, / na tebi se iživljavali, / tamom te obavijali, / lažima te bojali, / iz srca vjernika čupali, / u banku zaborava pohranjivali, / vjerne tebi*

Piše:

Josip MATEŠA

zatvarali, / protiv tebe vojne dizali, / strategije nove kovali, / zbog tebe noći ne prespavali, / spomen na tebe branili. // Svrate istinoljubivih trgali, / stotinu puta pokapali, / iz javnog života uklonili, / podanike tvoje proganjali, / tebi posvećene stratištu vodili, / iz srca na te mržnjom pljuvali, / nove golgote spremali, / otrovnim strijelama gađali, / lomače pripremali. // Bujice bijesa na te svraćali. / Jamu pod nogama kopali, / na brid tjerali, / aliti pobjeđuješ svu tu zloču, / i sjajiš svojom moću, / u tebi naši izvori svi su, / sva nagnuća i uskrsnuća, / budućnost u tvom znaku blista, / pobjeda znamo u znaku je križa.

Zašto sam izabrao spomen-križ a ne neki drugi simbol? Zato jer je velika većina onih koji su ubijeni nad samom jamom

Fra Nikola Roščić podno spomen-križa

Golubinkom i u nju bačeni, da ne kažem svi, bila usmrćena zbog svoje vjere i predanosti hrvatskom narodu. Jer je cijela hrvatska povijest vjekovna borba - od zadnjega kralja narodne krvi Petra Svačića koji je u junačkoj borbi ranjen na gori Gvozd, pa sve do zadnjeg mučenika Domovinskog rata i suđenja u niskoj zemlji i u Hrvatskoj - otvorena rana što peče i boli u svoj svojoj strahoti. Sveti Pavao je uskliknuo: "Bože sačuvaj da bih se ičim ponosio osim križem Gospodina našega Isusa Krista...". Upravo mi je to bila misao vodilja za podizanje križa na mjestu zločina jugoslavenskog komunizma. Jer koje je to drugo ime, koje može tako snažno oslikati Hrvatsku i njen bitak kao križ. Materijal od kojeg je napravljen je bodljikava žica. Prvo, zato što su mnogi koje su zvijeri ubile nad jamom Golubinkom dovođeni ruku vezanih bodljikavom žicom, što je uz udarce kundaka puške stvaralo kod žrtve nepodnošljivu bol i patnju. Drugo, jer križ nije skovan, isklesan, izliven, već poput mukotrpne hrvatske povijesti pleten u žrtvenom goblenu Hrvatske, gdje svaka bodlja, kojih ima na tisuće i tisuće, govori o jednoj žrtvi za hrvatsku nezavisnost. Poprečnu gredu napravio sam u obliku ruke, otvorenih prema nebu, kao znak neprekinute molitve i vapaja iz jame stratišta nevinih, kao stalnu opomenu da im se u molitvi i borbi za istinu njihovog mučeništva pridružimo. Jer hrvatska ih šutnja o istini njihove žrtve vodi opet kao ovce na klanje. Šute u Saboru, šute mediji, šute u školama, dok neprijatelji Hrvatske bestidno pljuju i lažu, kao što su to činili (a čine i danas) protiv blaženog Alojzija Stepinca, u čije proglašenje svetim ne sumnjamo. Zato smo mi iz HRZ-a podigli ovaj spomen-križ, jer u nama ima još krvi, nije sva istekla, stoga ćemo upotrijebiti sve protiv zla i laži, dok istina o nevinosti

Josip Mateša

Otvor jame Golubinke

žrtava jugoslavenskog komunizma ne zasja kao podnevno sunce.

Istoga dana navečer, u crkvi Svetog križa u Vodicama služena je sveta misa za sve žrtve jugoslavenskog komunizma. Inače, u Vodicama već niz godina postoji inicijativa za izgradnju spomenika žrtvama jugoslavenskog komunizma koju je pokrenuo Hrvatski domobran, a HRZ od početka podupire tu inicijativu. Gradska vlast u Vodicama, koju obnaša Hrvatska demokratska zajednica sa svojim koaliciskim partnerima, uporno je odgađala donošenje odobrenja za postavljanje spomenika pa HRZ u suradnji sa Hrvatskim domobranom i na ovaj način želi ubrzati postavljanje spomenika na jedan od vodičkih trgova. Nadamo se da je ovo jedan od početaka obilježavanja i drugih stratišta diljem domovine za sve one koji su svojom žrtvom svjedočili ostvarenju vjekovnog sna hrvatskog naroda, a to je nezavisna hrvatska država. Protiv te namisli su Socijaldemokratska partija i Savez antifašističkih boraca: "Nikad do sada gradski odbori SDP-a i SAB-a Vodica nisu i neće dati podršku inicijativi Udruge Hrvatski domobran za podizanje spomenika žrtvama komunizma u Vodicama sve dok se ne utvrdi točan ratni put od 1941. do smrti osoba čija bi se imena stavila na spomenik", rekli su njihovi predstavnici na konferenciji za tisak (Slobodna Dalmacija, 16. kolovoza 2008). U jednoj raspravi o toj inicijativi, na kojoj su bili nazočni

predstavnici političkih stranaka i udruga, predstavnik SDP-a Vodica je ponovio ovaj argument, a odgovorio mu je član HRZ-a Nikola Španja. Rekao je da je ratni put njegovog djeda i bake, koji su ubijeni i bačeni u jamu, bio od kuće s alatom i zapregom na rad u polje i natrag, od pondjeljka do subote, a nedjeljom od kuće na misu.

Još će citirati pismo koji nam je poslao **Mario Marcos Ostojić**, predsjednik Hrvatske republikanske zajednice, vezano za ovu inicijativu: "Izražavamo punu podršku inicijativi Hrvatskog domobrana za podizanje spomenika žrtvama komunizma u Vodicama. To dugujemo hrvatskim žrtvama iz jame Golubinka, našim očevima, majkama i djedovima, koji su dovedeni vezani ruku do ruba jame, probodeni bajonetama i bačeni u jamu, ali i svim ostalim hrvatskim žrtvama. **'Ako se na nebo popnem, ondje si, ako u Podzemlje legnem, i**

ondje si... Ni tmina tebi ne će biti tamna: noć sjaji kao dan i tama kao svjetlost' (Ps 139,8.12). Vjerujemo 'u uskrsnuće mrtvih i u život vječni' i molimo Gospodina da nam ublaži bol i učvrsti nadu u ponovni susret s našim najmilijima u nebeskoj domovini. Žrtve iz Vodica, Tribunja, Pirovca, Tisnoga, Dazline, Murtera i Šibenika daju nam snagu za traženje istine koja se nije smjela čuti, koja je bila zabranjena, prvenstveno jer istina o žrtvama povlači za sobom istinu o krvnicima. Stoga ne očekujemo da će nalogodavci i izvršitelji tih zločina, niti oni koji svojevoljno prihvaćaju njihovu baštinu podržati inicijativu. Kad bi brdo Sopanj progovoriti moglo, reklo bi da su Golubinku za vrijeme Drugoga svjetskog rata proširili i produbili ljudi koji se nisu bojali Boga, a prezirali su čovjeka, koji su bili puni mržnje, i da je nakon rata ta ista mržnja proširila i produbila mnoge druge jame po cijeloj domovini. Iako su krvnici željeli pretvorili Golubinku u zadnju postaju na putu smrti, a i njihovi baštinici želete isto, ona je danas mjesto sjećanja a ne zaborava, mjesto istine a ne laži, mjesto uskrsnuća a ne smrti, mjesto ljubavi a ne mržnje. Iz nje progovara ljubav prema Bogu i prema čovjeku, prema domovini,

Spomen-križ nad jamom

Autor spomen-križa Josip Jole Mateša (lijevo) i Nikola Španja, unuk jedne od žrtava bačenih u jamu

prema poniženima, prema istini. Ta ljubav nas potiče na prekid šutnje o ovoj i drugim tragedijama hrvatskog naroda, na molitvu za sve žrtve, ratne i poratne, ponavljam - sve žrtve, na traženje mira i pomirbe koja je plod pobjede dobra nad zlom u našim srcima, a ne nečije političke volje. U ime mira i takve pomirbe spremni smo se suočiti s poteškoćama, ne klonuti duhom i trpjeli sve dok se ne ispravi nepravda prema svim žrtvama.

Do pomirbe strana sukobljenih u Drugome svjetskom ratu nije nikad došlo, jer parlamentarne stranke koje su obnašale ili obnašaju vlast do danas nisu dopustile promjenu Izvorišnih osnova Ustava Republike Hrvatske, u koje je ugrađena osuda onih koji su se borili za hrvatsku nezavisnost u razdoblju od 1941. do 1945., što znači da su sva stratišta znanih i neznanih poginulih i ubijenih civila i boraca za NDH još i danas službeno nepostojeca, odnosno nepriznata, a to je neprihvatljivo i duboko nemoralno. Izjava koju je potpisao **Hrvoje Šarinić** u Budimpešti 21. kolovoza 1997, kojom se Republika Hrvatska, prvi put otkad je međunarodno priznata, jasno odrekla Nezavisne Države Hrvatske ocijenivši je "kvislinskog i zločinačkom" kao i ustaški režim, bila je završna točka procesa koji je započeo prihvaćanjem Izvorišnih osnova Ustava Republike Hrvatske od 22. prosinca 1990. Izjavom onemogućena izgradnja poslijerat-

nog jedinstva mlađih generacija i kao povijesna istina nametnuta je politička propaganda onih koji su se za vrijeme Drugoga svjetskog rata prije svega borili za ponovnu uspostavu Jugoslavije i za uvođenje komunističke diktature. Tu izjavu upotrebljavaju protuhrvatski krugovi u međunarodnoj zajednici protiv današnje Republike Hrvatske kako bi je lakše slomili i "ugurali" u post-titovsku novu Ju-

goslaviju koju za sada taktički nazivaju Zapadnim Balkonom.

Svjedoci smo da se prošlost negativno odražava u sadašnjosti jer je još uvijek na snazi "istina" nalogodavaca i izvršitelja navedenih zločina, koju danas prihvaćaju i šire njihovi baštinici. Stoga smatramo nužnim da se formira jedno neutralno znanstveno tijelo za utvrđivanje objektivne istine o svim žrtvama, i da se pišanje povijesti Drugoga svjetskog rata prepusti budućim povjesničarima. Vjerujemo da će objektivna povijest pozitivno vrednovati borbu za hrvatsku državu za vrijeme Drugoga svjetskog rata unatoč Izvorišnim osnovama i Šarinićevoj izjavi. To što neki pišu povijest prema trenutnim potrebama vladajućih garnitura, samo je sredstvo u borbi za vlast, za dobivanje stranih kredita ili investicija, za dobivanje političke i diplomatske podrške za ulazak Hrvatske u Europsku uniju ili u NATO itd., no to nije povijest. Deseti travanj 1941., sviđalo se to nekomu ili ne, prvi je međunarodno priznati, iako ne i prihvaci, pokušaj hrvatskog oslobođenja i nezavisnosti. Bez proglašenja nezavisnosti 10. travnja 1941. ne bi bilo ni odluka ZAVNOH-a (1943.) ni jugoslavensko-komunističkih ustava (1947., 1963. i 1990.) prema kojima je Hrvatska unutar Jugoslavije imala jedva upravnu autonomiju, ali nikako državnu. Sjećanje na Nezavisnu Državu Hrvatsku održalo je vjeru hrvatskog naroda u novo oslobođenje i ponov-

Spomen ploča Hrvatske republikanske zajednice

no uspostavljanje hrvatske države. Anti-fašističko brisanje povijesti NDH ne će uspjeti, ali treba se čuvati i onih, bili oni neupućeni ili provokatori, koji se suprotstavljaju jugoslavenskim "antifašistima" pozivajući se na NDH na fašistički ili nacistički način, kako bi sprječili politički utjecaj demokratskih nacionalista i marginalizirali one koji ne pripadaju **Titovoj "antifašističkoj"** tradiciji.

Kao vjernici i kao Hrvati ne opravdavamo niti jedan zločin i suočaćamo s tuđom patnjom, stoga želimo istinu o svim zločinima, također i o zločinima koji su počinjeni protiv hrvatskog naroda. Hrvatska javnost ima pravo znati cijelovitu istinu. Samo tako ćemo sprječiti podjele koje potiču neprijatelji hrvatskog naroda. Budući spomenik posebice će nas podsjećati na žrtve s ovog područja, ali i na članove njihovih obitelji koji su morali trpjeti diskriminaciju, marginalizaciju, poniranja i šutjeti o uboju članova svojih obitelji. Zbog pravde i hrvatske budućnosti posebno tražimo odgovornost za ovdašnje žrtve, ali i općenito za sve hrvatske žrtve, imenovanje nalogodavaca i izvršitelja, osudu svih zločina protiv hrvatskog naroda, te da se u onoj mjeri u kojoj je to moguće napravi popis žrtava i dostoјno obilježe masovne grobnice. Smatramo da je naziv "Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma" primjerenoj od naziva "Spomenik žrtvama komunizma" jer počinitelji su komunisti koji su se borili za jugoslavensku državu. *Jama Golubinka*, koja simbolizira sve žrtve iz Vodica i okolnih mjesta, kao i brojna druga poznata i još nepoznata stratišta koja se nalaze u Hrvatskoj ali i izvan nje, nerazdvojivi su dio Bleiburga, a Bleiburg je kruna jugoslavenstva. To je potvrdio Titov suradnik **Milovan Đilas** kad je izjavio da su "**Hrvati morali umrijeti da bi Jugoslavija mogla živjeti**".

Nemamo nikakvih iluzija da će borci za Jugoslaviju i komunizam za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata i njihovi baštinici priznati da su se borili protiv vlastite države i naroda i protiv demokracije, niti da će priznati i pokajati se za počinjene zločine. To je potvrdio **Josip Manolić** u intervjuu za *Glas Istre* od 6. srpnja 2008., kad je na pitanje: "*Što sebi zamjerate iz svog obaveštajnog posla i života? Pretpostavljam da postoje situacije kojih se nerado sjećate ili koje biste, s ove dis-*

Spomenik poginulim braniteljima u središtu Vodica

tance, rado promijenili? Znate i sami da ste zbog angažmana u OZNA-i i UDBA-i, tajnim službama i političkim policijama, bili višestruko prozivani u krajne negativne kontekstima?" odgovorio sljedeće: "*Ništa si ne mogu zamjeriti. Kada bih mogao ili morao, ponovio bih isti taj put. Povukao bih sve iste poteze*".

Mislimo da povijest Nezavisne Države Hrvatske ne mogu pisati oni koji su je rušili niti da krvnici mogu podizati spomenike svojim žrtvama i zato ne treba čekati njihovo odobrenje ili odobrenje njihovih baštinika za podizanje spomenika žrtvama jugoslavenskog komunizma. Treba podići spomenik, makar skroman, i negdje ga postaviti. Prethodno treba pokrenuti akciju prikupljanja potpisa podrške i ne politizirati slučaj, jer žrtve nisu pitanje politike, već pitanje ljudskosti. Zaključujemo svoja razmišljanja molitvom "Za trajan mir" **Ivana Pavla II.**: "*Mjesto mjerdi, donijet ču zlato; mjesto željeza, donijet ču srebro; mjesto drva, mqed; mjesto kamena, željezo. Za glavara tvoga postavit ču Mir, Pravdu za vladara. Više se ne će slušat' o nasilju u tvojoj zemlji ni o pustošenju i razaranju na tvojem području. Zidine ćeš svoje nazivati Spasom, Slavom svoja vrata*". (Izajia 60, 17-18) "*Stvoritelju prirode i čovjeka, istine i ljepote, ja molim: čuj moj glas, jer to*

je glas žrtava svih ratova i nasilja između individua i naroda. Čuj moj glas, jer to je glas sve djece koja trpe i koja će trpjeti jer ljudi stavlju svoju vjeru u oružje i rat. Čuj moj glas dok te molim da usadiš u srca ljudi mudrost mira, snagu pravde i radost druženja. Čuj moj glas jer ja govorim u ime masa svake zemlje i svakog povijesnog razdoblja, glas onih koji ne žele rat već kročiti stazom mira. Čuj moj glas i usadi nam snagu da na svaku mržnju možemo uzvratiti ljubavlju, na svaku nepravdu totalnom predanošću pravdi, na svaku potrebu davanjem sebe, na rat - mirom. O Bože, čuj moj glas i daruj svijetu Tvoj vječni mir". (Autori fotografija: Krešimir i Nikola Španja)•

NOSTALGIJA (1941.)

*Kad zašumi breza, rek'o bi, da je riječ,
al sve su riječi iščupane.
Ostalo je tek mutno sjećanje u mutnom oku
s komadićem srca u sredini:
tri svilene boje u kristalnom moru.
I mi, koji morasmo otići,
usuđujemo se nadati sretnom povratku,
mi, koji nigdje ne ćemo naći
ono što izgubismo.*

Dražen PANJKOTA

OBILJEŽENA OBLJETNICA SMAKNUĆA MARKA HRANILOVIĆA I MATIJE SOLDINA

Dne 25. rujna 2008. obilježena je 77. obljetnica mučeničke smrti hrvatskih boraca i mučenika **Marka Hranilovića** i **Matije Soldina**, obešenih 25. rujna 1931. u Zagrebu. Ovu hvalevrijednu pri-

a za grob mu se ne zna. Nakon mirozova, obredni je vijenac i svijeće postavio HOR, a cvijeće i svijeće HOZ, HOP, Zdrug 252, HIDVR-a i osobno g. **Anto Jurendić**. Molitvu je predvodio grkokatolički bogoslov **Daniel Hranilović**, a dio završne riječi koju je Marko pročitao na sudjelu 1931. pročitao je **Tomislav Jonjić** („...Za svoj sam Hrvatski Narod spremam podnjeti sve muke i poniženja! ... Gospodo sudci, ne pozivam se na muke preživljene na polic(iji), da mi se uzmu u obzir kod doноšenja osude, prem mi je barem 10 god. života tim mukama oduzeto, već mi je reći: Na 12.-oj smo postaji križnoga

puta, poslije kojega dolazi slavno Uzkršnuće, u ovom slučaju Uzkršnuće slobode, samostalnosti i Hrvatske Državne Nezavisnosti. Vi, gospodo, sudite po svojoj savjeti, bilo po višoj sili, a Uzkršnuće 1000.-godišnje Hrvatske Države bit će mi najveća zadovoljština za sve pretrpljene muke i grozote. Vi, gospodo, sudite, ali

sloboda i samostalnost Hrvatskoga Naroda ostat će mi uviek jedini i najveći cilj. Hrvatska će pripasti samo Hrvatima, jer to hoće Gospodin Bog i svi Hrvati. Neka živi njegovo veličanstvo Hrvatski Narod i njegovo narodno zastupstvo u inozemstvu!”)

Drugi je dio spomen-obreda nastavljen u Stupniku-Lučkome. Nakon mirozova pri grobu Matije Soldina, obredne je vijence, cvijeće i svijeće prinijela Matijina rodbina te udruge i osobe jednakim redoslijedom kao na Mirogoju. Molitvu je predvodio župnik rkt. župe sv. Ivana Nepomuka (Stupnik-Lučko) **Vjekoslav Pavlović**. Obredu je pribivao i župnik rkt. župe Sveta Tri Kralja (D. Lomnica) **Ante Rotim**. U prigodnome slovu i pjesmi koju je tom prigodom pročitao, prvak HOR-a **Branimir Petener** je istaknuo vrijednost ljubavi i žrtve za domovinu i ukazao na Hranilovića i Soldina kao uzore hrvatske borbenosti i samoprijegora. HOR je obnovljenu Soldinovu sliku s poštovanjem predao njegovoj rodbini, a na kraju spomen-obreda je podsjetio i na mučenike **Ivana Rosića** i **Stipu Javora**, članove toga prvoga bojovnoga roja, te navijestio buduće spomen-obrede i za njih i za ine mučenike. (R. P.)

Hranilovićev grob na Mirogoju

redbu na zagrebačkome Mirogoju, gdje je pokopan Hranilović, te na župnome groblju Stupnik-Lučko, gdje je pokopan Soldin, uključujući i svetu misu zadušnicu, organizirala je i predvodila udruga HOR – Hrvatski Obranbeni Red, a u njoj su sudjelovali još i predstavnici drugih domljubnih udruga: Hrvatskoga Obrednog Zdruga (HOZ) – Jazovka, Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta (HOP), Hrvatskih vojnih invalida Domovinskoga rata (HVIDR) – grada Zagreba, te Zdrug 252. samostalne satnije veze Zbora narodne garde (ZDRUG 252 SSV ZNG).

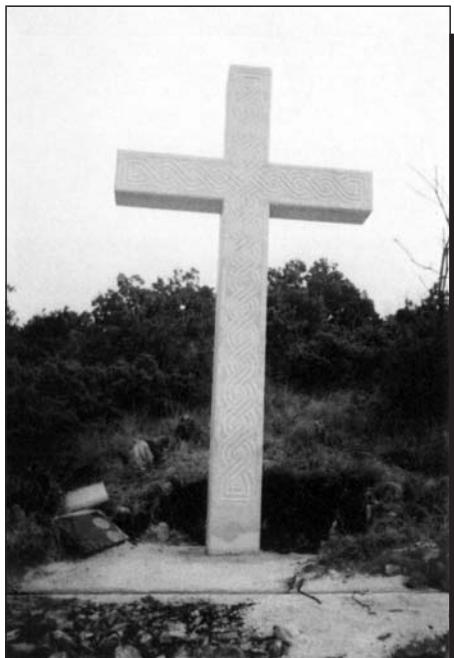
Zadušnicu je u grkokatoličkoj crkvi sv. Cirila i Metoda (Zagreb, Ćirilometodska 1) predvodio rektor gkt. sjemeništa **mr. Nikola Nino Kekić**, a sudjelovali su gkt. bogoslovi, častne sestre bazilijanke (gkt.), hercegovačke franjevke (rkt.), priпадnici spomenutih udruga kao i predstavnici Hrvatskoga domobrana i udruge Hrvatski pokret za život i obitelj. Na spomeniku mirogojskoga groba, u kojemu uz Marka počiva i njegov otac čije ime nosi, te majka **Milka** i sestra **Marija**, hrvatska politička uznica u obje jugoslavenske države, stoji i ime Markova brata **Stanka**, koji je u emigraciju otišao u proljeće 1928.. Nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske smaknut je po kratkome postupku, najvjerojatnije u srpnju 1945.,

Branimir Petener na grobu Matije Soldina

POTEŠKOĆE PRILIKOM POSTAVLJANJA SPOMEN-OBILJEŽJA PARTIZANSKIM ŽRTVAMA

Na temelju odluke Parlamentarne skupštine Vijeća Europe u Strassbourgu od 25. siječnja 2006., Vijeće HDPZ-a donijelo je odluku da sve podružnice na svome području pokušaju obilježiti sva mesta komunističkih zločina. To je i u skladu s Deklaracijom o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog perioda u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine, koju je donio Sabor Republike

Spomenik nad jamom Golubinkom u Vrsima

Hrvatske 30. lipnja 2006. U tom je cilju Podružnica Zadar na području svoje županije utvrdila 25 grobišta koja su do sada poznata, iako ih ima mnogo više, te je uputila zahtjev općinama i gradovima na području Zadarske županije, sa zamolbom da se dopusti postavljanje jednostavnog spomenika, spomen-ploče dimenzija 2x2 m i križa.

Iako se radi o jednostavnom spomeniku kojim bi se obilježilo mjesto stradanja civilnih žrtava Drugoga svjetskog rata koji su bez krivnje i nevini ubijeni od partizanskih zločinaca, a koji za svoja djela nikad nisu bili pozvani na odgovornost i kažnjeni, Podružnica Zadar je naišla na mnogobrojne poteškoće. Makar smo se obratili gradovima Zadru, Obrovcu, Biogradu, Gračacu i Ninu s preko 25 pisanih zahtjeva, jedino su nam potvrđno odgovorili općina Kolan, grad Nin, te općine

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

Vrsi i Zemunik. Ostali nisu osjetili potrebu da uopće odgovore na naše zahtjeve.

Grad Nin na naš zahtjev da se istraži jama Smiljevka u koju su bačene mnogobrojne, osobito civilne žrtve, žene, djeca i starci, odgovara da Ministarstvo branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti za istraživanje jama na zadarskom području nije osiguralo sredstva, pa da iz tog razloga zamolba ne može biti uvažena. Općina Kolan daje suglasnost za postavljanje spomenika kraj jame Kolanjski Gajac, prihvata suradnju, imenuje komisiju od tri člana (Josip Zubović, načelnik općine, Dubravko Pernjak, zamjenik načelnika i Ante Gligora Koko, član Poglavarstva). Ipak, do realizacije postavljanja ovog spomenika još nije došlo. Općina Vrsi najviše je išla u realiziranju zajedničkog nam projekta, pa je u rujnu mjesecu 2008. kraj jame Golubinka, gdje su pobijene mnoge nevine žrtve, postavljen veliki kameni križ. I ovdje u općini Vrsi, iako su im potporu dale podružnice HDPZ Zadar i Hrvatski domobran (HD) Zadar, postoje velike poteškoće za postavljanje spomen-ploče s imenima počinitelja (neki od njih su još živi) i imenima mnogobrojnih žrtava (treba ih utvrditi, ali dokumentacija postoji i živući svjedoči dali su svoje potpisane izjave te svjedoče o ovim zločinima). Problem je u tome što su među sadašnjim odbornicima u općini Vrsi i sinovi onih koji su počinili zločine, pa se protive postavljanju takvih spomenika i ne daju suglasnost.

Uza sve to, ide se na realizaciju podizanja spomen-ploče, a skupština Općine Vrsi, HD i HDPZ Zadar sačinili su i zamišljeni tekst koji bi stajao na ovoj kamenoj ploči i koji je već prihvaćen od inicijatora postavljanja ovog spomen-obilježja i to HDPZ-a Zadar, HD-a Zadar i Općine Vrsi, a glasi:

NA OVOM SVETOM MJESTU HRVATSKE GRUDE ZA VRIJEME DRUGOGA SVJETSKOG RATA I PORAČA OD 1941. DO 1945. GODINE, BEZ SUĐENJA I DOKAZANE KRIVICE, NEVINI, OD PARTIZANSKIH ZLOČINACA UBIJENI SU OKRUTNO I BEZ MELOSTI HRVATSKI VOJNICI I CIVILI, MJEŠTANI VRSI, POLJICA, PODGORJA, NINA, KRUŠEVA, KARINA, ŠIBENIKA I LIKE, TE BAČENI U JAMU GOLUBINKU. NEVINE HRVATSKE ŽRTVE KOJE SU DOSAD BILE PREŠUĆIVANE, OVIM SPOMEN-OBILJEŽJEM IZLAZE NA SVIJETLO DANAS JER OVI MUČENICI ZASLUŽUJU NAŠE TRAJNO SJEĆANJE, POŠTIVANJE I ZAHVALNOST.

To bi bio tekst na zamišljenom spomeniku koji bi se morao realizirati do srpnja sljedeće godine. U tom cilju inicijatori postavljanja spomenika pronalaze sponzore, jer bi cijeli projekt stajao preko 100.000 kuna. Isto tako valja spomenuti da su inicijatori obilježavanja ovog spomen-obilježja uputili prijedlog Poglavarstvu općine Vrsi, da se cesta koja vodi do jame Golubinka iz središta Vrsi, nazove ulicom žrtava jame Golubinka, pa je u tom cilju općina Vrsi inicirala zakonski postupak za postavljanje naziva ove ulice. Sve u svemu, uza sav veliki napor kojeg čine podružnice, pa tako i zadarska podružnica, otpor protiv postavljanja spomen-obilježja komunističkim žrtvama je veoma intenzivan i žestok, jer komunističke snage u našem društvu još uvijek nisu poražene, već odlučuju o svim bitnim pitanjima našeg života. Radi toga je i sada još uvijek potrebna lustracija. •

Pogled od spomen-križa

NASTAVLJEN RAD DRUŠTVA ZA OBILJEŽAVANJE GROBIŠTA RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA U VARAŽDINU

Nakon održane komemoracije u Štrigovi, članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava nastavljaju s aktivnostima odavanja počasti stradalim u poratnim progonima i ubojstvima totalitarnoga komunističkog režima. Tako je već 29. ožujka održana komemoracija i blagoslov spomen-križa u šumi Gaj u Strmcu Podravskome, a prethodno je, istog datuma, održana i redovita izvještajno-izborna godišnja skupština Društva za

Piše:

Franjo TALAN

položen je vijenac i zapaljene su svijeće, a o stradanjima u Međimurju nakon Drugoga svjetskog rata govorio je **Josip Kolarić**, predsjednik podružnice iz Čakovca.

U svom izlaganju naglasio je da je nakon odlaska Madžara i Nijemaca nova vlast dvorac Zrinskih u Čakovcu koristila kao zatvor, u kojem su mučeni brojni ljudi kojima se u dvoru gubi svaki trag. Neki su iz zatvora sprovedeni u druge zatvore, a jedan dio završio je na grobištu Ksajpa u Šenkovcu, sjeverno od grada, te će se članovi Društva nastojati da se u spomen na poratne likvidacije uz postojeći spomen-ploču postavi još jedna, posvećena i žrtvama poratnoga državnog terora. O stradanjima u Međimurju govorio je i Tomo Blažeka, tajnik Matice Hrvatske Čakovec te Vladimir Mesarić, predsjednik udruge Braća hrvatskog zmaja, a uz članove udruga molitvi na grobištu prisutvovala su i djeca ubijenog Stjepana Dujha, Mirko i Marija, kao i unuci.

Održana godišnja skupština Društva

U dvorani za sastanke, Kratka 1, u Varaždinu, održana je u subotu, 29. ožujka, izvještajno-izborna skupština Društva za obilježavanje grobišta ratnih

i poratnih žrtava Varaždin. U uvodnom izlaganju je istaknuto kako je Društvo formirano prije osam godina, s ciljem podizanja spomen-križa na najvećem grobištu Varaždinske županije - Dravskoj šumi, a završetkom i blagoslovom spomen-obilježja na Dravi 2004., aktivnosti udruge usmjerile su se na istraživanje stradanja i prikupljanja podataka o ostalim grobištima. U njezinu je sklopu razvijena i suradnja s brojnim civilnim udrugama i Komisijom vlade Republike Slovenije za rješavanje pitanja prešućenih grobišta iz poratnog razdoblja Drugoga svjetskog rata u susjednoj državi.

Izvješća o radu Društva podnio je predsjednik, a o aktivnostima udruge u proteklom razdoblju još su govorili **Ivan Pavlović** i **Branka Šargač**. O radu podružnice Čakovec govorio je Josip Kolarić, a o radu povjerenstva za Sloveniju i uređenju web-stranica Društva, kao i o realizaciji projekta „Pieteta“ izlagao je **Dragutin Šafarić** iz Velenja, dok je aktivnosti udruge na realizaciji programa u Virovitičko podravskoj županiji iznio **Vlatko Ljubičić**, predsjednik podružnice.

Potrebna izrada katastra grobišta Republike Hrvatske

Od planiranih aktivnosti u narednom razdoblju, prioritetna zadaća Društva ostaje podizanje spomenika poginulim vojnicima Drugoga svjetskog rata pokopanim na groblju u Varaždinu, kojima su

Sudionici komemoracije u Repovoj šumi 28. ožujka 2008.

obilježavanje grobišta koje je osnovano u rujnu mjesecu 2000., s ciljem nastavka istraživanja ratnih i poratnih stradanja i obilježavanje grobišta nevinih žrtava. U skladu s programom, već 25. svibnja održana je komemoracija na grobištu Dravske šume Varaždin, a početkom lipnja održana je već tradicionalna komemoracija na grobištu Pancerica u Virje Otoku u općini Cestica, gdje je pred 63 godine, početkom lipnja, novouspostavljena vlast poubijala je dvjestotinjak ljudi koje je držala u varaždinskim logorima i zatvorima.

Komemoracijom u Štrigovi obilježena 61. obljetnica stradanja

Povodom obilježavanje 61. obljetnice stradanja tridesetak stanovnika Gornjeg Međimurja, u petak, 28. ožujka 2008. godine na grobištu Repova šuma kod Štrigove održana je komemoracija na mjestu posljednjeg počivališta žrtava poratnih masovnih likvidacija. Kod spomen-križa

Dragutin Šafarić podnosi izvješće o radu Povjerenstva za Sloveniju

vlasti u srpnju mjesecu 1945. preorale grobove, a u skladu s prihvaćenim programom i nadalje će se obilježavati godišnjice stradanja i prikupljati podatci o žrtvama.

Plan rada Društva podijeljen je u više cjelina, a jedna od prioritetnih je obilježavanje grobišta ratnog i poratnog razdoblja. U planu udruge i nadalje ostaje prikupljanje podataka o žrtvama i grobištima te informiranje javnosti o rezultatima rada, a na zadatcima osvjetljavanje istine o grobištima i stratištima Društvo će surađivati i s ostalim udrugama i jedinicama lokalne vlasti. Upravo je informiranje javnosti o rezultatima rada među važnim zadaćama, što će se i nadalje činiti preko web-stranice i projekta Pieteta (adresa je www.safaric-safaric.si), te svih ostalih medija i tiskovina.

Na prijedlog iz Slovenije, u program je uvršten projekt izrade „Registra grobišta za Republiku Hrvatsku“, po uzoru na Komisiju iz Slovenije, koja je evidentirala preko pet stotina grobišta. Nakon izvještajnog dijela prišlo se izboru za članove Izvršnog odbora, u koji su izabrani, **Anica Vidaček, Jasenka Zdelar, Stanko Lazar, Stjepan Jovan, Ivan Pavlović, Stanko Cecelja, Stjepan Borak, te Josip Kolarić**, koji će obnašati dužnost dopredsjednika i **Franjo Talan** koji i nadalje ostaje predsjednik Društva. Ravnopravni članovi Izvršnog odbora su i predsjednici podružnica i povjerenstva za Sloveniju, a na sastanku je izabran novi nadzorni odbor koji sačinjavaju **Branka Šargač, Boris Veselnik i Zvonko Trupković**.

Pozdravnu riječ članovima Društva i čestitke novom rukovodstvu na izboru uputili su brojni ughlednici iz Hrvatske i inozemstva.

Blagoslov spomen-križa u šumi Gaj

Nakon održane godišnje skupštine, članovi Društva su u subotu, 29. ožujka, u šumi Gaj priredili blagoslov spomen-križa postavljenog u znak sjećanja na ratne i poratne žrtve naselja Strmec Podravski, kao i spomen na likvidirane osobe iz kolone „križnog puta“ koji je potkraj mjeseca svibnja 1945. prolazio iz smjera Bleiburga i Slovenije državnom cestom prema Varaždinu i istoku Hrvatske, a koje

Plan rada Društva izlaže Ivan Pavlović

su u šumi na više mjesta poubijali nositelji nove državne vlasti.

Konstrukcija križa sastoji se od drvenih hrastovih greda dimenzija 18 x 20 centimetara, visine 4 metra, a sama izrada i sastavljanje obavljeno je u tesarskoj radionici **Josipa Majhena** u Gornjem Vratnu, nakon čega je križ postavljen zahvaljujući pomoći Udruge hrvatskih branitelja iz Petrijanca. Na održanoj komemoraciji, u nazočnosti načelnika općine Petrijanec, **Vladimira Kurečića**, desetak branitelja i tridesetak članova Društva i njihovih gostiju o stradanjima stanovnika naselja Strmec u poratnim progonima govorio je **Stjepan Golubić**. Spomen-križ je blagoslovio i predvodio molitvu **vlč. Ivan Sakač**, petrijanečki župnik, a u sjećanje na stradale zapaljene su svijeće, dok su vijenac položili članovi Društva **Stjepan Jovan, Ankica Vidaček i Josip Maruševac**.

Spomen-križ u šumi Gaj postavljen je između novog i starog dijela naselja

Strmec Podravski, nedaleko od mjesto posljednjeg počivališta **Andrije Gradečaka**, rodom iz Strmca Stubičkog, koji je ubijen 28. veljače 1947. Komemoraciju je uz članove Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava prisustvovalo pedesetak osoba, predstavnika Udruge Hrvatski domobran i članova Hrvatskog društva političkih zatvorenika te predstavnika općine i naselja. Molitvi za stradale prisustvovalo je i desetak branitelja, članova Udruge branitelja općine Petrijanec, a skup je pjesmom, uzvucičao zbor

mladih „Mysterion“ iz Petrijanca koji je predvodila voditeljica **Ana Kranjčić**. Komemoracija i blagoslov križa održana je pod pokroviteljstvom općine Petrijanec i u organizaciji Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava.

Sjećanje na žrtve Bleiburga i poratnih stratišta u Sloveniji i Hrvatskoj

Svake godine Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava organizira posjet Bleiburgu, a tom prilikom posjeti se i jedno grobište u Sloveniji. Tako smo lanjske godine posjetili grobište Barbarin Rov i kod spomen-kapelice položili vijenac i zapalili svijeće, a u molitvi smo se sjetili svih poubijanih nevinih žrtava, koje je partizanska vojska i poratna vlast poubijala na prostoru ove susjedne države, te na križnim putovima i stratištima Hrvatske i ostalih „bratskih republika“.

Sudionici komemoracije na grobištu u šumi Gaj

Vijenac je položen i kod spomenika na Bleiburškom polju, a među stotinjak hodočasnika koji su iz Međimurja krenuli u odavanje počasti žrtvama Bleiburga bili su i pripadnici Zrinske garde iz Čakovca. Na povratku iz Bleiburga posjetili smo jedno od najvećih grobišta u Europi, grobište Tezno u Mariboru i kod spomen-obilježja na mariborskom groblju položili vijenac i zapali svijeće. Vjenec je, u pratinji mlađih položio **Ivan Mikec** iz Lovrečana, a na putu u Domovinu hodočasnici su upoznati i s ostalim grobištima u Sloveniji i Hrvatskoj, kao i o lokacijama „usputnih“ stratišta u Borlu, Pruhu kod Zavrča i Lovrečanu, gdje je poratna komunistička vlast 22. srpnja 1946. poubjala seljake koje je u organizaciji tajne službe, odnosno UDB-e organizirala u „križare“.

Ove godine na putu do spomen-područja u Bleiburgu pridružilo nam se i podesetak mlađih iz Međimurja, a na povratku u Domovinu posjetili smo grobište Teharje u Slovenije te na mjestu gdje je slovenska vlada podigla veličanstven spomenik žrtvama poratnih likvidacija položili vijenac i zapalili svijeće (to su u Hrvatskoj izgleda ne će uskoro dogoditi – op. aut.). Organizaciju hodočašća preuzeila je podružnica Društva iz Čakovca, a kasnije su se priključili i članovi iz ostalih mesta, Virovitice, Varaždina i Slovenije. Članovi Društva redovito posjećuju i ostala stratišta: Macelj, Daksu – Dubrovnik, Drvarićevu šumu, grobište Lug – Bjelovar, Paka, Leskovec...

Molitva za žrtve grada Varaždine i rijeke Drave i pokopane u Dravskoj šumi

U nedjelju, 25. svibnja, posljednje nedjelje u mjesecu, članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina, priredili su već tradicionalnu komemoraciju posvećenu stradanju žrtava poratnoga komunističkog terora pogubljenim i poubijanim na grobištu Dravska šuma Varaždin, najvećem grobištu Varaždinske županije.

U prvom dijelu komemoracije služene je u crkvi Dobroga pastira kod groblja misa zadušnica koju je služio **vlč. Mijo Horvat**, župnik župe sv. Fabijana

Hodočasnici na grobištu Barbarin Rov

i Sebastijana, a u crkvenoj svečanosti sudjelovalo je i zbor mlađih župe, uz pratnju na orguljama *Mladena Lukavečkog* i uz pratnju violine koju je svirao poznati glazbenik **Anđelko Ilčić**. Nakon mise uslijedilo je okupljanje kod spomen-križa u Dravskoj šumi, gdje su vijence položili članovi Društva pristigli na komemoraciju iz Virovitice, Međimurja, Ludbrega i okolnih mesta, a u ime rodbine stradalih polaganju vijenaca i molitvi koju je predvodio vlč. Horvat prisustvovali su i potomci obitelji **Prepeluh** i **Antekolović**. U ime organizatora vijenac su položili **Branka Šargač**, **Anica Vidaček**, **Nada Fejer** i **Franjo Talan**, predsjednik Društva. U pozdravnom govoru je istaknuto da se obilježavanje stradanja i poslijeratnih progona i likvidacija žitelja Varaždina odvaja tradicionalno na zadnju nedjelju mjeseca svibnja, kad su nakon povlačenja hrvatske vojske uslijedile masovne likvidacije nepočudnih građana, a žrtve grobišta Dravska šuma dovožene su i iz logora koji su formirani u gradu i okolici. U ime Hrvatskog društva političkih zatvo-

renika vijenac je položio predsjednik **Alfred Obranić**, koji je pozdravio okupljene i pozvao ih sljedeće nedjelje na komemoraciju u Macelj.

Na grobištu Pancerica svakogodišnja misa za žrtve poratnih likvidacija

Prije 63 godine, početkom lipnja, novouspostavljena vlast pobijala je dvjestotinjak ljudi koje je držala u logorima i zatvorima Varaždina. Pretežno su to bili zatravljeni hrvatski vojnici, koji su nakon križnih putova bili smješteni na nogometnom igra-

lištu preko puta tadašnje tvornice Tivar, današnjeg Varteksa. Na grobište Pancericu, udaljenu dvadesetak kilometara od Varaždina, žrtve su dovožene pretežno u noćnim satima i tamo likvidirane, te pobacane u protutenkovski rov preostao nakon povlačenja njemačke vojske. No, likvidacije se nisu vršile samo noću, već i danju, a tu informaciju potvrdila nam je ovih dana i **Josipa Cestar**, koja je u te dane zajedno sa susjedima išla okapati kukuruz na obližnju njivu. Kad su čuli bruhanje kamiona, kopači su se sakrili u grmlje i s udaljenost od nekoliko stotina metara promatrali likvidaciju žrtava dovezenih do pancer-grabe.

Rezultata poratnih likvidacija sjeća se i **Antun Žunec**, koji je kao dijete s roditeljima također došao u polje kako bi pripremili kukuruz za okapanje. S područja Pacerice čuo se lavež pasa, te je zajedno s roditeljima išao pogledati što je uz nemirilo životinje. Što su se više približavali pancer grabi, do njih je dopirao sve strašniji smrad raspadanja leševa. U početku su mislili da se radi o uginulim strvinama životinjama, no kad su došli do rova pred očima im se pojавio zastrašujući prizor. Iz rova u kojem su bili tankim slojem zagrnuti leševi virile su noge i ruke, cipele, a smrad se širio po cijelom kraju. Na dijelovima tijela koja su virila iz zemlje bilo je otkinuto meso, valjda od lisica, pasa latalica i ostalih grabežljivaca, zaključuje

Antun. Otac naseg životinjama, no kad su došli do rova pred očima im se pojавio zastrašujući prizor. Iz rova u kojem su bili tankim slojem zagrnuti leševi virile su noge i ruke, cipele, a smrad se širio po cijelom kraju. Na dijelovima tijela koja su virila iz zemlje bilo je otkinuto meso, valjda od lisica, pasa latalica i ostalih grabežljivaca, zaključuje Antun. Otac naeg

Franc Perme govori o likvidacijama i grobištima iz 1945.

svjedoka pokupio je alat, upregnuo krave te je cijela obitelj otišla kući u četiri kilometara udaljeno selo kod župne crkve. O tome se odmah proširila vijest, a mnogi su, ne vjerujući, i sami otišli vidjeti nagržene leševe poubijanih ljudi. Nakon nekoliko dana vlast je naredila žiteljima obližnjeg sela Virja Križovljanskog da zemljom prekriju leševe. Na grobište Pancerica žrtve se dovozilo iz smjera Križovljangrada i iz smjera Otok Virje, sve dakle od Varaždina.

Mons Marko Culej, varaždinski biskup, blagoslovio spomen-kapelu

Komemoracija za žrtve poratnih likvidacija na grobištu Pancerica održavaju se svake druge nedjelje u lipnju, a 1995. godine, povodom 50. obljetnice stradanja, misu zadužnicu služio je **don Anto Baković**. Do 2000. mise su se održavale u jutarnjem terminu, a kod spomen-križa kojeg su 1994. postavili lovci Lovačkog društva Sveti Hubert Cestica, vijenac je polagalo i izaslanstvo Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava. Blagoslov kapele koja se gradila dobrovoljnim prilozima vjernika župe Križovljan i ljudi dobre volje, održan je 18 lipnja 2000. Misu je predvodio s više desetaka svećenika **mons. Marko Culej**. Tog datuma blagoslovio je i spomen-kapelu posvećenu hrvatskom blaženiku, kardinalu **Alojziju Stepinetu**.

Da se na žrtve poratnih likvidacija ne bi zaboravilo, u rujnu 2000. formirano je Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, a komemoracije se održavaju u popodnevним satima. U spomen na pokojne graditelje koji su svojim radom i zalaganjem zasluzni za izgradnju spomen-kaplice, do 2008. je povodom blagdana bl. Alojzija, 10. veljače, služena misa, a redovite mjesecne mise služe se zadnju nedjelju u mjesecu, u zimskom vremenu u 15 sati. Za ljetnog računanja vremena misa je redovito u 16 sati.

Na području općine Cestica putokazima i natpisnim tablama označena grobišta

Zahvaljujući razumijevanju poglavarstva i vijeća općine Cestica, ove godine su grobišta i stratišta na području cestičke

Molitva kod spomenika u Teharju

općine i obilježena odgovarajućim natpisnim tablama. Radi se o grobištu križara u Lovrečanu i grobištu Pancerica u Virje Otku. Table za označavanje grobišta su bijele boje, dimenzija im je 50 x 30 cm. U gornjem dijelu ploče ucrtana su tri krža crne boje, a ispod je upisan naziv grobišta. Ploče su postavljene na nosivom stupu izrađenom od pocinčane cijevi promjera 62 milimetra, a visina postavljene ploče je oko 2 metra iznad zemlje. Natpisne table izradila je tvrtka Reklame Belaj iz Varaždina, a postavili su ih djelatnici Niskogradnje Veselnik iz Kolarovca. Osim tabli s oznakama grobišta na prilaznim cestama postavljene su putokazne oznake, koje putnika namjernika upućuju do grobišta Pancerica i spomen-kapele žrtava križnog puta.

Putokazne oznake s oznakom grobišta postavljene su na dva mesta uz županiju cestu. Jedna je na prilazima naselju i dvoru Križovljangrad, a druga neposredno prije graničnog prijelaza Otok Virje – Ormož. Ostale putokazne oznake, dimenzije 100 x 30 cm, postavljane su na državnoj cesti D-2, koja povezuje Varaždin i preko Cestici ide prema graničnom prijelazu Dubrava Križovljanska – Zavrč, u susjednoj Sloveniji. Jedan putokaz stavljen je u Gornjem Vratnu, na rotoru, križanju državne ceste D-2 sa županijskim cestama ko-

je polaze prema Otok Virju i granici, a druga ide prema susjednoj općini Vinica, Maruševcu, Ivanču i dalje prema Krapinsko-zagorskoj županiji. Druga putokazna oznaka na državnoj cesti namijenjena je putnicima koji iz Slovenije ulaze u Hrvatsku, a nalazi se u Brezju Dravskome. Putokazne oznake za grobište Križara u Lovrečanu nisu postavljene, jer je grobište uz samu državnu cestu, a za putnike namjernike uz spomen-križ je postavljena oznaka grobišta.

Kod spomen križa vijence su položili lovci, članovi Društva i čelnici općine Cestica

Ovogodišnja komemoracija održana je, kako je određeno još 1995., na drugu nedjelju mjeseca lipnja, točnije 8. lipnja. U prvom dijelu komemoracije izaslanstvo Lovačkog društva (**Viktor Lazar, Josip Pavlović, Stjepan Šenkiš, Mirko Premužić i Josip Kolmačić**, predsjednik) položilo je vijenac kod spomen-križa i zapalilo svijeće, a nakon toga vijenac su, u društvu **Josipe Cestar**, koja se još uvijek sjeća likvidacija, položili i članovi Društva **Stjepan Borak i Boris Veselnik**. Vjenac je kod spomen-križa položilo i izaslanstvo općine Cestica predvođeno predsjednikom Vijeća, **Ivanom Hohnjecem** i načelnikom **Mirkom Kortajem** koji je pozdravio prisutne, a u ime organizatora komemoracije prisutne je pozdravio Franjo Talan, predsjednik Društva. Na povijesne okolnosti stradanja

Sudionici komemoracije u Dravskoj šumi

Spomen-kapela na grobištu Pancerica

podsjetio je **vlč. Ivan Košić**, koji je predvodio molitvu za stradale, a svjeće su zapaljene i na grobovima žrtava koje su tu pokopane.

Nakon polaganje vijenaca i paljenja svjeća na grobovima ubijenih, sjećanje na stradale sudionike križnog puta i poubijane žrtve poratnih likvidacija koje su pred 63 godine posljednje počivalište pronašle na predjelu Pancerice, nastavljeno je u spomen-kapeli bl. kardinala Alojzija Stepinca. Misu za žrtve služio je vlč. Ivan Košić, križovljanski župnik, a skladnim pjevanjem misno slavlje uzveličao je ženski pjevački sastav *Križarice* predvođen voditeljicom **Evicom Lazar**, kao i zbor župe Križovljani koji je na orguljama pratilo **Marijan Županić**.

Molitva za žrtve poratnih likvidacija na grobištu Ksajpa kod Čakovca

Već tradicionalno, članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Čakovca i Varaždina priredili su u subotu 12. srpnja i komemoraciju žrtava poratnog terora u župi Šenkovec, kraj Čakovca u Međimurju, a koje su pokopane na grobištu Ksajpa. U prvom dijelu komemoracije, s početkom u 19 sati, u župnoj crkvi Sv. Jelene misu je služio **vlč. Vladimir Kolarić**, a nakon mise sudionici komemoracije uputili su se prema grobištu i spomen-križu koji je postavljen na rubu šume, gdje je pokopano više desetaka ljudi koje su nakon završetka rata u Međimurju na stratište dovedene iz zatvora koji je bio smješten u starom gradu u Čakovcu.

Sjećanje na stradale započelo je hrvatskom himnom, koju su kod spomen križa otpjevali članovi zbora župe i prisutni sudionici sjećanja na poratna stradanja, a o stradanjima na Ksajpi govorio je **Josip Kolarić**, predsjednik podružnice Društva

iz Čakovca, koji je u svom izlaganju rekao: «Pripe 63 godine na ovom je mjestu ubijeno više desetaka ljudi. Od ondašnjih komunističkih diktatora dovedeni su, bez suda i mogućnosti obrane, iz tamnicy čakovečkoga staroga grada i mučki likvidirani. Jedno im je svima bilo zajedničko: voljeli su Hrvatsku i nisu prihvaćali nametnutu partijsku 'slobodu'.

Iz današnje perspektive teško je pomisliti da je netko zasluzio ovakvu smrt, a još teže da se o ovome godinama moralno šutjeti. I ta šutnja, unatoč činjenici da smo mi ovdje, i dalje traje, a svako ljudsko biće nedužno ubijeno, ima pravo na pijetet i pravdu. Nepravda se može ispraviti istinom, a ona nekima očito još uvijek smeta. Zašto se štite ubojice i nalogodavci? Zašto nečija djeca ni danas ne smiju znati gdje su im kosti roditelja? Kažu da zločin ne zastarijeva, a takozvani zaštitnici ljudskih prava i dalje imaju dvostrukе kriterije i ne odnose se prema žrtvama jednako. Znam da smo se danas okupili iz poštovanja prema nedužnim i vjere u istinu, a osvetu i mržnju ostavljamo onima koji su ove zločine počinili. Svima ovdje pokopanima prenosim naše štovanje i molim spokoj njihovih duša u Gospodinu!»

Nakon podsjećanja na poratna stradanja kod spomen križa položeni su vijenci i zapaljene svjeće, izaslanstva Matice hrvatske ogranač Čakovec, koje je predvodio dopredsjednik Đuro Ružić, Ivan Petriš i Tihomir Benčić, u ime Društva za obilježavanje grobišta vijenac su položili i svjeće zapalili Barbara Turk, Anica Vidaček, Štefano Sabljak, Mario Marciuš, te Stjepan Jovan i Stanko Lazar, a kod spomen-križa svjeće su zapalili i cvijeće položili i članovi župe Šenkovec. Kod spomen-križa molitvu je za stradale predvodio vlč. Vladimir Kolarić, a pjesmom *Život svoj prikazujemo Bogu*, od žrtava su se oprostili sudionici komemoracije.

Nakon komemoracije članovi Društva pošli su do gradilišta spomen-obilježja, koje se u znak sjećanja na žrtve ratnih i poratnih stradanja Vratišinca, gradi na početku naselja uz županijsku cestu. •

Što od živaca, što od napora, stigla sam u paravan na izmaku snaga. Srećom, kućaonice su još bile otvorene, pa sam se konačno mogla otuširati, što mi je znatno ublažilo umor. **Slava** je i ovaj put vodila brigu o mojoj večeri, a netko mi je i komad kruha poslao. **Durdica** me je posvuda tražila i bila zabrinuta kud sam nestala. Bilo joj je neobično, da se nisam javila, ni kad sam otišla, ni večeras, kad sam se vratio. Kad je malo kasnije vidjela **Ivu** i **Stipe** u mom paravanu, bila je uvjerenja, da nešto pred njom krijemo, a što bi moglo biti, nego da njega više nema.

- «Zar ne, već su ga odveli?» – pitala je izbezumljena. Da je umiri, Iva joj je rekao što momci namjeravaju. Sad ju je istom uhvatila panika: «Jesu li oni pri sebi, izgubit će glavu!». To se mora sprječiti, tu se ne da ništa učiniti: nitko nije dužan da žrtvuje sebe, a najmanje on, Stipe, koji u Hrvatskoj ima ženu i dvoje djece. Ona u svojoj savjesti ne može dozvoliti, da se izvrgnu toliku riziku.

Stipe je bio tih i od malo riječi. Svetim je mirom slušao njezino panično izlaganje; zatim istim mirom uzvratio: ono, što oni čine, nema nikakove veze s njezinom savjesti. Neka ona samo bude mirna, a za njih neka se ne boji, jer ni oni sami se ne boje, oni su ustaše i nemaju pravo na strah.

Oko deset sati provukli su se kroz logorsku ogragu te krenuli za Fermo. Nije bilo žurbe. Vruće je ljetno doba i u gradu je živo do u kasnu noć, a oni trebaju tišinu i mrak. Cestom, koja opkoljuje gradske bedeme, uspinjali su se prema ona tri romanska luka, ispod kojih već stoljećima ulazi sve što je potrebno za opskrbu grada. Po danu se tom cestom vidi više teretnih kola nego pješaka, a po noći je slabo osvijetljena i pusta. Bedemi su visoki i masivni na podnožju grada, no uzbrdo se snizuju te kod samoga ulaza u grad dosiju – od prilike – dva metra visine. Uspeли su se bez poteškoća, a zatim puzeći po zidu kojih tridesetak metara, stigli do prvoga krova, na koji su mogli stupiti. Do cilja je još dobrih stotinjak metara u ravnoj liniji. Krivudali su amo, tamo, penjali se i spuštali te, konačno, najvećim dijelom potruške, stigli do karabinjerske zgrade. Zgrada je za jedan kat viša od ostalih kuća, a krov «na dvije vode» vrlo strm, što uvelike oteščava penjanje i

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (IX.)

kretanje po njemu. Po kućama i dvorištima gasila su se svjetla i na krovovima je vladala tišina i noć. No, s gradskog šetališta, odozgo od crkve, dopiralo je toliko osvjetljenja, da su se, tapkajući i puzeći po crijeplu, ipak mogli pomicati. Polagano i oprezno stigli su do ugla, koji je određen za spuštanje u postaju. U samome uglu podignut je stup za gromobran, koji će im izvanredno poslužiti. Za njega se mogu prihvati i zavezati konop, pomoću kojega će se spuštati u dvorište postaje. Njihova ekspedicija nije mogla dalje, no, bili su zadovoljni obavljenim poslom i na ovom sektoru neće biti zapreka njihovu podvigu. Uvijek s istim oprezom, silazili su s krovova. Osjećali su se mnogo sigurniji, bili su već na poznatom terenu. Vraćali su se gradom, koji je spavao dubokim snom. Piazza je bila pusta i na ulicama nije bilo ni žive duše. Stigli su u logor, kad je već s istoka probijala zora. Još malo, svanut će i srijeda, peti dan tamnovanja prof. C. To će jutro posvetiti odmoru. Bit će prvi u redu pred kuhinjom, da podigne čaj i kruh, a zatim će spavati sve do ručka. Ja ću i ovo jutro otići u Fermo, da posjetim zatvorenika i da ga obavijestim o njihovim pripremama.

Naš plan se, nažalost, nije mogao ostvariti. Jedan neočekivani događaj pomrsio nam je račune. Te srijede, već rano ujutro, još čaj nije bio ni podijeljen, major je pozvao Đurđica hitno u «office». Vijest je munjevitom brzinom prostrujala logorom i kao po dogovoru, nađosmo se na trgu «Javnog Mišljenja», nedaleko poslovnice. Nitko nije očekivao nikakva dobra od majorova poziva. U subotu, kad je uhitio prof. C., Đurđica ga je molila, da je primi i da joj objasni što se je dogodilo s njenim mužem. Major je odbio da je primi. Ništa joj nije objasnio, nije ju ni saslušao ni pogledao, iako je sada zove u svoj ured, sigurno nije radi toga, da joj javi veselu vijest. Mnogi su vjerovali, da joj je muž već izručen i da joj major to hoće dati do znanja. Ali, srećom, ovaj put predmetovanja nisu bila točna. Major je samo

Piše:

Anka RUKAVINA

obavijestio gđu. Crljen, da se njezin muž nalazi u Fermo u karabinjerskoj postaji i da ga ona tamo može posjetiti. Đurđica, vrlo iznenađena, ga je zamolila za dozvolu, da je netko može pratiti, jer ne može sama s djetetom, koje još ne hoda. Nije bilo problema. Može izabrati osobu koju želi. Naravno, ona nije ni pomislila, da bi to mogao biti netko drugi osim mene, no, momci su imali sretniju ideju. Oni već znadu na pamet moj plan kroz postaju, a ovo je sada prilika, da ga još netko drugi provjeri te da oni čuju mišljenje i nekoga tko se više razumije u «ratne» i akrobatske vještine. Ne bi bilo uputno da bude jedan od njih, koji će sudjelovati u pothvatu, a još manje Iva, koji će – dođe li do gužve – ionako biti prvi na udaru. Odlučili su, da to bude **Joža**.

Jadranka se je teško budila od slatkog jutarnjeg sna, te je na putu za Fermo u Jožinom naručaju opet zaspala. U postaji ih je dočekao «il maggiore» te, koliko on, toliko ostali karabinjeri, bili su vrlo službeni. Posjet se je odvijao u samoj ćeliji i u prvi čas nije izgledalo, da će Joža imati priliku da vidi onaj sudobnosni ugao. Jadranka, neispavana ni dovoljno nahranjena, bila je vrlo neraspoložena. Nije htjela ostati u ćeliji, protestirala je i plakala. Pod izlikom, da je umiri i zabavi, Joža je zamolio dozvolu, da pređe u dvorište. U dvorište su pustili samo njega s malom, dok je Đurđica ostala s mužem u ćeliji. A to je bilo ono, što je Joža i želio. Zabavljujući Jadranku, nije mu bilo teško sabrati svu svoju pažnju na ono, zašto je u postaju i došao. Raz-

gleđao je sve, što je bilo na planu za spuštanje u postaju. Zaključio je, da bi se spuštanje moglo ostvariti. No, došao je u postaju u vrijeme najveće aktivnosti karabinjera. Bilo ih je posvuda. U poslovniči, hall-u, dvorištu, skladištu. Svi vrlo zaposleni, svi užurbani. Izgledalo mu je, da ih ima jedno mnoštvo i da je nemoguće proći kroz postaju neprimijećen. Vrativši se u logor, rekao je momcima, da samo spuštanje u dvorište ne bi bio problem. Pomoću jednoga konopa mogli bi se bez muke spustiti, ali sumnja, da bi iz nje mogli izići.

(nastavit će se)

KARTONAŽA (*Turopolje 1973.*)

(posvećeno Vjekoslavu Balinu i Ivi Mašini)

*Komandir Sava čita imena zatvorenika,
Ive, Jure i Ante u istoj koloni žure,
oni su sužnji naroda, a ne neka uvažena klika,
oni vam pate i šute, trpe i podnose bure.
U kartonaži strojevi bruje, zatvorenici i civili,
u znoju svojih ruku, nastoje dostići normu,
oni su na slobodi samo domoljubi bili,
a sada su samo sjene svojih idealova.
Htjeli su nešto više, slobodu za se i druge,
Hrvatsku imati svoju, slobodnu, veliku i cijelu,
Oni su voljeli grudu i sve svoje hrvatske ljudе,
umrijeti za ideale, za krv predaka i suzu bijelu.
U kartonaži buka strojeva, čini se kao pjesma,
ruke im hitro rade, a misli daleko stižu,
u blizini izvore vode, sakuplja jedna česma,
ona im snagu daje, a oni se do neba dižu.
Prošlo je prepuno ljeta, a ja i dalje slušam,
krikove zatvorenika i zvukove kartonaže,
da li bi i danas, zatvorski brate, umro za ideale,
za sve prolivene suze, za boli i uvrede naše.
I neka se pamti i neka se zna, bili su i oni,
što ideal života zamjeniše za ideal smrti,
Ivo i Vjeko, izabraše smrt, nisu bili poltroni,
Na oltaru Domovine, i njihova svetost se vrti.*

Bruno ZORIĆ

KAKO SAM PREŽIVIO GOSPIĆKO STRATIŠTE

Kao svjedok jednog vremena, želim rasvijetliti jednu od tisuće žalosnih istina iz Drugoga svjetskog rata i porača. Dana 4. travnja 1945. godine bio sam zarobljen u Gospiću od takozvane „narodno- oslobođilačke vojske“, jugoslavenskih partizana.

Prije nego opisem anatomiju zločina, želim podsjetiti na ondašnju komunističku propagandu i lažne poruke kako će „narodnooslobodilačka vojska“ humano postupati sa zarobljenicima i civilnim pučanstvom, samo će krivci biti izvedeni pred „narodni sud“. Ja im osobno nisam vjerovao, jer sam znao da su tijekom rata činili zločine i likvidirali nevine ljudi bez saslušavanja i „narodnog suda“. Kao primjer navodim slučaj moga pokojnog ujaka iz ličkog sela Trnovac, 38 godina starog **Luke Pavelića**, zemljoradnika i hranitelja starih roditelja, žene i dvoje nejake djece. On nikada nije bio vojnik, pa ni u starojugoslavenskoj vojsci, politikom se nije bavio, niti je bio član bilo koje stranke ili partije. Kada su „antifašisti“, partizani 1943. godine došli bez borbe u njegovo selo, tjerao je blago na pojilište – potok. Opkolili su ga, zavezali mu žicom ruke, provukli žicu kroz vilice i tako ga odveli kao životinju. Tukli su ga, mučili i dotukli na putu od Trnovca do susjednog sela Smiljana, gdje je umro u najtežim mukama. Pokopali su ga na mjestu gdje je i izdahnuo. Poslije nekog vremena, kad se doznao gdje je pokopan, nitko se nije usudio poći tražiti grob, osim njegove stare majke (moje bake), koja je uz pomoć nekoliko prijatelja uspjela noću otkopati mrtvo tijelo svoga jedinog sina, prenijeti ga u Trnovac i dostojno sahraniti.

Titovi borci nisu bili samo krvoloci i ubojice, nego i pljačkaši. Ujaka su likvidirali, a kuću su opljačkali otjeravši sve blago (trinaest krava, dva vola i dvije velike svinje) u svoju zločinačku bazu.

Moj slučaj

Nakon povlačenja njemačke vojske, neke su njihove jedinice ostale u Gospiću i preuzele zapovjedništvo. Ja sam tada imao dvadeset i dvije godine, i bio sam u

Piše:

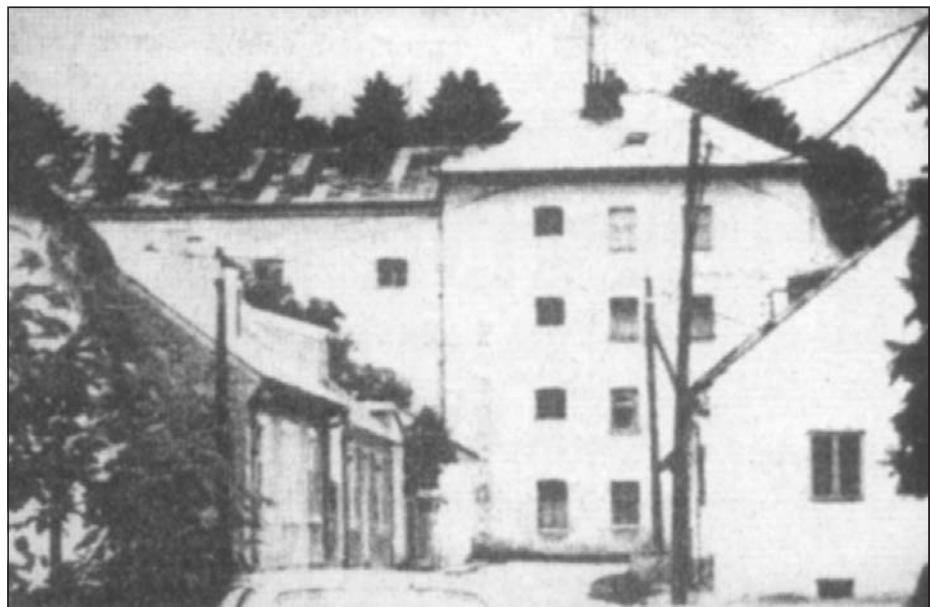
Ivan ASIĆ, Kanada

službi kod Domobranske obrambene bojne u činu zastavnika. Čin nisam nikada nosio na terenu, jer sam znao da je časnik neprijatelju prva meta.

Partizani su opkolili Gospić i navečer 4. travnja 1945. došli nam iza leđa te zarobili sve nas koji nismo imali mogućnost povlačenja. A da smo se i htjeli povući, nismo mogli, jer su Nijemci postavili svoje voj-

ja i Jandra u stare krpe. Poslije presvlačenja odveli su nas preko puta pokraj susjedove kuće i dali nam dvije lopate, da kopamo grob. To su za nas bili teški trenutci. Mislili smo da kopamo grob za sebe. Kad smo završili, doveli su dva njemačka dočasnika i strijeljali ih pred našim očima. Mi smo ih morali zakopati, a kad smo završili pokop, vratili su nas na isto sabiralište u kojem su u međuvremenu prikupili još i druge zarobljene domobrane i civile.

Zelim napomenuti da nisam primijetio ni jednog zarobljenika u ustaškoj odori. Ustaške postrojbe su se povukle još ti-

Nakon ulaska partizana u grad, gospićka zgrada finansijske uprave postala je mučilištem i kaznionicom

nike s automatskim oružjem na most preko rijeke Novčice te nisu dopustili povlačenje s tri blokade.

Sve njemačke časnike partizani su strijeljali na licu mjesta. Nas ostale vojnike i civile smjestili su u veliko ograđeno dvojnište u Velebitskoj ulici, vlasnice **Ane (Nane) Milinković**. Kada je pao gusti mrak, prišla su do mene i jednoga mog vojnika (sad pokojnog **Jandre Bunete**) dva stražara i naredili da se skidamo. Mi smo tada imali nove modre odore, koje je NDH nabavila iz Finske. Zamijenili su svoje stare i dotrajale engleske bluze i tamnozelene hlače: oni se obukli u novo, a

je kom ranog poslijepodneva s položaja iz Ličkog Novog i Orničke plantaže. Veza je bila prekinuta i mi nismo bili obaviješteni o povlačenju.

Pru noć zarobljeništva proveli smo pod otvorenim nebom. Drugi dan sproveli su nas kroz centar Gospića u Kanišku ulici. Na čelu kolone bili smo domobrani satnik **Ivica Miletić** i ja, iza nas četiri Nijemca i dalje moji dragi i nezaboravni vojnici, većinom iz sela Žabica, Žabičke ulice i okolice. Bilo nas je oko četrdeset u našoj grupi na putu u novo sabiralište – veliko dvorište ograđeno žicom iza Kaniškog mosta u Kaniži. Ovdje sam vidio

još veći broj zarobljenika, domobrana i civila. Oko tri sata poslije podne došla su dva gospička komunista – oznaša: **Ferdo Toplak i Jure Naglić**. Odveli su Ivicu Miletića. Poslije sam doznao da je bio u zatvoru i da je strijeljan u srpnju mjesecu. Nas ostale razdijelili su u grupe i priredili za stratište u noći koja nadolazi.

Moju skupinu su sproveli u zaselak Čanić Gaj, kod kuće tadašnjeg partizanskog oficira **Nike Čanića** (sada pokojnoga). Prije spavanja, pred jednom stajom su nas ošišali do gole glave, a oficir nam je odražao kratki govor, rekavši da nas šišaju jer već sutra idemo s njima kao vojnici oslobođiti ostali dio Jugoslavije i Trst. Kad se spustila noć, smjestili su nas na spavanje u staju zajedno sa svojim vojnicima. Poslije pola noći došli su s baterijama i budili sve ošišane, i dvojicu po dvojicu vodili u kuću **Nike Čanića**. Na stolu u kuhinji bila je užad kojom su nas vezali. Tu sam video **Josu Kulaša**, krojača **Lulića** i **Ivana Brkljačića Čivu** koje sam poznavao. Ostali, a većina ih je imala domobranske uniforme, bili su mi nepoznati. Prije nego što su nas zavezali, oficir nas je ukratko upozorio i naglasio da nas moraju sprovesti u glavnou komandu radi saslušavanja, jer mi smo još uvijek neprijateljski zarobljenici i po zakonu moramo biti vezani. Kad su obavili vezanje dva po dva, na izlasku iz kuće čekao nas je špalir naoružanih egzekutora s jedne i s druge strane. Oficir je išao na čelu kolone, ali ne prema Gospicu nego prema polju gdje nema kuća. U grupi nas je bilo od dvadeset do trideset, tada nisam imao vremena brojiti.

Moj zavezani sudrug bio je Ivan Brkljačić Čivo. Na putu do stratišta tukli su nas nogama i kundacima pušaka. Kad smo došli na mjesto likvidacije (običnu njivu, oranicu), oficir je izveo prvu dvojicu s čela kolone i nedaleko od nas ih usmratio, pucajući samokresom u sljepoočice. Ja i moj Čivo bili smo treći po redu. Misleći da će i nama biti tako, ja sam u sebi tiho govorio: „Sad jesam, sad nisam.“ Međutim, oni su imali drugi plan - nakon što je oficir likvidirao prvu dvojicu, on i desna strana njihovih vojnika brzo su se povukli na lijevu stranu. Čuli smo samo galamu: „Okrenite leđa!“ i otvorila se paljba. Moj Čivo bio je od prvog pucnja smrtno ranjen i izdahnuo je kraj mene. Ja sam zajedno s

njim pao na zemlju, ne znajući jesam li pogoden ili ne.

U isto vrijeme na začelju kolone netko je počeo bježati. Čuo sam pucnjavu za bjeguncem i galamu - pobegao je! Kasnije sam saznao da je to bio Joso Kulaš. Također se pričalo kako su krojača Lulića našli onesvještenoga uz put i ubili ga drugo jutro. Pucnjava se nastavila. Ja sam bio prisutan, mozak mi je radio silnom brzinom. Micanjem udova i glave provjerio sam da sve „radi“ i da nisam ranjen. Podvukao sam desnu ruku ispod tijela da si oslobođim lijevu od pokojnika. Ali čudo se događa: „Bog je tu“, ruka mi je bez uporabe sile bila slobodna. Čujem bolne usklike pogođenih, umirućih i ranjenih... Noć je, znao sam da će, ako ostanem u hrpi, oni provjeravati, prevrtati tijela i dotući ranjene. Ideja dolazi u glavu: puzanje i bijeg. Otpuzao sam tako da me nisu primjetili, preskočio ogradu (živicu) i Božjom pomoći dobio takvu snagu i brzinu kao da lebdim u zraku. Nikakve zapreke ne bi me zaustavile. Bježao sam prema sjeveru u smjeru sela Žitnik, rodno mjesto **Ante Starčevića** – Oca Domanovine.

Kada sam došao do rijeke, počela je ruditri zora i pojavitivati se svjetlo dana, pa mi je trebalo sklonište koje sam brzo pronašao: stijenu iznad rijeke - prirodni zaklon, iz kojega sam video samo vodu i drugu obalu. Tu sam proveo cijeli dan, kruži planove i razmišljajući što učiniti i kuda krenuti. Iako sam bio mokar do kože od hladne travanske kiše, nisam osjećao hladnoću ni glad. Prva misao bila je selo Trnovac, rodno selo moje majke, gdje je u zaselku Dubrava pod Velebitom živjela majčina sestra, moja teta.

U partizanskoj odori

U spuštanje prvog mraka odlučio sam se za pokret preko polja i livada, gdje nema kuća i naselja. Došavši na udaljenost jedan kilometar od Gospicu, osjećao sam kao da mi netko šalje signale, daje savjet i govor: „Ne idi tamo, stradat ćeš. Savjest ti je čista, vrati se u Gospic.“ Dolazim do Logorišta, starog vojnog vježbališta, gdje je preko puta na cesti Smiljan-Gospic kuća moje školske kolegice **Ljubice Rajčević**. Ističem njezino ime, jer joj zauvijek dugujem zahvalnost

na usluzi i pomoći. Kako je na meni bila partizanska uniforma, nije me odmah prepoznala. Pitala me: „Tko si ti? Zašto si krvav iznad lijeve sljepoočnice?“ Odgovorio sam kako je dobro da sam još živ, što sam sve prošao. Krv na glavi bila je od puščanog taneta; izgorjela koža - pucanj u glavu promašio, a moj život spašen. Očistila mi je krv s glave, sve je bilo na brzinu. Zamolio sam ju da mi od crvene tkanine izreže zvijezdu za kapu. Kad već imam uniformu, da budem kompletan „narodni partizan oslobođitelj“. Želju mi je ispunila, stavio sam titovku na glavu, zahvalio se i oprostio od obitelji Rajčević.

Krenuo sam prema blokadi – rampi na ulazu u Gospic. Plan je u glavi skrojen: kad dođem do stražara upitat će: „Drugovi, gdje je tu bolnica? Šalje me komandir, bolestan sam i treba mi liječnička pomoć“. Prišavši do blokade, na pitanje sam dobio odgovor: „Druže, i mi smo ovdje novi, grad nam je još nepoznat, usput pitaj koga sretneš, pa će ti kazati.“ Zahvalio sam „drugovima“ i produžio ubrzanim koracima do kuće moga dobrog školskog druga i prijatelja **Brace Zeca**. Pokucao sam na vrata koja je otvorila njegova majka. Predstavio sam se, jer me nije prepoznala, a ona me u čudu upitala otkad sam ja partizan. Posjetio sam ju, naime, više puta kao domobran prije ulaska partizana u Gospic. Ukratko sam joj ispričao sve što se u međuvremenu dogodilo i pitao, je li Braco došao u Gospic. Odgovorila mi je da se vratio i da je na sjednici u Općini, gdje osnivaju gradski odbor. Posjela me na stolicu pokraj štednjaka da se osušim i dala mi jelo. Glad nisam osjećao, iako već dva dana nisam ništa jeo.

Oko 11 sati Braco se vratio kući i kad me vidiš kako sjedim, zagrljio me i u čudu upitao, je li moguće da sam živ, kad je on čuo da smo svi strijeljani! Rekao sam mu da to ostavimo za poslije, kad malo dođem k sebi i dok se malo smirim od straha. Istu večer prije pola noći zajedno smo otišli u Komandu grada. On je komandantu ispričao moj slučaj i rekao da svjedoči za mene, da sam nevin i čiste savjesti, čim sam poslije strijeljanja odlučio prijaviti se i vratiti u Gospic. Tadašnji komandant **Antić-Uzelac** složio se sa svjedočanstvom, uz uvjet da tu noć provedem u njihovu zatvoru, u podrumu

iste zgrade, te je dodao da će me sutra uputiti na OZN-u gdje ću dobiti otpusnicu za povratak svojoj kući na slobodu.

Kratko o sad pokojnomu Braci Zecu. On je u partizane pobjegao iz nužde (ja sam tada bio u vojski), kad ga je ondašnja gospićka policija došla uhapsiti. Za vrijeme razgovora policije s njegovom majkom, on se snašao: zamolio ih je da mora poći u nužnik i, kako je bio u strahu zašto ga hapse, iskočio kroz prozor i pobjegao u partizane. Bio je jako slabog vida, inteligentan i nadaren glazbenik. Svirao je violinu, mandolinu i gitaru. Za vrijeme rata svirali smo zajedno u ondašnjem Ustaškom domu, Tamburaškoj školi i u Plesnom orkestru. Otac mu je bio pravoslavac, a majka katolikinja.

Kad sam iz emigracije prvi put bio u posjetu domovini (1974.), posjetio sam ga u Zagrebu, gdje je tada živio. Već je onda bio boležljiv i gubio vid i malo pomalo je oslijepio. Ovim putem ponovno mu se zahvaljujem, neka mu dragi Bog plati za njegovu dobrotu i plemenitu dušu. Jer pravi, iskreni prijatelj je samo onaj koji ti pomogne u najtežim životnim mukama, a to su za mene bili i ostaju Braco Zec i Ljubica Rajčević.

I na kraju, poslije svega što sam preživio, kad sam kao slobodni kanadski građanin došao u ograničenu slobodu komunističkog sustava i u demokraciju zvanu „diktatura proletarijata“, doznao sam od nekih boraca, partizanskih nezadovoljnika, da su imali naređenje poubijati u Gospiću sve muškarce od 17 do 65 godina starosti. Prije sam napomenuo da su strijeljanja i likvidacije vršili po noći na više mjesta i u manjim skupinama kako bi lakše prikrili zločin. Upotrebljavali su i mladiće koje su pobirali od Knina do Gospića, da ih nauče pucati na žive ciljeve i da „okuse krv“.

Za stratište Čanić Gaj još živi svjedoci smo ja i **Franjo Matijević**, koji je kao mladić od 16 godina s još nekoliko mladića, po zapovijedi morao kopati masovnu grobnicu i pokopati mrtva tijela. No, zanima li to «pravnu državu», Hrvatski sabor, predsjednika Mesića i premijera Sanađera, pravnike, akademike i inteligenciju?•

Ulazak Jugoslavenske armije u Zagreb

Kad je davno 1995., u 42. broju našeg lista pisano o **Veri Stipetić**, a nešto kasnije 1996. u broju 49 o **Mariji Mažuran**, nismo znali kad su i kako ubijene i gdje su njihovi zemni ostaci. Njihov duh i uspomena ostao je u životnom sjećanju s punim poštovanjem zbog njihove žrtve.

Danas, na sreću, znamo gdje su sudjene, jer piše na dokumentu Vojnog suda komande zagrebačkog područja a nalazi se u Državnom arhivu pod brojem 0870/194. Između šezdeset ubijenih žena, osvrnut ću se na šest meni dobro poznatih. Znam da naš list čitaju uglavnom samo politički zatvoreničci, a podatci koje sam nedavno dobila u ruke od šireg su interesa, pa sam to objavila i u tjedniku *Hrvatski list*, radi onih izvan domovine. Grozno je saznanje da su među ostalim strijeljali i malodobnice. Takve su bile **Ankica Frankić**, iz Opuzena, stara 18 godi-

na, te **Ankica Paša**, iz Zagreba, 17 godina. Ankica Frankić je osuđena 2. lipnja, a strijeljana 10. lipnja 1945. Ankica Paša osuđena je 4. lipnja i istoga je dana strijeljana.

POPIS UBIJENIH ŽENA:

Ime i prezime	Roden u i godina	1945. presude Vojnog suda KZP (broj i vrijeme)	Izvršenje smrtnе kazne (datum)
Antolić Blanka	Zagreb, 1920.	417, 9. 7.	10. 7.
Berger Renata	Reval, 1898.	304, 18. 6.	18. 6.
Belina Josipa	Zagreb, 1912.	243, 2. 7.	5. 7.
Benek Ružica	Zagreb, 1908.	343, 6. 7.	6. 7.
Benešić Mira	Ilok, 1908.	656, 2. 8.	10. 8.
Bergles Vida	Ponikve, Celje, 1922.	587, 17. 5.	16. 6.
Bolanca Zora	Perušić, 1924.	398, 11. 7.	11. 7.
Bišćan Štefica	Zagreb, 1921.	455, 15. 7.	15. 7.
Burić Sofija	Fužine, 1885.	528, 11. 7.	12. 7.
Buljan Viktorija	Zagreb, 1920.	524, 20. 6.	25. 6.
Crnić Vlasta	Pazin, 1916.	610, 5. 5.	12. 7.
Crnjanin Vlasta	Zagreb, 1914.	503, 20. 7.	20. 7.
Čižmešija Aleksandra	Sarajevo, 1915.	251, 9. 7.	11. 7.
Dovčik Nada	Senj, 1920.	68, 26. 5.	26.5.
Frankić Ankica	Opuzen-Split, 1927.	699, 2. 6.	10. 6.
Fulimarc Slava	Zagreb, 1906.	289, 10. 6.	16. 6.
Grbac Zora	Zagreb, 1925.	290, 29. 6.	30. 6.
Guchenthaler Ružica	Baja-Mađarska, 1886.	492, 11. 7.	12. 7.

ONI SU I DJECU UBIJALI

Za one koje sam poznavala, tvrdim da su bile čestite i primjerene žene i djevojke koje su živjele i radile za dobrobit svoje domovine Hrvatske. Ubijene su iz čiste mržnje i osvete.

1.) **Zlata Čubelić** udana Uvanović u Zagreb je došla iz Karlobaga. Supruga **Danijela Uvanovića**, hrvatskog znanstvenika i novinskog urednika. Bila je stozernica ustaške mladeži u Zagrebu. Strijeljana je u visokoj trudnoći istog dana kad je i suđena.

2.) **Marinka Slavujević** bila je stozernica mladeži za Prigorsko-moslavacku županiju. Poznata je po svojoj socijalnoj osjetljivosti.

Piše:

Kaja PEREKOVIC

3.) **Vika i Štefica Bišćan** su sestre s Trešnjevke. Bile su suradnice Vere Stipetić. Još iz studentskih dana bile su meta i karadžorđevičevskim žandarima. Vika je brinula za odgoj mladeži od 10 do 16 godina. Štefica je bila u GUS-u. Strijeljana je istoga dana po presudi. O načinu na koji je Vika smaknuta, nema zapisa.

4.) Sestre **Božena i Danica Zobec** također su djevojke s Trešnjevke. Božena je bila dužnosnica u Zapovjedništvu mladeži, vodila je odjel za socijalnu skrb.

5.) Danica Zobec, vrlo mlada, u dvadesetogodini života strijeljana je dan iza svoje starije sestre, istoga dana kad je i osuđena. Obje su još prije rata bile članice *Hrvatskog junaka* kojeg je vodio poznati politički djelatnik **dr. Ivo Protulipac**.

6.) **Marija Mažuran** je bila službenica u GUS-u. Strijeljana je drugi dan po presudi.

Nažalost, o mnogima koje sam poznavala, još nema saznanja kako, kada i gdje su ubijene (Viktorija (Vika) Bišćan, Vera Stipetić, **Mira Marković**, **Seka Vitković** i mnoge druge)... •

Hajić Terezija	Virovitica, 1919.	492, 19. 7.	19. 7.
Hamberger Agata	Njemačka, 1897.	Br....	20. 7.
Horvatić Paulina	Cerović-Ilok, 1921.	199, 4. 6.	4. 6.
Ille dr. Mira	Zagreb, 1888.	294, 15. 7.	15. 7.
Iveković Marija	Zagreb, 1911.	252, 10. 6.	10. 6.
Jusufbegović Štefa	Karlovac, 1898.	197, 4. 6.	4. 6.
Kozić Antonija	Supetar, 1909.	649, 19. 6.	22. 6.
Kralj Jelka	Podvinje-Dubrovnik, 1909.	747, 11. 6.	19. 7.
Kabalin Filipina	Novi Vinodolski, 1906.	750, 26. 6.	2. 7.
Kos Branka	Zagreb, 1925.	300, 17. 6.	17. 6.
Kimar Kristina	Zagreb, 1895.	312, 27. 6.	27. 6.
Lisac Ljerka	Zagreb, 1926.	299, 17.6.	17. 6.
Leka Vera	Zagreb, 1923.	414, 11. 7.	11. 7.
Mažuran Margarita	Konjsko-Karlobag, 1909.	529, 11. 7.	12. 7.
Majnarić Fanika	Radulac-Čazma, 1921.	518, 11. 7.	12. 7.
Mandekar Josipa	Zagreb, 1889.	Br. 1, 31. 12.	9. 1. 1946.
Milić Marija	Sveti-Petar Slovenija, 1907.	42, 3. 6.	4. 6.
Osek Viktorija	Zagreb, 1924.	665, 11. 7.	12. 7.
Paša Ankica	Zagreb, 1928.	191, 4. 6.	4. 6.
Padovan Milica	Stjanovsko-Maribor, 1904.	717, 12. 6.	30. 6.
Paradžik Valerija	Tuzla, 1926.	255, 11. 6.	11. 6.

Peris Anka	Krapinske Toplice, 1884.	239, 7. 7.	9. 7.
Prml Ankica	Brinje, 1910.	2161, 26. 8.	7. 1. 1946.
Poleti-Kulješić Josipa	Beč-Austrija, 1895.	530, 17. 7.	18. 7.
Rukavina Nevenka	Klanjec, 1902.	728, 16. 7.	21. 7.
Skočilović Anica	Kustošija-Zagreb, 1924.	527, 14. 6.	18. 6.
Sever Josipa	Letus-Celje, 1898.	701, 10. 7.	19. 7.
Slanić Marija	Sušak, 1923.	6, 26. 5.	28. 5.
Slavujević Marija	Brušani, 1914.	1779, 17. 8.	10. 11.
Siber Paula	Zagreb, 1919.	91, 28. 5.	28. 5.
Švarc Štefica	Zagreb, 1921.	453, 13. 7.	13. 7.
Šimić Jelka	Sušak, 1909.	631, 1. 7.	9. 7.
Teklić Zlata	Zagreb, 1895.	537, 11. 7.	12. 7.
Tomašić Ankica	Zagreb, 1923.	15, 26. 5.	28. 5.
Tomas Zora	Zagreb, 1926.	745, 7. 7.	13. 7.
Uvanović (Čubelić) Zlata	Karlobag, 1913.	369, 10. 7.	10. 7.
Vunetić Marija	Stenjevac, 1902.	190, 4. 6.	4. 6.
Zanola Alma	Bosanska Gradiška, 1923.	44, 23. 5.	23. 5.
Zobec Božena	Zagreb, 1922.	408, 11. 7.	11. 7.
Zobec Danica	Zagreb, 1925.	420, 12. 7.	12. 7.
Zbornik Anica	Našice, 1894.	290, 29. 6.	30. 6.
Živanović Mirjana	Glavina-Imotski, 1904.	543, 7. 7.	12. 7.

PARTIZANSKI ZLOČIN NAD ZAROBLJENIM HRVATSKIM VOJNICIMA NA BAŠKIM OŠTARJAMA

U istraživanju srbokomunističkih zločina i zločina jugoslavenskih partizana nad Hrvatima svjedočilo mi je šezdesetak svjedoka. Jedni su spremno odobrili da se njihova svjedočenja objave, drugi su prisnali na objavu iza njihove smrti, a treći su uvjetovali da im se imena ne objave radi osobne sigurnosti te sigurnosti njihove djece i unučadi. I to rječito govori o prilikama u današnjoj Hrvatskoj.

Svjedoci koji pamte događaje iz vremena Kraljevine Jugoslavije i nastanka Nezavisne Države Hrvatske svjedoče da je u jugoslavenska vremena odnos između potlačenih i obespravljenih Hrvata i povlaštenih Srba bio na rubu otvorenog sukoba. Skupštinski je atentat iz 1928., uz brojna druga brojna politička ubojstva, utamničenja i deportacije, potvrdio je da Srbi ne žele pregovore i dogovore te da je jedini izlaz za stjecanje slobode i neovisnosti oružana borba. U takvim okolnostima nastaje Ustaški pokret. Ne kao fašističko-nacistička i teroristička organizacija već kao oslobođiteljski pokret, koji će u oslobođenju Doma i Naroda primijeniti oružanu borbu, jer su drugi načini bili nedjelotvorni. Mnogi hrvatski političari pokušali su izmoliti pomoć od vodećih svjetskih država. Nažalost, dočekala ih je gluhoća, poniženje i zatvorena vrata. Kad se u novonastalim povijesnim okolnostima ukazala prilika da se u savezu s fašističkom Italijom i nacističkom Njemačkom izbori sloboda i neovisnost Hrvatske, pa makar u krnjem obliku, Ustaški je pokret iskoristio tu priliku, jer drugog saveznika nije imao. Koliko je to bilo dobro i razborito, ocijenit će povijest, kad se za to stvore uvjeti, kad se o ustaškom i o partizansko-komunističkom pokretu bude prosuđivalo po istim mjerilima, samo s pozicije istine.

Većina je Hrvata uspostavu NDH dočekala s radošću i neopisivim zanosom. Konačno se ostvario stoljetni san minulih naraštaja, uskrsnula je Hrvatska i oslobođila se od mrskoga srpskog despotizma. U tek uskrsloj državi, u kojoj vlast još nije bila ni ustrojena, Srbi i komunisti vrše

Piše:

Ivan VUKIĆ

terorističke napade. Srbi u težnji stvaranja Velike Srbije, a komunisti radi obnove Jugoslavije koja je u konačnici isto bila Velika Srbija. Ujedinjeni velikosrbi i jugokomunisti su kroz drugu Jugoslaviju ostvarili zapravo ideju o Velikoj Srbiji po planu **Ilike Garašanina, Vuka Stefanovića Karadžića** i Srpske akademije nauka i umetnosti. U ostvarenju Velike Srbije, Srbi su, nadareni bizantinskom lukavošću, imali uvijek više razrađenih varijanti. Okupljeni oko četničkog pokreta i komunističke partije u tajnosti su donijeli odluku i pripremali podizanje ustanka. **Đoko Jovanić** piše da je 20. srpnja 1941. s **Ljubom Babićem, Milutinom Moračom** i još nekim sudjelovao na sastanku u Drvaru, na kojem je dogovorenod da će podići ustank istog dana i istog sata u Srbu, Donjem Lapcu i Drvaru. Datum nije bio određen. Izdani su naputci da svatko ubije svoga "subašu" i očisti svoj kraj. Svoju odluku proveli su u djelu 27. srpnja 1941. na prostoru južne Like, u kotaru Donji Lapac i u općini Bosanski Petrovac u današnjoj Bosni i Hercegovini. U razdoblju od 27. srpnja 1941. do 15. rujna 1941. svoj naum su ostvarili. Hrvate planski i sustavno ubijaju, pale im kuće, gospodarske zgrade i pljačkaju imovinu. Pale crkve, škole i ruše groblja. Zbrisali su s lica zemlje sela i cijele župe. Odluku da sve što je hrvatsko treba uništiti, temeljito su proveli.

Povod za dizanje ustanka bio je toboljni strah od Hrvata, jer je vlast NDH u nastojanju da zavede mir i red, zahtijevala da civilni predaju sve oružje koje posjeduju. Pravi razlog je zapravo bio priprema ustanka. Srbi su poznati ljubitelji oružja. Raspadom Kraljevine Jugoslavije goleme količine oružja po osobnom su nahodjenju, a ponajviše po naputcima četničke organizacije i svetosavske crkve pomno prikupili i sakrili, čekajući trenutak kad će

ga upotrijebiti. Pojedini Hrvati, zbog ranih nasilja vlasti Kraljevine Jugoslavije, zbog batinanja, zatvaranja i sukoba s različitim velikosrpskim društvima i pojedincima, u novonastalim okolnostima također vrše nasilje, a bilo je i krvavih obračuna. No, to nije smio bio razlog da zbog nasilja pojedinaca Srbi pobiju cijele obitelji, žitelje sela i cijelih župa. Razlog je puno veći i dublji, a to je stvaranje Velike Srbije.

Bestijalnost srbokomunističkih zločina i zločina jugoslavenskih partizana, tih za Hrvatsku sudbonosnih dana, opisao je **Luka Pavičić** u svojoj knjizi *Kronika stradanja Hrvata južne Like*, koja je tiskana u Zagrebu 1996. Iz podataka koje je brižljivo prikupio (a kao profesionalnom vojniku u Kraljevini Jugoslaviji, u domobranstvu NDH, te u partizanima i JNA, dosta toga mu je bilo već i otprije poznato), razabire se da su Srbi 27. srpnja 1941. izvršili napad na području južne Like u općinama Gračac, Bruvno, Mazin, Zrmanja, Donji Lapac i Srb. U župi sv. Petra i Pavla u Rudopolju, Bruvnu i Mazušu pobili su sve žitelje koji nisu uspjeli pobjeći. Kuće i gospodarske zgrade su zapalili a ostalu imovinu opljačkali. U župi rođenja Blažene Djevice Marije u Palanki također su pobili sve koji nisu uspjeli pobjeći. Nisu poštanjeli ni djecu. Poznata su imena osamnaest pobijenih, a ukupan je broj nepoznat. Svjedoka nažalost nema i najvjerojatnije nikad se i ne će otkriti točan broj pobijenih. U kotaru Donji Lapac, u naseljima Donji Lapac, Boričevac, Gornji Lapac, Mišljenovac Veliki, Mišljenovac Mali, Bubanj, Oriovac i Brotnja živjelo je oko 3.000 Hrvata. U kotaru Donji Lapac u Srbu, gdje je živjelo srpsko pučanstvo, Srbi su po dogovoru iz Drvara 27. srpnja 1941. podigli pobunu. U ovom kraju nije bilo vojnih postrojbi osim oružničke postaje s 5-6 oružnika, a u Srbu su živjela svega dvojica Hrvata. Jedan je bio nadlugar, a drugi općinski službenik. Dvojicu Hrvata su ubili a od oružnika samo je jedan ostao živ.

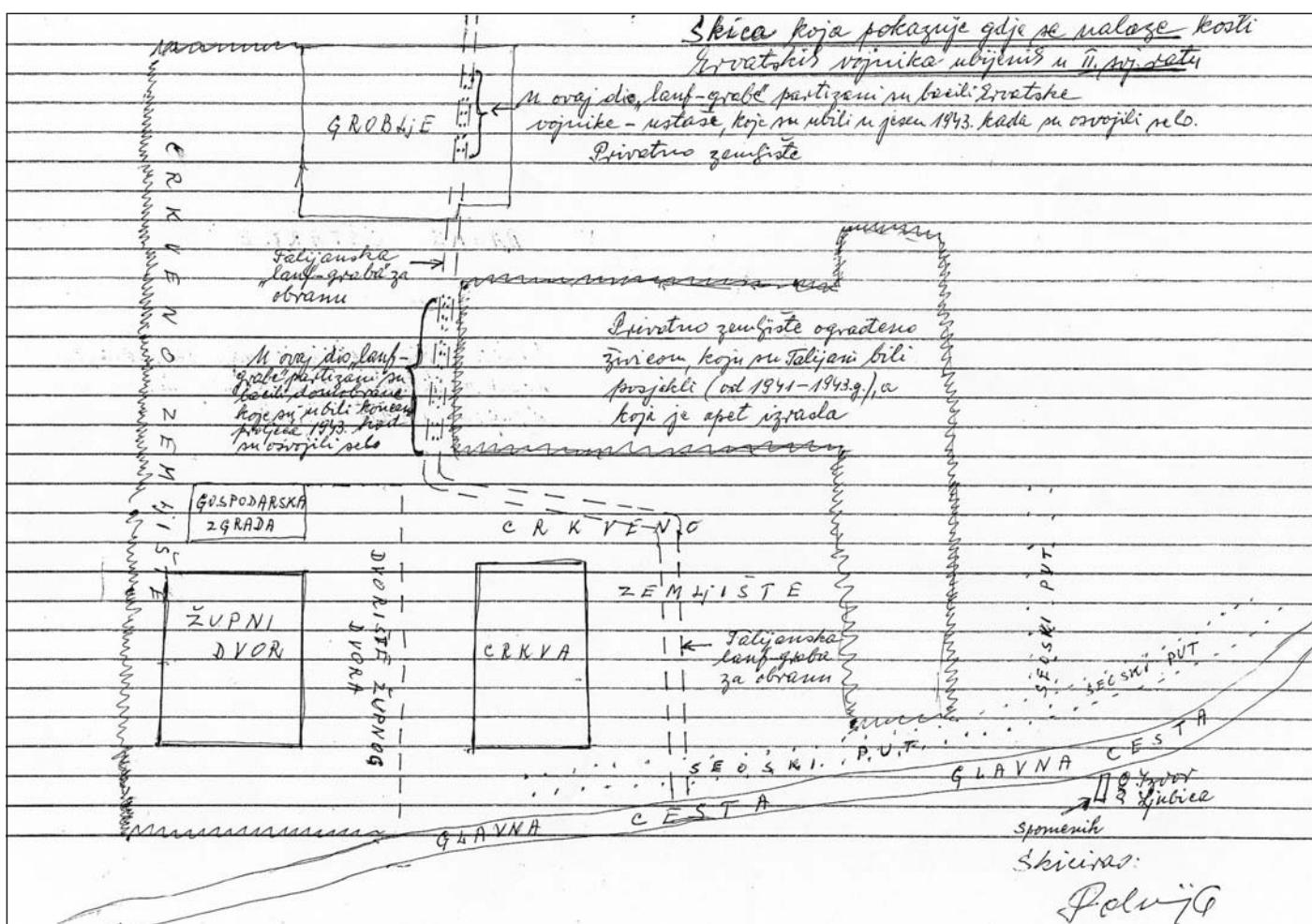
U Brotnju su pobunjenici ušli 28. srpnja 1941. godine. Pobili su sve Hrvate koje su zatekli kod kuće. Uspjela je pobjeći jedna žena s djetetom u Boričevac. Upoznala je Boričevljane o strašnoj tragediji koja se odigrala u Brotnji i o istrebljenju svih 38

Ivezića. Ritualno su ih ubijali, razvrstavajući ih po spolu i životnoj dobi. Žive su ih bacili u jamu iznad Brotnje u Dabinu vrhu. Dok su povezane sužnje tjerali do jame, naredili su guslaru, starcu **Luki Iveziću**, da gusli i pjeva. Sedam muškaraca Ivezića: **Marka, Juru, Milana, Milu, Nikolu, Josu i Marka Danina** te dvije žene, **Iku** i njenu kćer **Jelku**, odveli su u općinski zatvor u Srbu. Nakon strahovitog mučenja i silovanja, ubili su sedmoricu muškaraca i Iku na Srbskom klancu, a Ikinjoj kćeri Jelki poštadjeli su život. Ubijanja su vršili i u šumi Stražbenici. **Nikola Ivezić Danin** i **Nikola Ivezić Nikolin** uspjeli su pobjeći u šumu. Srbi su ih uhvatili u šumi Čemernica. Rekli su da su pravoslavci i da se zovu David i Jovo Dubajić. Da provjere govore li istinu, naredili su im da izmole pravoslavni Očenaš. Kako

su u Brotnji živjeli Hrvati i Srbi, njih su dvojica znali pravoslavni obred. Kad su izmolili Očenaš, zapovjednik ih je pohvalio da su prava "srpska deca" i dao im je propusnicu za slobodno kretanje po pobunjeničkom prostoru.

Nakon ovoga srpskog krvožednog iživljavanja, iz Boričevca su zatražili pomoć iz Bihaća. Poslana je jedna domobranska satnija, koju su pobunjenici sačekali u zasjedi kod Doljana. Ubili su sedamnaest domobrana, a ostali dio satnije probio se u Boričevac. Zapovjednik satnik **Veber** izdao je naredbu da se satnija s narodom povuče u Kulen Vakuf. U Boričevcu je ostalo nešto starijih ljudi da čuvaju kuće i stoku dok se stanje ne smiri i bude omogućen izbjeglima povratak kućama. Nažalost, 2. kolovoza 1941. oko 9 sati Srbi iz Donjeg Lapca i okolnih sela nasrnuli su na Boričevac i Gornji Lapac. Pobili su sve koje su zatekli u selima. Kuće i gospodarske zgrade su zapalili, a stoku i ostalu imovinu oplaćakali. Župa Blažene Djevice Marije-Mala Gospa Boričevac u krvi je satrvena. Istog dana, u isto vrijeme, napadnuto je područje Bosanskog Petrovca, naročito

župa Krnjeuša. Hrvati katolici i muslimani s obje strane današnje državne granice, a u ono vrijeme jedinstvene države, planjski i sustavno su ubijani do konačnog istrebljenja. **Ljubo Babić, Stojan Matić, Đoko Jovanić**, a posebice **Gojko Polovina** kao glavni i odgovorni zapovjednik, krivi su za zvјerske zločine koje su počinili nad nevinim žrtvama na ličkoj i bosanskoj strani. Pod njihovim vodstvom Srbi su zarobili preko 3.000 civila, koji su se pokušali bijegom spasiti i pobjeći ispred krvnika u Bihać. Na putu u Kulen Vakuf i Martin Brod, nad zarobljenicima je izvršen pokolj. Usputne jame i vrtace, a posebice rijeka Una od Kulen Vakufa do Martin Broda bila je puna leševa. Rijetkim, malo snalažljivijim i hrabrijim, uspjelo je pobjeći u gudure. Preživjeli su kasnije, samo onima u koje su imali povjerenje, svjedočili o strahoti pokolja. Procjenjuje se da je pobijeno više tisuća civila pretežno žena, djece, starica i staraca. O pokolju na svoj način svjedoči i Đoko Jovanić u svojoj knjizi *Donji Lapac u borbi 1941-1945*. On opisuje da je najveća pog-

rješka u ustanku bila pokolj preko 900 ljudi – žena i djece, spaljen Kulen Vakuf, Orašac i Ćukovi, više od 1.000 kuća.

Dakle, lažni antifašisti, srbokomunisti i jugoslavenski partizani u borbi za **Titovu Jugoslaviju** - Veliku Srbiju, zvijerskim su ubijanjem zatrli sljedeće katoličke župe u Lici: župu Palanku, župu Boričevac, župu Rudopolje, župu Gračac, župu Udbinu, župu Korenicu i... Uz ove, još i trinaest katoličkih župa od Une do Vrbasa... U Titovoj Jugoslaviji malobrojnim preživjelim Boričevčanima, Rudopoljanima i ostalim ličkim Hrvatima zabranjen je povratak i obnova razorenih, spaljenih i zbrisanih naselja. **Jakov Blažević**, lička "dika" posebno je ovom kumovao. Progonitelj blaženoga **Alojzija Stepinca** na svom putu "praćenja crvene niti", ostavio je iza sebe crveni trag ispisani hrvatskom krvlju. Krajnje je morbidno da je u Titovoj Jugoslaviji izvršeni genocid nad Hrvatima otpočet 27. srpnja 1941. proglašen antifašističkim ustankom u NR Hrvatskoj i NR Bosni i Hercegovini. Opisanom zločinu i zločincima ove su se godine došli pokloniti i veličati ih srpski politički predvodnici na čelu s **Miloradom Pupovcem** te predstavnici hrvatske ljevice predvođene predsjednikom SDP-a **Zoranom Milanovićem**. Otuzno, jadno i sramotno! Dan 27. srpnja 1941. kao početak antifašističke borbe, bestidna je povijesna krivotvorina i laž. Nažalost, ono što je istina, toga dana otpočeo je genocid nad hrvatskim narodom, kojeg su Srbi nastavili i u Domovinskom ratu.

Na zločine i nasilje tzv. jugopartizanskih antifašista vlast NDH odgovarala je represijom. Ipak nije bila doraska komunističkoj bezobzirnosti i lukavosti koju su komunisti preuzezeli iz srpsko-bizantske tradicije. Osobito često su se koristili preodijevanjem u odore protivničke vojske, što se uvijek i svagdje kvalificira kao špijunaza ili terorizam. U Titovoj Jugoslaviji takve su se podlosti veličale kao viteško djelo. O jednomet takvom zločinu izvršenom na Baškim Oštarijama, koje se nalaze na velebitskom prijevoju na cesti Gospic – Karlobag, svjedoči gospodin **Ilija Polić**. Evo njegova svjedočenja:

"Prije dvadesetak dana, g. Vukiću, razgovarali smo o hrvatskim žrtvama za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata. Nažalost, danas malo tko to spominje. U

razgovoru sam spomenuo umorstvo zarođenih hrvatskih vojnika koje su partizani ubili 1943. u dva navrata.

U kasno proljeće i početkom ljeta zarođili su i ubili domobrane. Na priloženoj skici označio sam mjesto gdje se nalaze kosti tih ubijenih domobrana. Koliko ih je bilo, ne znam. U selu se tada pričalo da ih je petnaest. Je li 15, 10, više ili manje, ne mogu reći premda sam ih u toj 'laufgrabi' (streljačkom rovu) zatrpanao nakon povratka iz izbjeglištva u Karlobagu. Naime, bili su tako malo zatrpani, pa sam ih dodatno zatrpanao. Tada sam imao 17 godina. U jesen 1943. partizani su ubili zarođene vojниke koji su bili u ustaškoj postrojbi raspoređenoj na tom području. Označio sam u skici gdje se nalaze kosti tih hrvatskih vojnika. O njihovu broju ne mogu ništa reći, jer sam tada pohađao školu u Gospicu. Ovu skicu Vam šaljem, toliko da je imate, ako nekada budete u prilici da utvrđujete grobišta hrvatskih vojnika u Lici. To ne može promijeniti situaciju, ali eto, neka budući naraštaji znaju mjesta gdje se nalaze kosti bojovnika koji položiše život za Hrvatsku, ratujući s onima koji su se borili za Jugoslaviju, a koji sebe nazivaju 'osloboditeljima'. Kakva je to sloboda bila, znamo!"

Eto, i iz ovog fragmenta vidimo da su srbokomunisti i jugopartizani pobili zarođene hrvatske vojниke bez sudske presude, dokazane krivnje i prava na obranu. To je "antifašistička borba" po srbokomunističkom i jugopartizanskom predlošku, koju grčevito brane i promiču **Fumić**, **Mesić**, **Slavko Goldstein** i dr. Po njima, ubiti protivnika bez suda, dokazane krivnje i prava na obranu, viteški je čin i "antifašistička tekovina"! A nažalost, događaji iz Drugoga svjetskog rata ponovili su se u Domovinskom ratu. Tobiže "izluđeni i prestrašeni", Srbi su ponovno pokušali onemogućiti stvaranje Republike Hrvatske i uspostaviti Veliku Srbiju, po unaprijed pomno pripremljenom i sustavno provedenom etničkom čišćenju. Velikosrbi i jugokomunisti pokazali su svoju zločinačku čud u razaranju i ubojstvima u Gospicu, Škabrnji, Vukovaru i Srebrenici. Da je stvaranje Titove Jugoslavije počivalo na pozitivnim ljudskim vrijednostima, ne bi ta tvorevina nastala na zločinu i ne bi se raspala u moru prolivene krvi. Borba za Hrvatsku u Dru-

gome svjetskom ratu nastavljena je i uspješno dovršena u Domovinskom ratu, a mir na ovim našim hrvatskim prostorima zavladata će kad hrvatski Srbi shvate da im je Hrvatska domovina te da moraju s Hrvatima izgrađivati i braniti Hrvatsku na boljatav svoj i svoje djece, a san o Velikoj Srbiji odbaciti kao neostvariv i po njih štetnu iluziju. •

DA NAM SE LJUBAVI VRATE

*(Mati, Joki i Krsti
Knezović-Rabotić)*

*Nije mi zora htjela razgovora
niti me sunce oda sna probudi,
već crni ljudi...*

*Nije mi dragi poljubio lice
niti mi kosu u vijence pleo,
već crno zrno
posred ukosnice...*

*Nije nas presrela jutros
na uranku pastirica bijela,
već, posred čela,
parabela...*

*A mučno je slušati zvona
i život što nad nama diše;
i žile dok nam ponjavu pletu
i bure kad nad nama pušu
i snjegove bijele
i kapi kiše
što kaplju za dušu.*

*Nu, dragost je jedna došla s nebesa
kad su nas bratske ruke
iznijele na svjetlo dana.
Tad smo osjećali ljepotu
jedinstva kosti i mesa
i opet je krv prošikljala
iz uvelih naših rana...*

*A dva se prstena zlate
i sunce se u njima ljeska.
Ruka ih nosila ruci
do kobnog olovnog treska.
Muka ih nosila muci
da im se ljubavi vrate.*

Mario BILIĆ

O MRTVIMA SAMO DOBRO ILI NIŠTA

Poznatu latinsku poslovicu iz naslova ovog teksta spominjem, jer sam u jednoj televizijskoj emisiji, prigodom otvorenja izložbe o **Vikiju Glowatzkom** u Muzeju grada Zagreba, od nekih "anonimnih pravdnika", čuo silna blaćenja Vikija.

Upoznao sam ga 1947. a priateljevao s njime i njegovim bratom i nakon njegova izlaska iz zatvora 1951. Sprijateljili smo se 1947. u Kuli "Kazneno-popravnog doma Stara Gradiška". Nazvati zatvor kao što je bila Stara Gradiška, "domom", bio je krajnji cinizam ili crni humor. Viki je bio kulturni, otvoren, rječit i duhovit čovjek. Hrvat. Jednako kao i svi mi, znao je tko je u Hrvatsku unio zlo, a kao čovjeku bilo mu je neprihvatljivo zlo činiti, zlu pomagati i sa zlom surađivati. Odrastao je i bio odgojen u društvu kojem nisu trebali cinkeri.

U Hrvatskoj je nakon četverogodišnje revolucije, građanskog rata, koji su potaknuli komunisti 1941., Komunistička partija Jugoslavije nametnula komunističku vlast. Komunističkoj partiji na čelu s **Titom**, uzor su bili **Marx, Engels, Lenjin** i **Staljin** i sve njihove misli i djela. KPJ je u cijelosti oponašala vladavinu komunista u Sovjetskom Savezu i bila njezin umnožak, njezin klon. Partija i OZN-a Hrvatsku premrežuju cinkerskom mrežom. Cinkeri su bili Partiji odani članovi, koji su cinkanjem branili osvojenu vlast i sve tečevine koje im je vlast podarila. Cinkali su i udvorice i podprepaši, a naročito oni koji nisu bili Hrvati ili se Hrvatima nisu osjećali. Cinkeri su proizvod totalitarne ideologije koja strahuje od različitosti mišljenja i koja se temelji na jednoumlju. Godine 1945. cinkanje i otkucavanje pretvoreno je u vrlinu. Komunistička ideologija, kao doktrina, pretvorena u čvrsto uvjerenje i jedinu istinu, postaje neka vrsta religije. Mora biti prihvaćena bez rasprave, a svatko ko se usudi drugačije misliti postaje neprijatelj. Komunisti su govorili: "Okruženi smo neprijateljima! Pomozi da ih Partija uništi. Budeš li neodlučan, poistovjećuješ se s neprijateljem, pa ćeš i ti biti uništen". Pišući prijave cinkeri su stjecali najveći mogući dobitak – povjerenje Partije.

Cinkarenje je svoj pravi procvat doživjelo u "prvoj zemlji socijalizma u SSSR-u". Koliko je cinkarenje bilo prisutno u svakodnevnom životu ljudi u SSSR-u može se zaključiti i po tome što

Piše:

Dragutin ŠELA

su o cinkarenju pisali i pisci kao što je nobovac **Aleksandar Solženjicin**, zatim **Vasilij Grosman** i drugi. Na svijetu jedini spomenik koji je podignut cinkeru, nalazio se u jednom selu u SSSR-u. Spomenik je podignut **Pavelu Morozovu**, dječaku koji je prijavio svoje roditelje, koji su završili u Sibiru. Selo je dobilo spomenik, sovjetska mladež "Mladi pioniri" dobili su uzor koji treba slijediti, a Pavel novi dom u koji ga je smjestila zahvalna Država. Jer, ostao je dijete bez roditelja. Kad su Judama, tako kažu upućeni, konačno postavili pitanje zašto su pisali prijave protiv nevinih ljudi koji su stradali, Jude su odgovorile da je Partija i Država unaprijed te ljude osudila na propast jer su bili "nepočudni elementi".

Svakom robijašu cinker je najomraženija osoba. "Vlast" to zna, pa o časnim ljudima, upravo preko cinkera, širi priče da su cinkeri. Starom Gradiškom je 1946.

kružila priča o proslavljenom dirigentu **Lovri pl. Matačiću** da je cinker. Sve je bilo smišljeno u upravi zatvora, da se stvari osnova za kažnjavanje Matačića, izdvajanjem u samicu. U paket koji je, pri posjetu suprugu, predala gđa Matačić, "vlast" je podmetnula bocu rakije. Unošenje alkohola u zatvor težak je disciplinski prekršaj, u kojem su htjeli uhvatiti Lovru Matačića. Lovro Matačić je pri preuzimanju paketa, što se obavljalo nakon razgovora, prozreo podvalu s podmenutom bocom. Milicajca koji je pregledavao sadržaj paketa, upozorio je da boca s pićem nije njegova. Kad "vlast" nije uspjela Matačića uhvatiti u krijumčarenju alkohola, proširila je priču kako je Matačić "otkucao" vlastitu suprugu, koja mu je htjela ugoditi s bocom rakije.

Posljedice druge podvale koju je smislila "vlast" bile su daleko teže.

U Badnjoj noći 1946., skupina zatvorenika, potaknuta od cinkera, koji je instrukcije dobivao u upravi zatvora, pokušala je pobjeći preko vanjskog zida drugog odjela. U skupini bjegunaca bio je i

Viktor Viki Glowatzky
(1919.-1976.)

Ivica Pongrac, koji još nije navršio osamnaest godina. Pongrac je bio smješten u sobu 7 C u drugom odjelu. Sobni starješina je bio **Tihomil Rađa**, a ostali iz sobe bili su: **V. Soboščan, S. Moharić, J. Jurak, P. Horvat, R. Flac, J. Premuš, D. Šela, F. Račić, Z. Krizmanić** i još neki, svi mladi od 20 godina. Soba je nazivana "Omladinska soba". O Pongračevoj nakanici bijega ništa nismo znali.

Bjeguncima je dvokatna novogradnja poslužila kao skrovište prije bijega. Od skobama (klanfama) spojenih debelih dasaka napravljen most poslužio im je za prijelaz preko četiri metra visokoga vanjskog zida. Gotovo metar debeli snijeg koji je napadao, ublažio im je pad na tlo. U tom ih je snijegu dočekao vod milicajaca prikrivenih plahtama.

Kad su svi bjegunci bili na tlu, milicajci su ih napali i do besvjести tukli drvenim toljagama. Onesviještene su odvukli u zgradu sa samicama u drugom odjelu, zvanom "hotel Vaso". Bačeni su u podrumske samice bez prozora, u kojima se na jednu nogu prikivao željezni obruč s lancem. Drugi kraj lanca dugačkog sedamdeset centimetara bio je zabetoniran u pod samice. Samice nisu imale nikakve uređaje za grijanje i nikad se nisu grijale. Jedini predmet u samici bila je posuda za obavljanje nužde.

Pongraca su, da ga osvijeste, polili hladnom vodom. Nije se osvijestio. Smrkle su mu se obje noge i kad su ga konačno prebacili u zatvorsku bolnicu, u samom zatvoru, morali su mu na obje noge amputirati sve prste i dio stopala. Ostao je invalid zaslugom "Uprave doma" i cinkera...•

JEDAN FRATAR MEĐU PRONADENIM ŽRTVAMA DRUGOGA SVJETSKOG RATA U VRGORCU?

Kako je sredinom listopada 2008. priopćila Vicepostulatura Postupak mučeništva "Fra Leo Petrović i 65 subraće", 17. listopada je završeno iskapanje još dvije grobnice žrtava Druoga svjetskog rata u Vrgorcu. Usmena predaja u puku kaže da su žrtve skupina civila iz Ljubuškog i jedan fratar.

Po dojavi o žrtvama pokopanima u škrapi na lokalitetu Zlatna strana na putu prema Kotezima u Vrgorcu, izišao je istražni sudac županijskoga suda u Splitu **Stanko Grbavac** i patologinja KBC Split dr. **Marija Definis Gajanović**. Mjesto su osigurali policajci policijske postaje Vrgorac na čelu s načelnikom **Ivanom Kalajžićem**. U ime mjesne Crkve nazočio je župnik **fra Petar Vrljičak**, u ime vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« vicepostulator **fra Miljenko Stojić**, u ime Povjerenstva za istraživanje i prikupljanje građe spomenute vicepostulature **fra Ante Marić**. Otkopavanje je uskoro polučilo uspjehom.

U škrapi s desne strane puta, gledajući od Vrgorca prema vrgoračkom polju, pronađena su tri kostura. Izgleda da osobe nisu bile vezane i da su pobijene strojnom paljbom.

Kraj jednoga tijela nalaze se ostatci redovničke krunice pa se radi toga pretpostavlja da bi to mogao biti **fra Maksimilijan Jurčić** kojeg su partizani uhitili u Ljubuškom 28. siječnja 1945. i s drugima odveli prema Vrgorcu u svom bijegu pred braniteljima Širokog Brijega. Škrapa s lijeve strane puta također sadržava tri tijela. Osobe su bile vezane, a najmanje jedna od njih ubijena je metkom u

Vjerljativi posmrtni ostaci fra Maksimilijana Jurčića

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom druge polovice listopada i prve polovice studenoga 2008., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesobično pomogli:

Tomislav	Javor	Gospić	500,00
Adelka	Nikolić	Vinkovci	500,00
Olga	Verteš	Zagreb	200,00
Marijan	Čuvalo	Zagreb	200,00
u k u p n o		1.400,00 Kn	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

zatiljak. Tijela su inače zbacana u malen prostor, te su njihovi ostatci u trošnom stanju zbog velikog protoka vremena i atmosferskih utjecaja.

Sva pronađena tijela prevezena su na patologiju KBC u Splitu. Nakon što bude napravljena DNK analiza, rezultati će biti uspoređeni s DNK uzorcima rodbine pobijenih hercegovačkih fratara. U slučaju potvrdnog ishoda, Hercegovačka franjevačka provincija preuzet će tijelo svoga člana (ili članova) i dostojno ga pokopati. Svi oni koji misle da bi netko njihov mogao biti među pronađenima, trebat će dati uzorak krvi najbližeg srodnika ubijenog u KBC Split. (R.)

NESMILJENO KOMUNISTIČKO ZLOSILJE NAD OBITELJI MARIĆ "ŠEPIĆ" IZ POSUŠJA

Ovo svjedočenje iznosim prema dokumentima te iskazu gospodina Živka Marića, čija je uža i šira obitelj doživjela strahotne progone od srjakomunističkih slugu i hrvatskih izroda. Početci tih dramatičnih pogroma, menticida i ubijanja sežu već nakon partizanskog zauzeća Posušja, što se dogodilo 1. studenoga 1944., kada je Živkovu djedu Grgi Mariću oduzeta mirovina, koju je do tada zaslужeno uživao. Kao razloge posvema bezpravnoga oduzimanja Grgine mirovine, partizanski zlosilnici su naveli nazočnost njegovih sinova, Bože i Ante, u postrojbama Hrvatskih oružanih snaga te Grginu pomoći ustašama.

Nu, nova "narodna vlast" nije na tome stala! Štoviše, za Grgu Marića, rođenog 1894., poljodelca i težaka; nastanjenog u selu Vinjani kod Posušja (zaselak Vučipolje), oca sedmoro djece, 28. siječnja 1945., u dokumentu br. 38, Punomoćstvo zloglasne OZN-e za Posušje, uputilo je Vojnom судu komande III. područja 29. udarne divizije NOVJ Ljubuški, Optužniču (dокумент u prilogu - op: I. K.), u kojoj je, između ostalog, stajalo: "Dana, 08. 01. ove godine kada je jedan Vod Narodne Odbrane došao u selo Vučipolje općina Posušje, do kuće optuženog, te isti su primjetili gdje odmetnici se nalaze kod pomenutog. Kada su odmetnici primjetili vojsku NO-e isti su iz kuće optuženog otvorili paklenu vatru na vojsku, na što je ista vojska NO-e reagirala. Isti su počeli bježati iz kuće. U tom momentu vojska je došla u kuću i našla je za stolom hranu i piće koju su odmetnici jeli. Optuženi priznaje da je hranu dao on istima, kao i da je i ranije imao vezu stalno sa odmetnicima, jer i njegov sin Ante se nalazi u odmetničkim bandama. Također mu se jedan sin nalazi u Jasenovcu od 1941. godine...".

Nedugo iza toga, točnije 12. veljače 1945., u Ljubuškom je partizanski sudski istražitelj, podporučnik Đuro Bosnić, saslušao optuženog Marića: Iz Zapisnika br: 17/3/III (dокумент u prilogu - op: I. K.) sa saslušanja, može se očitati doslovno sljedeći Grgin iskaz: "Priznajem da su u mojoj kući bili škipari

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

koji su od Duvna, među njima neki ustaša **Kapulica** (Mirko Kapulica - op: I. K.). Oni su došli u moju kuću 08. 01. 1945. godine predpodne. Pola sata kasnije došla je partizanska vojska i razvela se borba. Škipari su utekli, a mene su uhapsili. Škipara je bilo pet. Imam sina Božu u ustašama, ne znam gdje se nalazi. Mlađi sin Ante nalazi se u škiparima."

Glavni svjedok u iskazu protiv Grge Marića bio je hrvatski odpadnik, danas pokojni **Jozo Petrić**, koji je još kao ustaški tabornik potajno radio za partizane. Na njegovo duši su brojni partizanski zločini počinjeni u poraću Drugoga svjetskog rata na području tadanjeg kotara Posušje, koje sam opisao podrobno u guslarskoj pjesmi "Nevini mučenici". Pjesmu je objelodanio na audio-vrpci te je odguslio hrvatski guslač **Tomislav Kovač**. Jozo Petrić, iz sela Vinjana kod Posušja, teretio je Grgu Marića za preprodaju robe. Zar je Grgo mogao obitelj hraniti nakon što su mu partizani oduzeli mirovinu, posuškim zrakom ili partizanskim parolama?

U Ljubuškom, 15. veljače 1945., protiv Grge Marića je podignuta Optužnica (prijepis dokumenta u prilogu - op. I. K.) te donesena i Presuda (također u prilogu - op. I. K.). U spomenutoj Optužnici br. 17/4/III i Presudi Sudskog vijeća u sastavu: kapetan **Frano Budimir**, poručnik **Martin Čule**, partizanski zapovjednik Ljubuškog **Marijan Primorac** te istražitelj i optužitelj podporučnik **Đuro Bos-**

nić - uglavnom se ponavljaju optužbe iz Optužnice od 28. siječnja 1945. i iz Zapisnika od 12. veljače iste godine, te se dodaje u Optužnici: "Preko svog mlađeg sina Antuna optuženi je održavao stalnu vezu sa odmetničkim bandama. Na taj način optuženi je surađivao kao pomagač sa okupatorom i neprijateljem, te izravno služio neprijateljskim škiparskim bandama. Na osnovu izloženog smatra se da je ova optužnica opravdana i na zakonu osnovana." A u Presudi napisanoj "u ime naroda Jugoslavije", stoji: "Kao osnov izloženog, a u smislu člana 14. Uredbe o Vojnim sudovima, sud je optuženog Grgu Marića kao narodnog neprijatelja osudio na kaznu smrti, streljanjem, gubitak časnih prava i konfiskaciju imovine u korist NO fonda. /.../ Na osnovu unaprijed iznijetog utvrđeno je, da je Grgo Marić pomagao Škiparima, dakle je kao narodni neprijatelj učinio krivično djelo predviđeno u članu 14. Uredbe o vojnim sudovima. Takovim svojim radom on se teško ogriješio prema narodu i našoj mladoj državi baš u ovim krajevima gdje neprijatelj našeg naroda uporno nastoji da odredi svoj utjecaj na narodne mase koje je zauvijek izgubio. Narod ovoga kraja iz posljednjih događaja najbolje vidi da već potučeni neprijatelji ustaše, Nijemci i četnici idu za tim da prije svoje potpune propasti učine što više zla i što veći broj zavedenih ljudi povuku za sobom u neizbjježivu propast. Krvno povezan, preko svojih sinova sa ustaškim pokretom, karakterno potpuno pokvaren, Sud je stekao uvjerenje da je Grgo Marić nepopravljivi protivnik NOR-a, pa ga je osudio najtežom kaznom uvjeren da će ta kazna biti stroga opomena svim narodnim neprijateljima da se pokore narodnoj vlasti i vrate na pravi put mira i reda. Ova je presuda izvršena. Smrt fašizmu - sloboda narodu."

Osuda je, dakle, izvršena istoga dana, 15. veljače, 1945., čime su okončani sustavni, smišljeni, bestijalni progoni Grge Marića, njegovim strijeljanjem u Ljubuškom. Poslije Grgina strijeljanja, s još dvojicom strijeljanih, javno je tri dana izložen na ulici, radi zastra-

Šimun i Krešo Marić 1955.

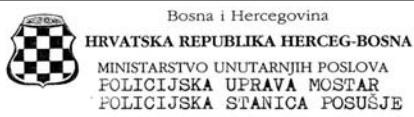
šivanja hrvatskog naroda u Ljubuškom. Grgina supruga i Živkova baka **Anda** u više navrata, bezuspješno je od partizana tražila povrat Grgine mirovine, kako bi ostvarila pripadajuća prava samohrane majke sedmoro djece.

Početkom ožujka 1956. ubaša Jozu Petrica verbalno i s punim pravom su napali u Posušju Grgini sinovi: **Šimun** (Živkov otac) i Živkov stric **Krešo**, jer su došli do provjerene spoznaje kako je Petric debelo umiješan u smaknuće njihova oca Grge u Ljubuškom. Polučak toga nije bila samo njihova bezovlačna uhidba, već su prebijeni i svezani odvedeni u zatvor u Mostar. Tada je Grgin sin Krešo izjavio: "Osvetit će svoga oca, makar završio na Golom otoku." Nakon što je presudom Sreskoga suda u Lištici (današnji Široki Brijeg) od 21. ožujka 1956. osuđen na tri mjeseca zatvora (dokument u prilogu – op. I. K.), Krešo poslije toga provodi višegodišnju robiju u Mostaru, Splitu, Staroj Gradiški tenu Golome otoku tri godine i 1 mjesec (dokument u prilogu – op. I. K.). Poslije izlaska s robije, Krešo, kao i njegov brat Šimun, neprestance su bili praćeni i provocirani od komunističkih vlasti u Posušju. Krešo je zbog robijaškog staža ostao bez posla mehaničara u Posušju, pa je posao u istoj automehaničarskoj struki našao u susjednome Duvnu (današnji Tomislavgrad). Sve patnje koje je po komunističkim kazamatima podnio, pomogle su mu umrijeti 1997. godine. Grgine sinove, Šimuna i Krešu, kroz izvješća Udbe o praćenju i komentare, spominje i dr. Radoslav Marić u knjizi "Moja polnočka".

Pak, nakon što je Živkov otac Šimun poslije verbalnog napadaja na Jozu Petrica proveo dva mjeseca strogoga zatvora u Mostaru 1956., pušten je, ali stalno provočiran, praćen i progonjen od onodobnih komunističkih vlasti, što će polući njegov odlazak, početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća na rad u Njemačku. Nu, ponukan biblijskim riječima: "Kao ptica daleko od gnijezda svog, takav je čovjek daleko od svojeg zavičaja" /Izreke 27,8/- Šimun se iz Njemačke vraća polovicom šezdesetih godina te teretnim vozilom kruh svagdanji zarađuje kao autoprijevoznik. Nadalje je pod budnim okom Udbe, s kojima je više puta bio u verbalnim obračunima. Udba ga 1971. u Posušju pokušava dva puta bezuspješno ubiti. Na žalost, treći put, u proljeće 1971., na tajnome sastanku posuških ubaša, kojem je

nazočio zloglasni partizan, **Ivan Marić**, dogovoreno je kako Šimuna treba likvidirati "zbog stalnih provokacija protiv partizana". To se i dogodilo u rano proljeće 1971. u Vučipolju kod Posušja. Petrica ubaša su ga na mrtvo ime pretukli i ostavili, misleći da je mrtav. Poslije toga nemilog čina Šimun je završio, jedva dajući znakove života, na Intenzivnom odjelu bolnice u Mostaru gdje je proveo, presječenoga grkljana, slomljene ruke i noge, rebara, isječene glave i izbodenih tijela – mjesec dana (opis oca Šimuna dao mi je njegov sin Živko – op. I. K.). Nakon izlaska iz bolnice i mukotrpne oporavka u trajanju od mjesec dana (svatko se čudio da je uopće ostao živ!), Šimun još slab i neizlijeken sjeda u teretni auto, netom je skinuo gips, te nesretno pogiba, 24. lipnja 1971., u prometnoj nezgodi u Brini kod Posušja.

Počinitelji zločina nad Šimunom su tek formalno osuđeni na sudu u Mostaru na samo šest mjeseci uvjetne zatvorske kazne, ali nitko od počinitelja zlodjela nije odležao ni jednog dana zatvora. Međutim, počinitelje ovoga gnušnog zlodjela izravno i neizravno sustigla je Božja ruka: jednomu se supruga nehotice otrovala, drugomu je supruga izvršila samoubojstvo skokom u čatrnu, treći je preminuo uslijed raka krví, a četvrti se polomio u prometnoj nezgodi, baš kao što je on lomio na smrt Šimuna Marića. Tako su se na stanoviti način obistinile starozavjetne biblijske riječi: "Tko jamu kopa, sam u nju pada, i tko kamen valja, na njega se prevaljuje" /Izreke 26,27/, ili novozavjetne biblijske riječi apostola Pavla: "Ne osvećujte se, ljubljeni, sami, nego to prepustite srdžbi Božjoj, jer stoji pisano: - Osveta je moja - veli Gospodin - ja će užvratiti!"/Rimljanim 12,19/. •

Broj: 03-9/4-02-235-4/95.
Dana, 27.02.1995.god.

Na podnijeti zahtjev Kreše Marića, a na osnovu članka 171. Zakona o općem pravnom postupku izdaje se :

U V J E R E N J E

Da Krešo Marić sin Grge i majke Anda, rođene Kraljević, rođen 1932. godine u Vinjanima, općina Posušje, prolazi kroz kaznenu evidenciju ove Policijske stnice i to:

- Presudom Sreskog suda Široki Brijeg br. Ks:50/56. od dana 21.03.1956. godine po čl. 170/2 i 153 KZ, na kaznu zatvora u trajanju od dva /2/ mjeseca.
- Presudom Okružnog suda Novo Mesto br. K:86/56. od dana 6.06.1956. godine po čl.250/2. t. 1 KZ, na kaznu zatvora strogog u trajanju od tri /3/ godine i jedan /1/ mjesec.
- Napomena: Okružni sud N. Mesto izrekao jedinstvenu kaznu po gornjoj presudi SS Š.Brijeg i Okružnog suda N. Mesto.
- Presudom Opć. suda Zagreb br. :860/63-13, od dana 11.10.1963. godine po čl. 271/l i 3 KZ na kaznu zatvora u trajanju od četiri /4/ mjeseca.
- Rješenjem SJS Zagreb broj 14/526 od 11.11.1969. godine naprijed navedena kazna se briše.
- Presudom Okružnog suda Split br. Kk:147/63. od dana 3.03.1964. godine po čl.271/l i 3 KZ na kaznu zatvora u trajanju od dva /2/ mjeseca uvjetno 1. godina.
- Presudom Općinskog suda Zagreb br. K-860/62. od dana 6.02.1964. godine po čl.271/l i 3 KZ na kaznu zatvora četiri /4/ mjeseca.
- Rješenjem Općinskog suda Zagreb broj 14/74-71 od 21.02.1971. godine briše se navedena kazna.
- Rješenjem Okružnog suda Split KV-546/79. od 25.10.1979. godine briše se izrečena osuda broj K:147/63. od 3.03.1964. godine.

Zapovjednik PS
Zeljko Jukić

KRIŽARI NA PAPUKU I OZN-a OD SREDINE 1945. DO KRAJA 1946. GODINE (VIII.)

O ovome imamo svjedočenje već prije spomenutog **V. Filipovića**.¹ On se u užem krugu svojih prijatelja prilikom posjeta Virovitici hvalio kako je lovio **Mesarova** po Papuku. Ispričao je kako je zbog toga iz Zagreba postavljen za šefa OZN-e u Daruvaru. Ovo je njegovo svjedočanstvo vjerodostojno. **Pavao Popović**, koji inače piše za okružnu OZN-u iz Daruvara,² navodi da je V. Filipović – Huso šef drugog odjeljenja OZN-e u Daruvaru u to vrijeme. On još piše da je Valent preuzeo zadatku da ubaci dva krajšnika u jednu grupu ustaša otkrivenih kraj Daruvara, kako bi ih likvidirao. Iz toga proizlazi da se to odjeljenje zaista bavilo protuterističkom djelatnošću. Jedan od prisutnih se odvazio i rekao: „Valent, pa ti znaš da Martin nije ništa kriv“. Na to je on rekao: „Znam, ali on bi nam kasnije smetao“.

Kako Mesarova nisu uhvatili na Papuku, počeli su grozničavu potragu kod rodbine u Novom Virju u drugoj polovici prosinca 1945. Kopali su po gospodarskim zgradama, pretraživali kuće, zvali na ispitivanje. Noću su postavljali zasjede. Govorili su: „Znamo da se Martin skriva kod vas, uhvatit ćemo ga mi“. Potraga kulminira 2. siječnja 1946., kad hapse oko 40 ljudi i Martinovu kćerku, 19-ogodišnju **Doricu**. Sve su ih odvezli u Koprivnicu. Još istu večer počeli su je ispitivati metodom mrkve i batine. Jedan je glumio brižnoga, dobrog i povjerljivog, a drugi zločestoga i divljeg. Ovaj je zločesti upadao u sobu i zaletavao se kao da će ju svakog časa udariti, a dobar ju je branio. Stalno je postavljano pitanje: „Gdje ti je otac, ti to sigurno znaš“. Kad je nisu slomili, odveli su je pred neku sobu koja je bila mučionica. Kad su otvorili vrata, tu su se dogadale strahote. Ljude su tukli, a kad bi ovi okrvavljeni pali na pod, skakali bi po njima i cipelarili ih. Ona nije mogla to gledati, pa su joj oni držali glavu. Rekla im je odlučno: „Vi mene odmah ubijte, ništa ne znam“. To ih je zbumnjivalo, jer su bili naučeni da ih pojedinci mole za život, govoreći da će im sve reći. Drugi dan se odjednom sve promijenilo. Odveli su je iz

Piše:

Ivan MESAROV

zatvora u vojarnu, smjestili u jednu sobu i još pridodali jednog vojnika da loži vatru, jer je bilo jako hladno. Zašto je nastao ovaj obrat?

Vratimo se na Papuk. Skupina križara na čelu s Mesarovim skrivala se na Papuku do prve polovice prosinca. Zima je bila sve jača, a ostali su bez logistike. OZN-a je nadzirala sve veze koje su imali preko

roda okruga Daruvar od 20. prosinca 1945.,³ skupina od oko sedam nepoznatih vojnika naišla je na zasjedu 17. prosinca. Trojica su poginula, a ostali su pobegli. Oni nisu znali tko su ova tri poginula, kako su napisali „bandita“. Pristupili su identifikaciji, jer su sumnjali da je jedan od njih Mesarov. Pozvali su dva njegova sumještana iz Korije. Jedan je bio **Tomo Lalić**. Između trojice ubijenih prepoznao je M. Mesarova.⁴ O tome je kasnije pričao Martinovoj suprudi. Prema opisu odjeće u kojoj je bio, supruga se uvjerila da je to

Jakov Blažević, tužitelj nadbiskupa Stepinca

seljaka podno Papuka. Zaključili su da se neće moći održati preko zime. Zato su donijeli odluku da se prebacite na Bilogoru. Tamo će doći u prijateljsko okruženje. Ujedno će se približiti svojim kućama. **Jančijev** je bio iz Đurđevca, **Paulin** iz Virovitice, a **Martin** je bio vezan za Novo Virje. Za ostale se ne zna. Oni su se spustili s Papuka i trebali proći kraj Daruvara. Prošli su selo Donji Vriski i produžili prema Donjem Vukovju. OZN-a je pretpostavljala da će se oni svakako nastojati prebaciti na Bilogoru, pa je radi toga zasjedu postavila u Donjem Vukovju. Cijela je grupa naišla upravo na tu zasjedu. Prema izvještaju Odjeljenja za zaštitu na-

stvarno bio Martin. Načelnik odjela narodne sigurnosti **Novaković** u dnevnom izvještaju javlja ministarstvu unutrašnjih poslova: „Izvidima je ustanovljeno da je jedan od trojice M. Mesarov iz Korije, kotač Virovitica, bivši zastupnik HSS-a od 1935. – 1938.“ To je isto objavljeno i u *Vjesniku* početkom siječnja 1946.⁵ Ovo je bio razlog što je OZN-a u Koprivnici pustila njegovu kćerku, jer se uvjerila da ona zaista ne zna gdje joj je otac.

Ivan Žagić-Učo

Nije poznato tko se je krio iza imena **Ivan Žagić** – kodnog naziva „Učo“,⁶ ili, kako OZN-a navodi, «naš povjerenik». U dokumentima OZN-e zadnji put se spo-

minje 25. listopada 1945. pod nazivom „naš povjerenik“. Neosporno je utvrđeno da je Žagić bio OZN-in čovjek. O tome najbolje svjedoči izjava **Mamerta Margetića** na suđenju. Na pitanje predsjednika suda: „Gdje ste upoznali Žagića?“, Mamerto odgovara: „Ivana Žagića agenta upoznao sam u Virovitici“.⁷ Naglašavajući riječ *agent*, on želi pred ostalima otkloniti sumnju da je on bio veza s OZN-om. On je doveo Žagića u franjevački samostan. Svi optuženi su svjesni da ih je netko kao na pladnju izručio OZN-i. Sumnje prvo padaju na Mamerta i zato ih on želi otkloniti. Unatoč ovom opravdanju, **Crnković** je po izlasku iz zatvora bio frustriran na svako spominjanje imena Mamertova, pripisujući mu nestalne karakterne osobine.

Dokaz Žagićevog djelovanja za OZN-u su i dokumenti u kojima ga se spominje i na jednoj i na drugoj strani. Izvještaj OZN-e iz Virovitice govori da je «Učo otisao na jednu vrlo važnu vezu», ili «Učo se sada nalazi u Zagrebu». S druge strane, nalazimo ga u korespondenciji M. Mesarova, gdje mu on piše: „Gospon Učo, po ovim skicama dajte izraditi zastavu i blagoslovite ju“.⁸ Kasnije ga nalazimo 7. studenog 1945., kad je vjerojatno cipelario Crnkovića u podrumu u Zagrebu. Za Crnkovića se u literaturi navodi da je uhićen 21. studenog 1945. U presudi stoji da mu se u služenje zatvorske kazne uračunavaju i dani provedeni u istražnom postupku od 7. studenog 1945.,⁹ što je zapravo točan datum Crnkovićeva uhićenja. Isto tako se kod Mamerta navodi 24. studeni 1945. godine, a sigurno znamo da je uhiće na Badnjak 1945. godine. **Ana Vrbančić** je uhićena u zimi 1945. u Zagrebu, dok je išla na neku vezu. Odvedena je u Đorđićevu. Ona kaže da je iz sobe vidjela „Uču“ kako prolazi hodnikom.¹⁰ Kad je supruga M. Mesarova poslije suđenja **A. Stepincu** čitala zapisnike, odmah je reagirala: „Crnković je rekao samo ono što je OZN-a znala.“ Ona je bila najupućenija u sva zbivanja. Znala je što OZN-a nije uspjela doznati. U istražnom postupku nije utvrđeno da je Crnković organizator križarskog pokreta na Papuku. Dalje OZN-a nije doznala za Crnkovićevu organizaciju odlaska u križare i

njegovu stalnu vezu na relaciji Kaptol – Papuk. Na suđenju se odvojeno tretira Zagreb od „grupice“ križara na Papuku. Crnkovićeva uloga kao organizatora nije na suđenju do kraja otkrivena, kao ni daljnji planovi širenja pokreta na Hercegovinu i druga područja. Dva su razloga za to. Prije smo rekli da su Žagićevi izvještaji kod viših organa stvorili sliku kako sve organiziraju on i OZN-a. Tako se uloga Crnkovića izgubila u službenim dokumentima OZN-e. Druga je vjerojatnost bila da Žagić više nije bio

Šimečkim, stupio u vezu s **Anom Juroš** i pristao joj nabaviti razne materijale za ustaškog bojnika **Medvidovića**, koji se krio u Dalmaciji; što je dana 21. listopada 1945., nakon što je izradio skicu zastave predviđenu za križare i nakon što je skicu poslao križarskom vođi grupe na Bilogori Martinu Mesarovu, koju je ovaj odobrio, dao izraditi zastavu sestrama milosrdnicama u Zagrebu, a kad je zastava bila izrađena i blagoslovljena u kapelici nadbiskupskog dvora, tu je zastavu osobno predao ustaškom bojniku **Domoviću**

Aleksandar Ranković

prisutan u istražnom postupku. Toga je posao svjestan i sam Crnković, pa je svu odgovornost svalio na Žagića. On je izjavio da ga je Žagić zaveo i osobno upleo u ove križarske avanture. To je moralno zbuliti istražitelje, jer nisu mogli razdvojiti ulogu Crnkovića od uloge Žagića. Ovo je iskoristio i Mamerto te je sve inicijative u križarskom pokretu pripisao Žagiću.

To se najbolje vidi iz Crnkovićeve optužnice. Prema optužnici, stavkljalo mu se na teret da je: na zahtjev optuženoga Josipa Šimečkoga omogućio prebacivanje domobranskog oficira **Svalerna** u križare na Papuk, na način da je spomenutom dao vezu preko koje se ovaj prebacio; na zahtjev optuženog **Ivana Šalića**, pozavši se s njim kao i prije navedenim

negdje u šumi u Podravskom Kloštru; što je prebacio razne materijale, koje je dobio od optuženog Šalića, optuženog Šimečkog, opatica iz bolnice na Vinogradskoj cesti u Zagrebu i drugih, pa je tako primjerice prebacio 4 paketa raznog materijala, koji je u tu svrhu dobio od optuženog Šalića, pištolj marke „VIS“ i lijekove, što je u tu svrhu dobio od Šimečkog, paket lijekova koji je dobio od opatica iz bolnice na Vinogradskoj cesti, te razni propagandni materijal; što je, nalazeći se u terorističkoj zločinačkoj grupi, radio u njoj vrlo aktivno, te je tako na jednom sastanku te „grupice“, koji je 25. ili 26. rujna te godine održan u franjevačkom samostanu u Zagrebu zaključeno da se povodom održavanja kongresa Srba u

Hrvatskoj organizira školska mladež za demonstracije protiv *narodne vlasti*, a istodobno je odlučeno da se pristupi planškom i organiziranom sastavljanju i raspačavanju križarskih letaka, pa je sljedeći dan dostavio optuženom Margetiću stanovačit broj takvih letaka, da ih ovaj otpremi u Viroviticu; nadalje da je u svrhu povezivanja i aktiviranja križarsko – ustaških grupica otputovao neutvrđenog dana godine 1945. u Novo Selo kraj Dervente i tamо uspostavio vezu s nekim ustašama, koji su se krili ispred *narodnih vlasti*; da je u svrhu što uspješnijeg kretanja i djelovanja na terenu, krivotvorio legitimaciju JDŽ, nabavivši si preko svojih veza iz kancelarije skladišta prve sekcije u Zagrebu neispunjenu iskaznicu, koju je kasnije sam ispunio pod brojem 328/45., te je gore navedenim djelima organizirao i pomagao da se organiziraju oružane bande i njihovo ubacivanje na teritorij države, u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojće državno uredjenje FNRJ i organizirao udruženje koje je imalo za cilj vršenje gornjih zločina.¹¹

S obzirom na njegovu stvarnu ulogu, on je optužen za banalna djela. Po optužnici više ispada da je bio kurir u obavljanju radnji koje je netko drugi isplanirao. Te radnje se točno navode po svakome njegovom izvršenom djelu. Njegovo organizatorsko „zločinačko“ djelovanje samo se paušalno spominje bez ikakvih dokaza. To ga je spasilo smrtnе kazne. On sam misli da ga je spasilo to što je suđen s nadbiskupom Stepincom. Međutim, i **Gulin** je suđen na istom procesu pa je ipak dobio smrtnu presudu. Tako bih se ipak priklonio prethodnom stavu. Interesantno je da je obrana na sudu tražila saslušanje Žagića, ali im je odgovoren da to nije moguće zbog tehničkih razloga.¹² Postoji jedan izvještaj OZN-e iz Virovitice u kojem stoji da su likvidirali N. Žagića. Dalje navode da je to onaj koji je djelovaо na području Virovitice i bio u grupi s bivšim zastupnikom HSS-a M. Mesarovim. Zajedno je s **Pavokovićem** i Anom Vrbančić prebacio Mesarova u križare. Iako mu je izmijenjeno ime, ipak po opisu njegovog djelovanja možemo zaključiti da je to sigurno bio naš Ivan Žagić – Učo.¹³

Objašnjenje za stradanje Ivana Žagića možemo naći u načinu njegova rada. Često je dolazio u Novo Virje, kretao se sa skupinama koje su se skupljale na sjenici ma. Izravno je rukovodio odlaskom tih skupina u Podravski Kloštar. Stalno se nalazio i među drugim grupama. Tako ga prema OZN-inu dokumentu nalazimo u **Babelovoj** grupi u Novoj Gradiški. Tamo je došao, jer ga je navodno poslao Mamerto, preuzeti vodstvo nad grupom. U Novom Virju je dijelio propusnice onima čiji su bližnji bili negdje zatvoreni. Pomoću njih oni su mogli izaći iz zatvora. Tako je i suprugu Mesarovljeve kćerke, **Ivanu Matišinu**, koji je bio osuđen na smrt, dao propusnicu za bijeg iz zatvora negdje kod Bjelovara. Tamo su svake noći odvodili zarobljenike na strijeljanje, pa je očekivano da će i on doći na red. Čuo je da su neke njegove kolege pobegle pomoću nekakvih propusnica. Zatražio ju je i preko veze dobio od Žagića. Nakon bijega trebao se javiti vezi u Podravski Kloštar za odlazak u križare. Tu mu se gubi svaki trag. Kad je **Počepan** bio zatvoren u jednom podrumu u Virovitici, na zidu je našao, između ostalih, napisano i ime Ivana Matišina.¹⁴ Tako su, izgleda, završili svi oni sa Žagićevim propusnicama. Na kraju možemo reći da je vjerojatno poginuo od prijateljske vatre.

Epilog

Tijekom ovog svjedočenja upoznali smo se s time kako je križarski pokret počeo, kako je završio, te s načinom infiltracije OZN-e u tu ilegalnu organizaciju. Ostaje nam na kraju odgovoriti na pitanje, jesu li akteri ostvarili neke od svojih ciljeva. U početku je ilegalni rad Crnkovića, Mamerta i ostalih uspio u pomaganju osobama ugroženima od komunističkih represalija. Uspjelo je povezivanje i pomaganje pojedinim ilegalnim skupinama. Prodorom OZNA-e u ilegalnu organizaciju došlo je do stradavanja velikog broja ljudi.

Koji su bili ciljevi i politički program križarske organizacije? Pridobivanjem M. Mesarova u križarski pokret ispunjen je njegov uvjet da to bude HSS-ov politički program. Ciljevi pokreta jedino se mogu iščitati iz pisama M. Mesarova svojim HSS-ovim pristalicama. Oni se mogu

kratko sažeti kao centralizacija i prikupljanje jakih vojnih snaga u šumi. S tim je snagama trebalo dočekati intervenciju Engleza u proljeće 1946. Ujedno je trebalo što više ugroženih ljudi otpremiti u šumu i tako ih spasiti od svekolikih komunističkih represalija. On hoće da njegovi HSS-ovci o tome obavijeste narod, kako bi ovaj ostao vezan uz HSS i ne bi prilazio komunističkim vlastima. On nije imao iluzije da se komunistički režim može srušiti oružanom borborom, ali je podlegao propagandi o intervenciji Engleza. To nisu bila realna očekivanja i slonom na Papuku definitivno su se srušila.

Kad je o OZN-inim ciljevima riječ, možemo poći od onih koje je definirao Žagić, po Mamertovu iskazu.¹⁵ Prvo, to je prođor OZN-e u nadbiskupski dvor i prikupljanje kompromitirajućeg materijala protiv nadbiskupa Stepinca. Tu je OZN-a doživjela neuspjeh. Čim je prekinuto njezino djelovanje na Papuku, prestale su i sve provokacije prema A. Stepincu, a da do tog vremena OZN-a nije uspjela prikupiti bilo kakve materijalne dokaze protiv njega. To se najbolje vidi iz pomalo žalosne izjave **Vladimira Bakarića**: „Mi znamo da je Stepinac vođa križara, ali nemamo baš nikakvih dokaza za to“. Zato je na suđenju A. Stepinac lako odbio sve optužbe o svojoj umiješanosti. Ostale su samo optužbe da je on znao nešto o tome, jer je Žagić preko Crnkovića i Šimečkog jedino to uspio prikupiti. Drugo, postojala je namjera kompromitiranja **Radićeve** obitelji kao jedine legalne oporbe. Tu također OZN-a nije uspjela. Jedino je **Mira Radić** suđena i zatvorena u KPD Slavonska Požega. Treće, OZN-a je najviše uspjeha imala oko Papuka. Splela je mrežu svojih agenata koji su raznim pričama mamili ljudi da se pridruže križarima u šumi. Često je koristila ime M. Mesarova, koji se tamo nalazi s jakim snagama. Većina se odazvala i nastradala. OZN-a je uhvaćene likvidirala na mjestu sastanka s vezom koja je u pravilu bila OZN-a: likvidacija je opisana u njihovim dokumentima kao rutinski posao. Jedan izvještaj, koji je iz Virovitice poslan u Zagreb, kaže da imaju mnogo uhvaćenih križara, ali nemaju hrane za njih. Traže da ih Zagreb primi, jer nisu svi za likvidaciju.

OZN-a je sama određivala tko je za likvidaciju a tko ne. Rijetki su imali sreću da su završili u zatvoru. I najviši partijski prvaci su znali za ove likvidacije.¹⁶ Tako u fondu Vladimira Bakarića nalazimo jedan izvještaj iz Bjelovara. U njemu piše: „**Majdaka** smo uhvatili, ispitali i likvidirali“. OZN-a je znala za kretanje najviših ustaških generala po Hrvatskoj. To su bili **Boban, Luburić, Moškov, Vrban** i drugi. Bilo je pokušaja da se i oni uvuku u zamku. Zato je pušten glas da je šuma puna križara, ali nedostaje visokih časnika. O tom pokušaju govori i pismo, koje je pokazano na suđenju, a dao ga je Šalić Crnković i Žagiću za Gulina.¹⁷ Oni su preko Gulina trebali uspostaviti vezu s Moškovim. Tu OZN-a nije imala uspjeha zbog svoga prerano otkrivenog djelovanja na Papuku. Najviše rangirani ustaše koje su uspjeli dobiti, bili su do položaja ustaškog tabornika. Na kraju se može reći, većina ovih stradalih rado bi bila izšla na jedno pošteno suđenje, jer se smatrala nedužnima. Njihova jedina krivnja ja bila što su pripadali raznim postrojbama Nezavisne Države Hrvatske. U zatvorima su bili svjedoci noćnog odvođenja zatvorenika, koji su kasnije likvidirani. Tu su stalno strahovali čekajući i svoj red. Prebjegi iz križnog puta doživjeli su stradanja i gubitke života svojih kolega. Bili su svjedoci strijeljanja uhvaćenih koji su se skrivali po svojim kućama. Odlazak u šumu bila im je jedina mogućnost da spase život, smatrali su oni.

Bilješke:

1. Kad je Valent ovo pripovijedao, bio je nazočan šef računovodstva stolarskog poduzeća „Hrast“, Šemper iz Virovitice. Kad se kćerka Martina Mesarova, Dorica Matišin, pedesetih godina zaposlila u tom poduzeću, on joj je taj razgovor prepričao.
2. HDA, ZD SDS SRH, Izvještaj OZN-e za Daruvar 1945.
3. HDA, ZD SDS SRH, Odjeljenje za zaštitu naroda Hrvatske Daruvar, Izvještaj od 10. 12 do 20. 12. 1945.
4. HDA, ZD SDS SRH, Ministarstvo unutarnjih poslova Odio narodne sigurnosti, Zagreb, 20. 12. 1945.; Dnevni izvještaj koji je potpisao načelnik odjela Novaković, navodi da je

izvidima ustanovljeno kako je jedan od trojice Martin Mesarov.

5. Ostala identificirana dvojica bila su: Janjićev, ustaški tabornik iz Đurđevca i Paulin iz Virovitice. Obojica su otišla sredinom srpnja 1945. iz Kloštra zajedno s Mesarovim u križare, zajedno su bili na Papuku do 16. prosinca 1945., te su zajedno poginuli kod Daruvara.
6. Prema Sulimančevim ocjenama, to bi mogao biti Gašparević, učitelj iz Grubišnog Polja (S. Sulimanac, Naše pravice, 28., 29.)
7. Fond V. Bakarića, knjiga 2-5
8. Z. Radelić: „Križari: gerila u Hrvatskoj 1945.-1950.“, Zagreb, 2002.
9. Fond V. Bakarića, knjiga 2-5
10. Ovo je Ana Vrbančić pričala autoru.
11. Fond V. Bakarića, knjiga 2-5
12. Z. Radelić, nav. dj.
13. HDA, ZD SDS SRH (88,015/30 Virovitica); Rekonstrukcija banditizma kotara Virovitica; Elaborat 11. 12. 1961. godine; II. KRIŽARI, str. 15.
14. Ovo je Mato Počepan ispričao autoru u Virovitici.
15. Fond V. Bakarića, knjiga 2-5
16. HDA CK SKH Vojna komisija 2; Bilo je i onih koji su „poštivali pravnu državu“. Tako izvještaj kaže: „Na Županji otkrili cijelu vezu, u Gradiški pristupit ćemo hapšenju. Da li možemo bez suda na licu mesta likvidirati nekoja lica?“
17. Fond V. Bakarića, knjiga 2-5

Izvori:

- Hrvatski državni arhiv (HDA), Izvještaj o oružanim bandama u Hrvatskoj 25. 10. 1945
HDA, Banditizam Virovitica
HDA CKSKH VK 134 i 135, Izvještaj OZN-e za Hrvatsku
HDA, Izvještaj o oružanim bandama u Hrvatskoj
HDA, Bivše građanske stranke na Kotaru Virovitica

Svjedoci: Barbara Mesarov, Dorica Matišin (kći M. Mesarova), Ivan Mesarov (sin M. Mesarova), Dario Crnković (sin Josipa Crnkovića), Ana Vrbančić, Mato Počepan, Valent Filipović, Tomo Lalić, fra Bonaventura (prezime?, op. ur.).•

MIROGOJ

*Neorenesansno
zdanje
obgrlio
carminski
bršljan .*

*Stotinu
svjećica
treperi
na
lila
ekranu
tame.
Koliko je
duša
pred
nama
prošetalo
rame
uz rame.*

*Sve tako
hitro
proleti...
Vrijeme
sve
uzdahe
brisće
i sve
suze
je
skrilo –
i sve
što
nam
je
bilo
milo.*

*Okersko lišće
se tiska
na vlažnu
tlu
oblutka.
Odjekuje
iz daljine
cvrkut
zebe
iz njezina
kutka.
Koliko je nestalo
ljudi
i
Smrt
nam je
postala
bliska.
A ipak nas
život
još vabi
u blistave
svoje dvore.
Na sjeveru
našega
grada
svjetlucaju
rubovi
gore.*

Višnja SEVER

Marica Karakaš Obradov:

ANGLO-AMERIČKA BOMBARDIRANJA HRVATSKE U DRUGOME SVJETSKOM RATU

Saveznički zračni napadi na Nezavisnu Državu Hrvatsku 1943.-1945.

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2008., 364 str., ilustr.

Zračni napadi i saveznička bombardiranja u Drugome svjetskom ratu su transnacionalno iskustvo, i to ne samo na europskom kontinentu, koje nije zaobišlo niti područje Nezavisne Države Hrvatske. U sklopu ratnih napora saveznika, zračni napadi na protivničku stranu bili su usmjereni na strateške ciljeve, naime na uništenje i slabljenje vojnih potencijala neprijatelje, kao i na demoraliziranje stanovništva. Tijekom Drugoga svjetskog rata, posebice od potkraj 1943., saveznički zračni napadi na područje NDH postaju učestali.

Knjiga "Anglo-američka bombardiranja Hrvatske u Drugom svjetskom ratu. Saveznički zračni napadi na Nezavisnu Državu Hrvatsku 1943.-1945." prošireni je magistarski rad autorice, obranjen 2006. na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je nastao u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu "Ljudski gubici Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i poraću".

U poglavljima "Historiografija i izvori o savezničkim bombardiranjima NDH", "Saveznička bombardiranja u tisku i promidžbi NDH i partizanskog pokreta te saveznička promidžba za Jugoslaviju", "Ustroj i djelovanje Narodne zaštite", "Saveznička bombardiranja i zračni napadi", "Žrtve savezničkih bombardiranja u jugoslavenskim popisima žrtava rata (1947., 1950. i 1964.) i hrvatskim žrtvoslovima objavljenim poslije 1990. te pitanje ratne (od)štete počinjene od saveznika", autorica je prikazala mnogobrojna važna i nezaobilazna pitanja za poznavanje i razumijevanje savezničkih bombardiranja NDH u Drugom svjetskom ratu.

Prema zemljopisnom načelu prikazana su, na temelju uvida u brojne izvore i literaturu saveznička bombardiranja i zračni napadi na pojedine gradove i naselja, te njihovu bližu ili šиру okolicu (Dubrovnik, Metković, Makarska, Šibenik, Zadar, Korčula, Šolta, Brač, Knin, Rijeka i Pri-

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER

morje, Karlovac, Jastrebarsko, Ogulin, Zagreb, Varaždin, Sisak, Nova Gradiška, Okučani, Novska, Jasenovac, Bjelovar, Daruvar, Požega, Virovitica, Slatina, Slavonski i Bosanski Brod, Osijek, Vukovar, Vinkovci, Zemun, Sarajevo, Mostar, Travnik, Bihać, Banja Luka, Prijedor), a unutar svake cjeline kronološkim redom opisana su događanja vezana uz savezničke napade.

Posebno je na temelju onodobnog tiska

Knjiga s posebnim naglaskom obrađuje posljedice djelovanja savezničkog zrakoplovstva, posebice ljudske gubitke i materijalnu štetu. Dakle, predmet rada je malo poznato, i uglavnom ispolitizirano i u javnosti netočno predstavljano pitanje savezničkih bombardiranja NDH tijekom Drugoga svjetskog rata. Kao takav, ovaj rad je važan doprinos u sustavnom proučavanju ljudskih i materijalnih gubitaka Hrvatske u Drugome svjetskom ratu. Prema mišljenju autorice, ova knjiga može potaknuti preispitivanje odnosa historiografije i viktimalogije, ali i javnosti, prema fenomenu kolateralnih žrtava i kolateralne štete.

i arhivskog gradiva obrađena problematika savezničkih bombardiranja u tisku i promidžbi NDH i partizanskog pokreta, prikazujući kako su saveznička bombardiranja korištena u promidžbenom djelovanju vlasti NDH protiv partizanskog pokreta, te kako je propaganda partizanskog pokreta koristila savezničku zračnu djelatnost za svoje probitke. Također je posebno obrađeno djelovanje Narodne zaštite NDH koja je bila glavni nositelj pasivne zračne zaštite, a osnovna zadaća njenog djelovanja bilo je spašavanje ljudi i imovine i izgradnja skloništa. Kao nezaobilazno i važno pitanje, autorica obrađuje i pitanje ratne (od)štete počinjene od saveznika.

Zračni napadi na NDH trajali su od listopada 1943. do svibnja 1945. i bili su dio ukupne strategije savezničkih snaga. Naime, otežati izvlačenje njemačkih vojnih snaga i materijala s grčkoga i jugoslavenskog područja. Na temelju dostupnoga arhivskog gradiva, autorica navodi da su tijekom 1943. izvedena 53 napada na NDH, tijekom 1944. da je izvedeno 459 napada, a 1945. da je izvedeno 128 napada. Napadi su bili najčešći na području Splita, Slavonskog i Bosanskog Broda, Zagreba, Zadra, Rijeke i Šibenika. U tim je napadima u Hrvatskoj poginulo 5246 osoba, od toga 768 vojnika, a 3514 osoba je ranjeno, od toga 295 vojnika. U Bosni i Hercegovini su poginule 2603 osobe, a

1535 ih je ranjeno. Najviše stradalih je bilo na području Slavonskog Broda, Bihaća, Splita, Sarajeva i Zagreba. Bombardiranja su ostavila trajni trag i na brojnim gradovima, jer su uništeni cijeli gradski predjeli, što je u mnogim gradovima izmjenjilo stoljećima stvaranu fisionomiju (Slavonski Brod, Zadar, Split, Bihać). Napadi su u velikoj mjeri oslabili vojne snage NDH, ozbiljno su poremetili promet, opskrbu vojske i stanovništva, te utjecali na moral.

Knjiga "Anglo-američka bombardiranja Hrvatske u Drugom svjetskom ratu. Saveznički zračni napadi na Nezavisnu Državu Hrvatsku 1943.-1945.", najsustavniji je i najopširniji izvorni znanstveni rad, pregled i analiza mnogobrojnih izvora i radova o problematici savezničkih bombardiranja NDH. Rad je utemeljen na svim relevantnim objavljenim izvorima i literaturi o savezničkim bombardiranjima NDH, pisan je znanstvenom metodologijom. Nastao je sustavnim izučavanjem onodobnog tiska i arhivskog gradiva. Knjiga sadržava i slikovni materijal (fotografije, crteži, preslike dokumenata i tiska, grafikoni) što je čini dokumentarnjom i zanimljivijom. Autorica se koristila uobičajenom klasičnom historiografskom metodologijom s kronološkim slijedom u obradi pojedinih pitanja. Takav pristup i najpogodniji je u obradi i prikazu naslovljene problematike. Opisnom metodom prema zemljopisnom načelu prikazana su, na temelju uvida u brojne izvore i literaturu saveznička bombardiranja i zračni napadi na pojedine gradove i naselja, te njihovu bližu ili šиру okolicu, a unutar svake cjeline kronološkim redom opisana su događanja vezana uz savezničke napade. Korištenjem i komparativne metode, podatci su izneseni pregledno i kritički su analizirani često različiti navodi i podaci iz izvora i literature o pojedinim događajima i pitanjima, odnosno kontroverzama o savezničkim bombardiranjima NDH. Statističko-kvantitativnom metodom i grafikonima ob-

rađeni su ljudski gubitci i učestalost zračnih napada na pojedine gradove i naselja, te njihovu bližu ili širu okolicu. Problematica broja i strukture stradalih u savezničkim bombardiranjima i zračnim napadima, obrađena je analizom i usporednjem svih popisa žrtava Drugoga svjetskog rata, objavljenih i neobjavljenih, te različitih žrtvoslova, nastalih u novije vrijeme. Tijek događaja i sve probleme koje obrađuje, autorica razmatra i u širem međunarodnom kontekstu, a u ocjenama pojedinih pitanja je odmjerena i nepristrana.

Knjiga "Anglo-američka bombardiranja Hrvatske u Drugom svjetskom ratu. Saveznički zračni napadi na Nezavisnu Državu Hrvatsku 1943.-1945.", obrađuje i prikazuje nedovoljno poznata pitanja iz suvremene hrvatske povijesti i namijenjena je ponajprije znanstvenoj zajednici, jer donosi potpuno nove spoznaje i ocjene problema koje obrađuje. No, kako je autorica u izričaju, a i u ocjenama brojnih pitanja koje donosi izrazito jasna, rad je razumljiv ne samo povjesničarima i istraživačima srodnih struka, nego i širem krugu čitatelja koje zanima naslovljena problematika. •

Biskupska palača u Splitu, oštećena u savezničkom bombardiranju

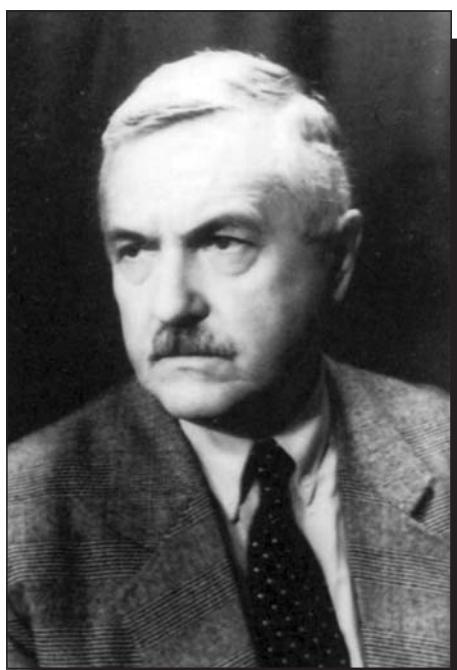
U nakladi mostarske kuće *Fram Ziral* upravo se pojavila knjiga **prof. dr. Branimira Lukšića** pod naslovom *Nedovršena Hrvatska* (Mostar, 2008., 175 stranica). Pisac, koji je povremeni suradnik i našega časopisa, bez ikakve je dvojbe jedan od najistaknutijih hrvatskih intelektualaca kršćanskoga nadahnuća. Rođen je u Splitu 1935. Pravo je u Zagrebu diplomirao 1959., magistrirao 1967., te doktorirao 1974. Na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu studira filozofiju. U domovini i u inozemstvu je objavio veći broj članaka i knjiga o etičkim, pravnim i religioznim temama, a od 1986. do umirovljenja bio je redoviti profesor na splitskome Ekonomskom fakultetu. Od 1997. do 2003. obnaša dužnost župana Split-sko-dalmatinske županije.

Najnovija Lukšićeva knjiga zbirka je sedamnaest eseja o hrvatskoj društvenoj zbilji na pragu XXI. stoljeća. Ti su eseji nastali kao prigodna razmišljanja o središnjim temama našega narodnog opstanka, ili kao izlaganja u povodu predstavljanja različitih knjiga, koje Lukšić – umjesto nezahtjevnoga i suhoparnog nabranjanja tehničkih podataka o knjizi i piscu – koristi kao povod za formuliranje svoga pogleda na svijet i na Hrvatsku. On to čini na iznimno staložen i uvjerljiv način, pitkim stilom i jasnom logikom, istodobno izbjegavajući suviše apstrakcije i filozofiski rječnik koji je kod nekih pisaca nerijetko samo pokrivalo za misaonu i etičku konfuziju. Na prvi pogled nepretenciozni, Lukšićevi eseji o središnjim povijesnim i filozofsko-političkim temama XX. stoljeća daju zapravo zaokružen sustav misli, kojega je glavna poruka pregnantno izražena naslovom knjige.

Današnja Hrvatska, dio domovine naroda koji se tako dugo i krvavo borio za svoju državu, i država koja u duhovnom smislu nikako ne uspijeva postati domovinom svih Hrvata, doista je *nedovršena Hrvatska*. Ta se nedovršenost ne ogleda samo u njezinu teritorijalnom opsegu – kako bi netko možda mogao pomisliti – nego još više u njezinoj duhovnoj osakenosti, u činjenici da hrvatska država nije prožeta hrvatskim duhom, koji bi istodobno bio duh kršćanske tradicije i europskog razumijevanja i tolerancije pre-

BRANIMIR LUKŠIĆ: NEDOVRŠENA HRVATSKA

ma drugima i drugaćnjima. Korijene takvoga stanja Lukšić nalazi u nizu teških političkih pogrešaka koje su počinili neki hrvatski političari u XX. stoljeću, ponajprije u usmjeravanju hrvatskoga broda prema jugoslavenstvu i balkanstvu, dakle

Prof. dr. Branimir Lukšić

– prema Istoku (što je, kako Lukšić ističe, primjer bez presedana u europskoj povijesti), a onda i prihvaćanjem zlokobne i zločudne komunističke ideologije. U vrijeme kad sami sebi kao narod težamo da je samo manjina prihvaćala protuhrvatsku i ateističku (pače ateizatorsku) komunističku ideologiju te režim koji ju je promicao, Lukšić hrabro i iznenađujuće ocjenjuje da je istina zapravo drugačija: organizirani komunisti (članovi komunističke stranke) jesu, doduše, bili manjina, ali je taj sustav ipak počivao na većini. Ta je nekomunistička većina, «demoralizirana pred vlastitom savješću», svojom izravnom ili neizravnom kolaboracijom zapravo služila kao produljena ruka Komunističke partije.

Lukšić ocjenjuje da je upravo demoralizana i etički rastrojena većina jedan od razloga prevlasti neokomunističkih kruševa i nakon formalnoga sloma komunis-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

tičke ideologije i raspada Jugoslavije. U novo je vrijeme došlo do simbioze dojčerašnjih boljševika i tzv. boraca za tzv. demokraciju (zapravo pobornika onoga liberalističkoga svjetonazora kojega odlikuje etički relativizam i krajnja permisivnost). Sredstvo koje ujedinjuje sljedbenike tih naizgled različitih ili čak suprostavljenih svjetonazora jest EU-forija i bezuvjetno prikljanjanje globalizacijskim trendovima. No, iz njihove perspektive europsko udruživanje nije u funkciji slobode i blagostanja pojedinaca odnosno sreće i neovisnosti naroda i država, nego je u funkciji stvaranja države *Europe*, kojoj je zadaća eliminirati kršćansku tradiciju iz duha staroga kontinenta, kako bi se osigurala dominacija amoralnoga materialističkog duha oписанog u *kapitalu*. Radi toga je Lukšić protivnik današnjega oblika europskog ujedinjenja (Europske Unije), dok je istodobno pristaša europskoga zbližavanja na temeljima ravnopravnosti, judeokršćanske predaje, antičke filozofije i rimskoga prava.

U skladu s tim polazištim, on oštro polemizira sa svima onima koji relativiziraju zločinački značaj komunističke ideologije, pokušavajući je u duhovnu baštinu mladih naraštaja prokrijumčariti pod maskom tzv. antifašizma. Pokazujući iznimno poznavanje sociološko-filosofske i politološke literature o toj temi (što za hrvatske protukomuniste, nažalost, nije previše česta pojava!), Lukšić uvjerljivo dokazuje da komunistička praksa – jednakoj kao i fašistička i

nacionalsocijalistička – nije nikakvo zastranjenje, *devijacija*, eksces u odnosu na teorijske postavke svojih ideologa, nego je kao nasilje domišljena, promicana i ostvarivana. Upravo radi toga se baš na svakome pedlju kugle zemaljske mogla ozbiljiti samo i jedino kao sustav zločina, terora, neslobode, gladi i bijede. Ni u hrvatskome slučaju, dakle, nije moglo biti drugačije. I u Hrvatskoj je njezina pobjeda označila dramatičnu cezuru u povijesti jednoga malog, zapadnjačkog i pretežno katoličkog naroda. A tužne posljedice te pobjede, kako Lukšić dojmljivo pokazuje, osjećamo i danas, na svakom koraku naše *nedovršene Hrvatske*. Njezino dovršenje značit će konačno okretanje budućnosti i napredku. Međutim, taj društveni i politički zaokret nije moguć bez konačnoga svođenja računa prošlosti, što je pothvat koji zahtijeva odvažnosti, dosljednosti i oslonca na vrijednosti iskušane stoljećima...•

Nedovršena
HRVATSIKA

Branimir Lukšić

KAŽIMIR VUČEMIL: «MRAČNA STRANA SVIJETLE BUDUĆNOSTI»

«Šesnaestog veljače 1944. godine, oko pola noći, partizani su došli iz planine u našu kuću. Uzeli su od hrane, odjeće i obuće što im je trebalo. Prije tog slučaja

Kažimir Vučemil

odgonili su naše ovce, konje, junad i volove za potrebe 'narodne vojske'. Tada su sa sobom odveli mog pokojnog djeda Stojana i oca mi Ivana. Svi u kući smo ostali plačući. Rekli sud da će ih brzo vratiti. Kad ih za dva dana nije bilo, pokojna mama Anka pošla ih je tražiti. (...) Bila je u devetom mjesecu trudnoće. Nosila je moju sestru Veselku. nakon dva dana opet je krenula preko Ljubuše u Trebišovo. taj dan je padala kiša, pripovijedala je pokojna mama, te je sva mokra kao miš došla do Šoljića kuća na Trebiševu. Sa Šoljićima se poznavala, jer su oni svračali kod nas u Oplećane, kad bi dolazili u Duvno. Tada su joj ispričali da su ih proveli kroz selo svezane i bose po onakvom vremenu i putu, te da se s njima nisu dali ni pozdraviti...

(...) No, evo što se s njima dogodilo. Kad su ih oko podne proveli kroz Trebišovo, bili su vezani konopcem jedan za drugoga. (...) Partizani su ih, naime, sa sobom vodali pet punih dana i navozarali da prijeđu u partizane, te da im se ništa neće dogoditi. Oni su to odbili. Pa i kako bi pristali kad su im ubili dva Stojanova bratića, a Ivanova stričevića, Božu, koji je bio u ustašama, te Mišku koji je bio s Kapulicom i Sičajom. Navodno su smatrali, ako bi oni prešli u partizane, kao ugledniji ljudi, prešlo bi još dosta Hrvata. Budući su to odbili, odlučili su ih ubiti. Kad su ih proveli kroz cijelo selo, te došli do ruba šume, čuli su se jauci i galama. Nakon tih jauaka oko pola sata čuli su se i pucnji iz pušaka. Svima s Trebiševa bilo je jasno: ubili su ih! Taj dan nitko ih nije smio ići tražiti, premda su bili sigurni, da su partizani zamakli preko Vrana prema Jablanici. Tu noć je pao snijeg. Napadao je preko dvadeset centimetara, pričali su Trebišani. Bilo bi uzalud ići i tražiti ih dok malo ne okopni. Poslije podne su ipak trojica Trebišana išli ih tražiti. Nisu se namjerili. Sutra oko desetak sati su opet pošli. Snijeg je već bio gotovo i otopio.

Našli su ih na samom rubu šume. Bili su bez kapa i obuće, potpuno bosi, a na grudnom košu su imali samo košulje. Pokojnom đedu Stojanu su rezali između vrata i vilice, te mu kroz taj prorez izvukli jezik pod bradu, te proboli jezik kroz koji su provukli drvice da se ne bi vratio u usta. Vjerojatno su mu to još živom učinili. Ruke i noge su im bile prebijene, vjerojatno kundacima pušaka. Obojici su pucali u glavu i prsa. Od debelog mesa mog

oca Ivana su odrezali po komad i stavili im u usta...»

Ovaj opis okrutnoga antifašističkog smaknuća oca mu i đeda potječe iz knjige **Kažimira Vučemila Mračna strana svijetle budućnosti** (Rijeka, 2008., 383 str.), koju je prije nekoliko tjedana objavio Riječki nakladni zavod. Vučemil ne ispisuje samo uzničke uspomene – iako su one središnji i nesumnjivo najvažniji dio ove knjige – nego opisuje čitav svoj život. U tu je pripovijest uneseno i obilje slika iz narodne predaje, pučkih izraza, izreka i poslovica, pa će knjiga očito biti dragocjen izvor i za etnografske studije o duvanjskom kraju u XX. stoljeću. U glavnom svom dijelu, Vučemilove uspomene osvjetljavaju politička previranja u tom dijelu BiH napose u doba Hrvatskoga proljeća, kad je – na poticaj i uz presudni udio legendarnoga **fra Ferde Vlašića** – pokrenut znameniti franjevački časopis *Naša ognjišta*, koji izlazi do danas.

O Vučemilovoj knjizi **Jozo Mašić** u pogоворu piše:

«Kad sam koncem 2007. na prosudbu dobio tada još nenaslovljen rukopis uspo-

Naslovica prvog broja "Naših ognjišta"

mena i prisjećanja Kažimira Vučemila, naravno da sam nehotice i nesvesno počeo tragati za naslovom, premda to nije bila moja zadaća. Prvo što mi je, zbog autorove priče o zatvorskim danima, palo na pamet jesu **Radićeve Uzničke uspomene**, potom *Kad su se koze smicale* **Vladimira Pavlovića**, 'memoari' na temu poslijeratnoga zadrugarskog terora, a onda i roman *Godine koje su pojeli skakavci* **Borislava Pekića**.

No, ništa od svega čega bih se sjetio nije odgovaralo onome o čemu Vučemil piše u svojim uspomenama i prisjećanjima pod naslovom 'Mračna strana svijetle budućnosti'. Istina, dobar dio ove knjige govori upravo o vremenu koje su 'pojeli skakavci', 'izgrizli miši', o vremenu u kojem su nas silom ugonili u 'svijetu i bolju budućnost', koja nikako ne dolazi niti se iz onoga mraka dade nazrijeti. A knjiga suvereno svjedoči..., hoću reći, Vučemil piše o...

No najprije, zašto uopće piše?!

Sâm kaže: nisam pisac, nemam ambiciju i ovo je prvo i posljednje što napisah, nisam to ni u snu mislio ni objelodaniti... i tomu slično! Međutim, kaže, djeca su to htjela, unuci me poticali! A kad je tako,

jim uspomenama nužno dati neku unaprijed zadano formu, njegove priče-crtice i nehotice je stječu, što zbog dramskog momenta koji sobom nosi dramatiku uzbudljiva života, što zbog nemetljive težnje da se ono o čemu govorci spriča onako kako se je i zbilo. Uz to, sretan je i odabir razlamanja i usitnjavanja ovih sjećanja na manje tematski uokvirene cjeline, pa stoga 'skokovita' struktura ovih uspomena ne smeta cjelovitosti knjige. Jezik Vučemilovih prisjećanja je lišen svake kićenosti. On piše naprsto onako kako bi za stolom ispričao pozanicima, prijateljima, a sve to dodatno podkrjepljuje i garnira prepričanim ili pak preslikanim dokumentima, što ispričanome i napisanome osigurava dodatnu autoruvernost.

Vučemilova sjećanja sadržajno su podijeljena na pet dijelova, pri čemu autor nije bježao od kronološkoga slijeda odnosno bilježenja događaja, ali je tematski uglavnom slijedio obrazac po kojem 'pričam ti čega se sjetim'. Stoga vjerujem

'dida' s bogatim životnim iskustvom, čovjek koji je prošao 'i bunu i bunicu, i sito i răšeto', koji je aktivno bio uključen u žive tokove otpora 'komunističkom prosperitetu', laži i nasilju (a to dvoje uvijek idu pod ruku - nasilje je posve izravna materijalizacija sveopće komunističke laži), štoviše, onaj koji je taj otpor kadšto i predvodio, svojim naknadnim bilježenjem crtica iz djetinjstva, iz mladosti i zrele dobi, a na koncu i onih vezanih za stvaranje i obranu napokon izborene samostalne Hrvatske, takav dakle ima pravo na svoj spisateljski poriv: ispričati/ispisati svoj život!

Recimo odmah: premda bez književnih ambicija, Vučemil nije i bez stanovitoga književno-memoarističkog dara. Iako sam ne nastoji svoj

da je izvan ove knjige ostalo mnogo (možda još ovoliko?!) zanimljivih priča i događaja.

U prvom dijelu knjige, naslovjenom sa 'Školski dani', Vučemil nas uvodi u vrijeme koje njega zburjuje, no koje ubrzo počinje razumijevati. Obiteljska tragedija izazvana partizanskim zločinom već kao djetetu otvara mu oči pravdi, jednakosti, bratstvo-jedinstvu...!? Obilježen počinje svoju bitku koja će 'uroditi plodom': stalnom prismotrom, saslušanjima, pretresima kuće i radnog stola, utamničenjem i - opet ispočetka! Sve do ostvarenja hrvatskoga sna o osamostaljenju i konačnom razmrzavanju i otapanju komunističke jugočare. No, dosljedan svom habitusu čije jedno od načela glasi 'biti u žarištu!', osobito kad je riječ o Hrvatskom Vječitom Snu, i u Domovinskom ratu ne će izostati ni njegov udjel. Dapače!

Jedan dio ovih uspomena kao da ne pripada cjelini. Unutar knjige dano je obiteljsko stablo Vučemila, popisani potomci i predci (dokle se znalo) i zabilježeno ukratko o živućim Vučemilima. Opravданja za takav postupak moguće je ipak naći u onoj autorovoj nakani da potomcima ostavi ponešto o sebi, ali i o njima samima, o Vučemilima u cjelini.»•

K. Vučemil u odori PPN Frankopan

U SPOMEN ILIJI BALJKU

Koncem listopada 2008., u svojoj devedesetšestoj godini, preminuo je **Ilija Baljak**, hrvatski politički uznik i pripadnik oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945.

Rođen je 11. srpnja 1912. u Lovincu (Zadar), u zemljoradničkoj obitelji, od oca Petra i majke Marije. Obitelj je još za vrijeme prve Jugoslavije bila poznata po svome hrvatskom rodoljublju pa su njihov dom partizani zvali kulom ustaštva u mjestima Lovinac i Poličnik. Najpoznatiji Baljak je bio Ilijin brat **Ventura**, ustaški emigrant i sudionik Velebitskog ustanka 1932. u Brušanima. Ventura Baljak je u Drugome svjetskom ratu postao hrvatski vojni zapovjednik, posebno se istaknuvši u obrani Udbine, a nestao je 1945. Sudbina mu je nepoznata. I ostala njegova braća su se borila i žrtvovala za Hrvatsku: jedan je poginuo na Križnom putu, a drugi su u komunističkoj Jugoslaviji bili osuđivani na dugogodišnje zatvorske kazne radi pripadništva hrvatskim oružanim snagama.

Okružni narodni sud u Zadru (sudac **Janko Franić**), presudom Stup. 10/46, od 22. svibnja 1946. osudio je Iliju Baljka na 5 godina zatvora s prinudnim radom, na

gubitak određenih političkih i građanskih prava te na konfiskaciju imovine. Komunistički ga je sud proglašio krivim po čl. 3. t. 4. i 6. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, navodeći da je 1941. godine, odmah nakon kapitulacije karađorđevske Jugoslavije, pristupio ustaškom pokretu i radio na organiziranju ustaških boraca te da je godinu dana kasnije dragovoljno stupio u ustaške oružane postrojbe i borio se protiv partizana. Kaznu je odrobijao u zloglasnoj lepoglavskoj robišnjici.

Baljak je između ostalog bio instruktor u hrvatskoj vojsci, nositelj je vojnog odlikovanja, a u novoj je Hrvatskoj, iako u dubokoj starosti, bio djelatan član zadarskih podružnica HDPZ-a i Hrvatskog domobrana.

Naš najstariji član bio je čovjek čvrstih hrvatskih nazora, hrvatski rodoljub nepomirljiv prema iznošenju povijesnih neistina o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Pamtimo kako se protivio tome da se u današnje vrijeme pripadnici oružanih snaga NDH nazivaju različitim imenima, jedni ustaše, drugi domobrani, treći..., kao da to nije bila vojska jedne jedine, hrvatske države i

Ilija Baljak

kao da su se tadašnji **hrvatski vojnici** bорili pod različitom zastavom i u različite ciljeve. Baljak je također izrazito bio nesklon i nepovjerljiv prema onim strukturama nove hrvatske vlasti koje su vukle podrijetlo iz partizanstine i jugokomunizma. Neka mu je laka hrvatska zemlja!

prof. Bruno ZORIĆ

U SPOMEN

ILIJA BALJAK

Rođen 11. srpnja 1912. u Lovincu (Zadar),
preminuo u listopadu 2008.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Zadar

U SPOMEN

MIRKO SUNIĆ

Sudac i pravnik u mirovini.
Hrvatski politički zatvorenik.

Preminuo 10. listopada 2008. u 94. godini života.
Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MARA FRKOVIĆ

13. prosinca 1915. - rujan 2008.
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Gospić

U SPOMEN

SILVESTRINA LOVŠIN

Preminula 10. listopada 2008. u 81. godini života.
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Sisačko-moslavačke županije

U SPOMEN

MARTIN MARAS

20. listopada 1927. - 24. lipnja 2008.
Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Gospić

U SPOMEN

MATO SEVER

Preminuo u 81. godini života.
Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ - Podružnica Sisačko-moslavačke županije

IN THIS ISSUE

The issue that the reader holds in his hands is the 200th issue of the paper of the Croatian Association of Political Prisoners. In the first years, the paper was being published frequently but still irregularly, and since 1995 it has been published regularly as a monthly paper. Despite numerous difficulties related to personnel and financing, more than 10,000 pages of memoirs, testimonies and documents about the sufferings of the Croatian nation under the Yugoslav rule, especially at the time of the communist Yugoslavia, have been published so far. In that sense *Politički zatvorenik* serves as a valuable databank, which needs to be taken into account when writing the history of Croats in the 20th century.

* * *

After 54 years, the Mayor **Dr. Niko Koprivica** had a dignified funeral in Dubrovnik. He had been killed by the Yugoslav communist partisans in October 1994, without a trial. Dr. Koprivica was one of numerous respectable citizens who were executed immediately after the Yugoslav Army entered the town. His body was washed ashore, so that already in 1994 it was secretly buried on one of the beaches. The exhumation, identification and ceremonious funeral followed almost two decades after the fall of the communist system. Similar events took place in all other Croatian towns and villages: immediately after the occupation of a village or a town, partisans executed upon summary proceedings the clergy, intellectuals, prominent supporters of Croatia's independence and their prominent ideological opponents. In such a way, a post-war Yugoslav state was created and the communist regime grew stronger. Characteristically, the ideological and political heirs of the Yugoslav communist forces still today oppose the ceremonious burials of the remains of the persons killed in the war-time and post-war events.

* * *

Accompanied by many testimonies and memoirs of victims of the Yugoslav communist regime, **Kaja Pereković** has prepared the data on women killed by communists immediately after they had occupied Zagreb in May 1945. Among those killed without trial or after a summary

trial (without right to defence or legal remedy) there were underage girls and even pregnant women. It was sufficient to be in favour of the Croatian state and against Yugoslavia and the communist regime to end up on gallows or before a shooting squad.

* * *

In this issue end the memoirs of **Ivan Mesarov** about the sufferings of his father, who was a leader of a group of "Crusaders" after the Second World War. That was a spontaneously created movement,

which was gathering former members of the Croatian armed forces and other malcontents and opponents of the Yugoslav communist regime. The movement was offering armed resistance to the new communist regime for seven years after the war, and some individuals continued with their resistance even after that. The Crusader movement, despite all its faults and drawbacks, is one of the proofs that the fighters for the Croatian freedom and state independence were inspired only by those, ideal objectives.♦

Kornati

IN DIESEM HEFT

Das Heft, das Sie gerade in den Händen halten ist die 200. Nummer des Presseorgans des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge. In ersten Jahren seines Herauskommens erschien es zwar öfter, jedoch nicht regelmäßig, während ab 1995 erscheint sie als Monatzeitschrift regelmäßig. Trotz zahlreichen Personal- und finanziellen Schwierigkeiten wurde bis jetzt über 10.000 Seiten von Erinnerungen, Zeugnissen und Dokumenten über das Leiden des kroatischen Volkes unter der jugoslawischen Herrschaft, besonders während des kommunistischen Jugoslawien, veröffentlicht. In diesem Sinne stellt *Politički zatvorenik* wertvolle Datenschatzkammer die bei der Schreibung der kroatischen Geschichte des 20. Jahrhundert unausweichliche Datenquelle darstellt.

* * *

In Dubrovnik ist nach 54 Jahren mit allen Ehren der Bürgermeister der Stadt Dubrovnik, **Dr. Niko Koprivica**, den die jugoslawischen kommunistischen Partisanen, ohne gerichtliches Urteil, im Oktober 1944 umgebracht haben beigesetzt. Dr. Koprivica war einer der zahlreichen angesehenen Bürger Dubrovniks die umgehend nach Einmarsch der Jugoslawischen Armee in die Stadt hingerichtet

wurden. Seinen Leichnam spülte das Meer aus, so wurde er 1944 heimlich auf einen Meeresstrand begraben. Die Exhumierung, Identifizierung und feierliches Begräbnis fand fast zwanzig Jahre nach dem Zusammenbruch des Kommunismus statt. Ähnliche Erscheinungen fanden auch in anderen kroatischen Orten: Gleich nach der Besatzung des Dorfes oder der Stadt, liquidierten Tito-Partisanen nach „kurzem Prozess“ Priester und Intellektuellen, sowie bekannte Anhänger der kroatischen staatlichen Unabhängigkeit. Auf diese Weise wurde der jugoslawische Nachkriegstaat geschaffen und in ihm das kommunistische Regime gefestigt. Charakteristisch ist, dass sich ideologisch-politische Erben der jugoslawischen kommunistischen Kräfte noch heute der feierlichen Beisetzung der Überreste jener Menschen die während des Krieges und in Nachkriegsgeschehnissen umgebracht wurden, widersetzen.

* * *

Neben vielen Zeugnissen und Erinnerungen der Opfer des jugoslawischen kommunistischen Regimes veröffentlicht **Kaja Pereković** Angaben über die Hinrichtungen der Frauen die Kommunisten unmittelbar nach Eroberung der Stadt Zagreb im Mai 1945 verübten. Unter denen

die ohne Gerichtsurteil oder nach dem „kurzerhand“ Urteil (der ohne Recht auf Verteidigung und Beschwerde verließ), befinden sich auch minderjährige Mädchen und sogar Schwangere Frauen. Um auf den Galgen oder vor dem Erschießungskommando zu enden reichte es nur für kroatischen Staat und gegen Jugoslawien und kommunistischen Regime zu sein.

* * *

Mit diesem Heft endet die Erinnerung des **Ivan Mesarov** über das Leiden seines Vaters, der in den Jahren nach dem Zweiten Weltkrieg Anführer einer Gruppe der „Križari“ war. Es handelte sich um spontan gebildete Bewegung der ehemaligen Angehörigen der kroatischen bewaffneten Kräfte und andere Unzufriedene und Gegner des jugoslawischen kommunistischen Regimes. Diese Bewegung setzte sich noch sieben Jahre nach Beendigung des Zweiten Weltkrieges mit Waffen dem kommunistischen Regime entgegen und Einzelne sogar noch nach dieser Zeit. Križarski Bewegung, trotz seiner Fehler und Mängel ist einer der Beweise, dass die Kämpfer für kroatische Freiheit und staatliche Unabhängigkeit nur mit dieser Idee und Zielen inspiriert waren. •

Imotski, river Vrljika

Radjeno u kancelariji Sudije istražitelja
Sudskog vijeća kod III Područija

c

Broj:SUD 17/3/III

Ljubuški, 12.02.1945.

Z A P I S N I K

O saslušanju osumljenog Marića Grge p. Šimuna iz Vinjana, koter
Posuđuje,

Prisutni od Suda: Sudija istražitelj Bosnić Djuro, potporučnik,
zapisničar Rešeli Feder

Početak saslušanja u 14,45 sati

Osumljeni Marić Grgo p. Šimuna iz Vinjana, koter
Posuđuje, rodjen 1894. zemljoradnik, nepismen, oženjen, otac 7-ero
djece, imovinskog stanja slabog, nije kažnjavan, nalazi se u istražnom
zatvoru od 08.01.1945. godine upozoren da izjavi tečne i potpune
kao i na blagodat tek voga iskaže-izjavljuje:

— Priznajem da su u mojoj kući bili škripari koji su od Duvna, nedjunjima neki ustroje Kapulice. Oni su došli u moju kuću 08.01.1945. godine predpodne. Pošto sam kasnije došao je partizanska vojska i razvela se borbe. Škripari su utekli, a mene su uhapsili. Škripar je bilo 5. Imam sin Božu u ustrojima, neznam gdje se nalazi. Mladji sin Ante nalazi se u Škriparima.)

Iskaž mi je pročitan i odgovaram onome što sam izjavio.
Saslušanje završeno u 15,00 sati.

Zapisničar:
/potpis nečitak/

Sudija istražitelj
Potporučnik
/potpis nečitak/

ANTIFAŠISTIČKO VJEĆE NARODNOG OSLOBODJENJA JUGOSLAVIJE
donijelo je 21 novembra 1944 god.

ODLUKU

o prelazu u državnu svojinu neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisutnih lica i o sekvestru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otudjile.

Ova Odluka je stupila na snagu danom 22 novembra 1944 godine i od tогa dana prelazi u državnu svojinu prema čl. 1:

- 1) Sva imovina njemačkog Rajha i njegovih državljana, koja se nalazi na teritoriji Jugoslavije;
- 2) Sva imovina lica njemačke narodnosti, izuzev Njemaca, koji su se borili u redovima narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, ili su podanici neutralnih država, a nisu se držali neprijateljski za vrijeme okupacije;
- 3) Sva imovina ratnih zločinaca i njihovih pomagača, bez obzira na njihovo državljanstvo, i bez obzira na državljanstvo imovina svakog lica koje je presudom građanskih ili vojnih sudova osudjeno na gubitak imovine u korist države.

Imovina jugoslovenskih državljana pada u tom slučaju pod udar ove Odluke bez obzira da li se nalazi u zemlji ili inozemstvu.

Po čl. 2 pomenute odluke:

Imovina otsutnih lica koja su u toku okupacije nasilno odvedena od strane neprijatelja ili su sama izbjegla, prelazi pod Državnu upravu narodnih dobara i njome će se upravljati kao sa povjerenim dobrrom do konačnog rješenja o svojini.

Imovina koja je pod pritiskom okupacionih vlasti prešla u svojinu trećih lica pada do daljeg rješenja pod sekvestar države.

Prema čl. 3 pod imovinom u smislu ove Odluke imaju se smatrati nepokretna dobra, pokretna dobra i prava, kao zemljišni posjedi, kuće, namještaji, šume, rudarska prava, preduzeća sa svima postojećim i zalihamama, hrtije od vrijednosti, dragocjenosti, udjeli, akcije, društva, udruženja, svake vrste fondovi, pravo uživanja, svakovrsna platežna sretstva, potraživanja, učestvovanja u radnjama i preduzećima, autorska prava, prava industrijske svojine, kao i sva prava na naprijed pomjenute predmete.

Prema čl. 6 pravni poslovi lica i preduzeća iz čl. I ove Odluke koji su zaključeni od 6 aprila 1941 god. do obnarodovanja ove Odluke ili se zaključe poslije donošenja ove Odluke s namjerom da se izbjegnu posljedice ove Odluke i sankcije predviđene Moskovskom i Teheranskom konferencijom, oglašuju se ništavnim. Do sudske odluke o poništenju takvih pravnih poslova imovinom upravlja Državna uprava narodnih dobara kao u čl. 4 st. 2.

Po čl. 7 Odluke prelazom imovine u svojinu države, odnosno pod njenu upravu, prestaje pravo raspolaganja dosadašnjih sopstvenika, odnosno držalaca.

Na osnovu naprijed navedenih propisa Odluke AVNOJ-a pozivaju se svi građani i gradjanke da svojim mjesnim narodno oslobodilačkim odborima podnesu prijave o imovini neprijatelja radi popisa i stavljanja pod narodnu upravu, najdalje u roku od 10 dana računajući od dana ove objave.

Naročito su dužna da pomenetu imovinu prijave ona lica, koja na osnovu ma koga bilo razloga drže takvu imovinu u svome posjedu ili su u dužničkom ili kakovom drugom ugovornom odnosu prema licu čija imovina dolazi pod državnu upravu. Isto tako su dužni da prijave imovinu lica čija imovina dolazi pod državnu upravu, radnici i namještenici, koji su bili u službi lica, čija imovina pada pod državnu upravu.

Sva lica koja ovakovu imovinu ne prijave ili je sakriju, otudje ili prisvoje, biće najstrožije kažnjena.

Prenošenje ma kakove pokretnе imovine sa mesta gde se je zatekla na drugo koje mjesto može se vršiti samo sa znanjem ili odobrenjem mjesnog narodno oslobodilačkog odbora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DRŽAVNA UPRAVA NARODNIH DOBARA.

Pozivaju se građani i gradjanke da po ovome pozivu postupe i prijave podnesu najdalje do
1945 god.

1945 godine

Mjesni narodno oslobodilački odbor